הַגָּדָה שֶׁל־פֶּסַח

Haggadah for *Pesaḥ*

נֶעֱרֶכֶת וּמְתֻרְגֶּמֶת עַל יְדֵי יִצְחָק גַּנְטְוֶרְק מֵאִיר בִּשְׁנַת תשפה

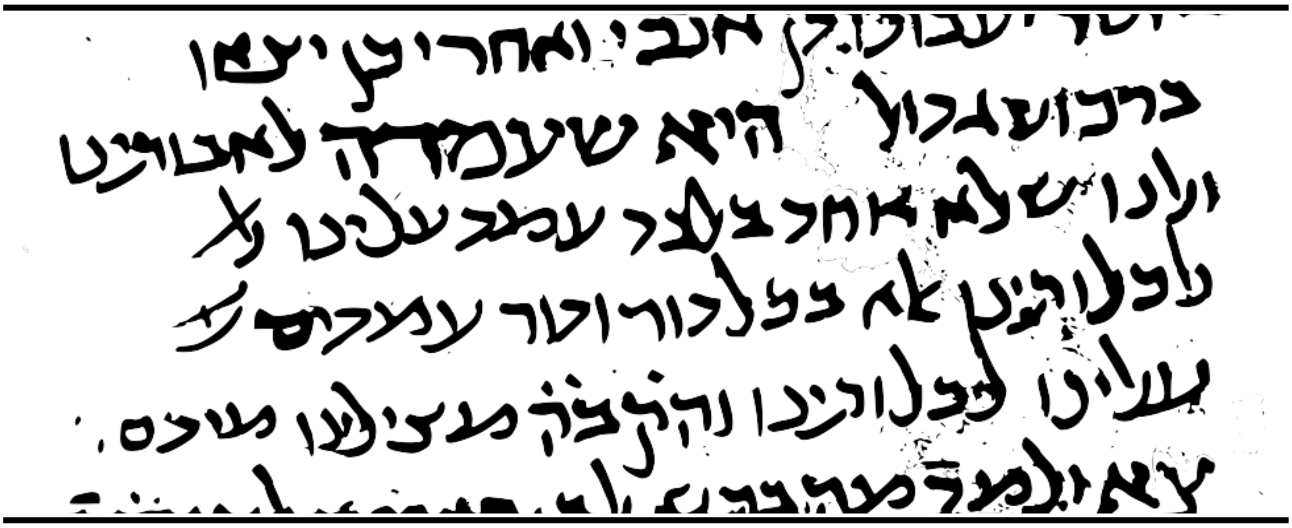
Edited and translated by Isaac Gantwerk Mayer in the year 2025

(תּוֹסָפוֹת לְלֵיל שֵׁנִי בְּגָלוּת בִּשְׁנַת תשפו)

(Diaspora second-night additions in 2026)

נוּסַח אַשְׁכְּנַז
בְּתוֹסָפוֹת מְיֻחָדוֹת

Nusaḥ Ashkenaz
with unique additions

Qadesh | Sanctification | קָדֵשׁ

Fill the glass good and full of wine,
and with the *qiddush*, laud the Lord divine.

Émpi il bicchiero ben pieno di vino
e di chidusc *laude al Signor divino.*
From the Venice Haggadah of 1609

אֵימְפִּיִי אִיל בִּיקְיֵרוֹ בֵּין פְּיֵינוֹ דִי וִינוֹ
אֵי דִי קִדּוּשׁ לַאוּדֵי אַל סִינְיוֹר דִיוִינוֹ:

We will be reciting an extended version of the *Qiddush.* Although there are instructions printed between, one should *not* pause between the portions. Thus we will read the instructions first.

To begin, the blessing over wine – ***Y****ayin.*

When the *seder* falls on Friday night,, the following passage is added.

And it was evening, and it was morning, the first day. And the heaven and earth were completed and all their multitudes. And God finished, on the seventh day, THEIR labor THEY had done, and rested on the seventh day from all THEIR labor THEY had done. And God blessed the seventh day and sanctified it, for on it THEY rested from all Their work that God had created to do.[1]

וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

Hai Gaon permitted the usage of this extended version of the blessing over wine for the *Qiddush* on *Pesaḥ*. For those who would rather recite the simple version, the normative blessing incorporated into the poem is printed in larger text.

Your attention, please!

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of eternity, who created sweet wine and good aged wine from the grape plants, for it is pleasant for the soul and good for the human, makes the heart rejoice and the face shine, and is comforting to the mourners, and lets the embittered of soul forget their poverty and heals all who drink it (at least, who drink it within reason and sound mind). It is happiness to the heart, joy, and much mirth to those who drink it. Our God created it of old, to please the works primally established, that all who drink it bless the Deity, and praise the Creator of Understanding, Who established the land's delicacies, and made the earth's sweets. This is our God, Who created aged wine from the vine, and established sweet wine from the grapes, to satiate the hungry soul, and to fill the parched soul. Drinker's hearts will rejoice; over the fruits of God's works they will bless their Creator.

סַבְרִי מָרָנָן!

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא יַיִן עָסִיס וְתִירוֹשׁ טוֹב מֵעֲצֵי גְּפָנִים וְהוּא עָרֵב לַנֶּפֶשׁ וְטוֹב לָאָדָם וּמְשַׂמֵּחַ לֵב וּמַצְהִיל פָּנִים וְהוּא תַּנְחוּמִין לַאֲבֵלִים וּמָרֵי נֶפֶשׁ יִשְׁכְּחוּ רִישָׁן וְהוּא רְפוּאָה לְכָל־שׁוֹתָיו לְמִי שֶׁיִּשְׁתֶּנּוּ בְּטַעַם וּבְדַעַת הוּא שִׂמְחַת לֵבָב שָׂשׂוֹן וְרֹב גִּלָּה לַשּׁוֹתִין אוֹתוֹ הוּא אֱלֹהֵינוּ יְצָרוֹ מֵאָז לְהִתְעַנֵּג בְּמַעֲשִׂים כּוֹנְנוּ מֵרֹאשׁ שֶׁכָּל־שׁוֹתָיו יְבָרְכוּ לָאֵל וִישַׁבְּחוּ לְיוֹצֵר בִּינָה הַמֵּכִין מַעֲדַנֵּי תֵּבֵל וְיָצַר לְמְתוּקֵי אֶרֶץ. הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר בָּרָא תִּירוֹשׁ מִן־הַגֶּפֶן וְהִתְקִין עָסִיס מִן־הָעֲנָבִים לְהַשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ רְעֵבָה וּלְמַלֵּא נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה שׁוֹתָיו יִשְׂמַח לִבּוֹ עַל פְּרִי מַעֲשָׂיו יְבָרְכוּ לְבוֹרְאֵהוּ...

Blessed are You, CAUSE ,
our God, Sovereign of Eternity,

Sovereign alone exalted, the holy Deity,

Creator of the vine-fruit.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

הַמֶּלֶךְ הַמְּרוֹמָם לְבַדּוֹ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ

בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

1 Genesis 1:31–3:3

Next, the sanctification of the day proper – ***Q**iddush,* on the next page.

Recited to this day in Yemenite communities, this poetic rendition of the *qiddush* proper for *Pesaḥ* was approved of by Rav Saʿadia Gaon. The normative *qiddush* is printed in larger text. When larger text and smaller text are printed parallel, the larger text is elided when the poetic rendition is read. Elsewhere, it is incorporated into the poem. Passages in [brackets] are added on Friday night.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who…

…chose us from all peoples and exalted us over all tongues and sanctified us with THEIR commandments.

…sanctified us over all peoples and exalted us over all tongues, THEY chose us and greatened us, desired us and glorified us.

A gift distinguished us from all peoples a pleasant land promised to us. THEY sanctified the name in the world entire, for the sake of the ancestors who did the divine will. Great deeds aplenty THEY did for them, and there is no accounting THEIR wonders. A sacred gathering THEY called us, a pleasant vineyard planted with merriment, And THEY called them treasured to THEIR name, took them first from all the earth's nations, For they are parallel to the multitude Above, and accounted as the stars of heaven, And are highest in the midst of the land, and most honored of all the countries; Their faces glow like the face of the sun, and their appearance is likened to the ministering angels. To them kings will be in awe and arise, princes, and will bow. On account of the CAUSE who is trusted, the Sanctity of Israel who chose them. All who see them will recognize them that they are a seed blessed by the CAUSE, THEY sanctified them with an eternal sanctity, and THEIR great Name THEY called over us. THEY called us a congregation to THEIR name, a treasure and portion from days of eternity. And THEY drew us near to Mount Sinai, congregated us before Ḥorev, and granted us words of life, written with the finger of THEIR splendor. And THEY did for us miracles and wonders, and saved us from our stressors, And redeemed us from the hand of the enemy, and rescued us from the hand of the bigot

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר

בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־עָם

וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן

וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו

קִדְּשָׁנוּ מִכָּל־עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן בָּחַר־בָּנוּ וַיְגַדְּלֵנוּ רָצָה־בָנוּ וַיְפַאֲרֵנוּ:

תְּרוּמָה הִבְדִּילָנוּ מִכָּל־עָם אֶרֶץ חֶמְדָּה הִנְחִיל אוֹתָנוּ קִדַּשׁ אֶת־שְׁמוֹ בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ אֶת־רְצוֹנוֹ גְּבוּרוֹת רַבּוֹת עָשָׂה לְמַעֲנֵהוּ וְאֵין חֵקֶר לְנִפְלְאוֹתָיו: עֲדַת קְדוֹשִׁים אוֹתָנוּ קָרָא כֶּרֶם חֶמְדָּה נֶטַע שַׁעֲשֻׁעִים וַיִּקְרָאֵם סְגוּלָה לִשְׁמוֹ רֵאשִׁית לְקָחָם מִכָּל־גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת שֶׁהֵם מְשׁוּלִים בִּצְבָא מָרוֹם וּמְכוּנָנִים כְּכוֹכְבֵי הָרָקִיעַ וַיִּהְיוּ עֶלְיוֹנִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל וְנִכְבָּדִים עַל־כָּל־הָאֻמּוֹת זִיו פְּנֵיהֶם כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ וּמַרְאֵה דְמוּתָם כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת: לָהֶם יִרְאוּ מְלָכִים וָקָמוּ שָׂרִים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְמַעַן יְהוָֹה אֲשֶׁר נֶאֱמָן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי בָם־בָּחַר: כָּל־רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי־הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְהוָֹה: וַיְקַדְּשֵׁנוּ קְדֻשַּׁת עוֹלָם וּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ קָרָא אוֹתָנוּ קָרָא עֵדָה לִשְׁמוֹ סְגֻלָּה וְנַחֲלָה מִימוֹת עוֹלָם: וַיְקָרְבֵנוּ לִפְנֵי הַר־סִינַי וַיַּגִּישֵׁנוּ לִפְנֵי חוֹרֵב וַיּוֹרִישֵׁנוּ דִּבְרֵי חַיִּים כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע הֲדָרוֹ: וַיַּעַשׂ לָנוּ נִסִּין וּגְבוּרוֹת וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ וַיִּגְאָלֵנוּ מִיַּד אוֹיֵב וַיּוֹשִׁיעֵנוּ מִיַּד שׂוֹנֵא:

And You gave us, CAUSE our GOD, in love, [Sabbaths for rest and] festivals for happiness, pilgrimages and occasions for joy, [this Sabbath day and] this pilgrimage of *matza*, the occasion of our liberation, [in joy,] a sacred summoning, a remembrance of leaving Egypt.

And THEY chose it on this day of all the days, and desired it and sanctified it of all occasions, to be praised on it for the wonders of THEIR works, to be commemorated on it year after year. To make known that on it the CAUSE took THEIR servants from Egypt, salvaged us from the iron furnace. To make known that on it they received THEIR rule as desired, to serve THEM wholeheartedly. To make known that on it THEY did vengeance on their enemies, and on it sunk their stressors in the sea. To make known that on it the CAUSE our God did miracles and great things for those who love THEM, and wonders aplenty for the children of those THEY cherished.

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה [שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וּ]מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם [הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם] חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חֵירוּתֵנוּ [בְּאַהֲבָה] מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וַיִּבְחַר־בּוֹ בַּיּוֹם הַזֶּה מִכָּל־הַיָּמִים וַיִּרְצֶה־בוֹ וַיְקַדְּשֵׁהוּ מִכָּל־הַזְּמַנִּים לִהְיוֹת מְהַלְּלִים בּוֹ עַל־פִּלְאֵי מַעֲשָׂיו לִהְיוֹת מַזְכִּירִים אוֹתוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ הוֹצִיא יְהוָֹה אֶת־עֲבָדָיו מִמִּצְרַיִם מִכּוּר הַבַּרְזֶל אוֹתָנוּ מִלֵּט: לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־מַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן לְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם: לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ עָשָׂה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ נִסִּין וּגְבוּרוֹת לְאוֹהֲבָיו וְנִפְלָאוֹת רַבּוֹת לִבְנֵי יְדִידָיו:

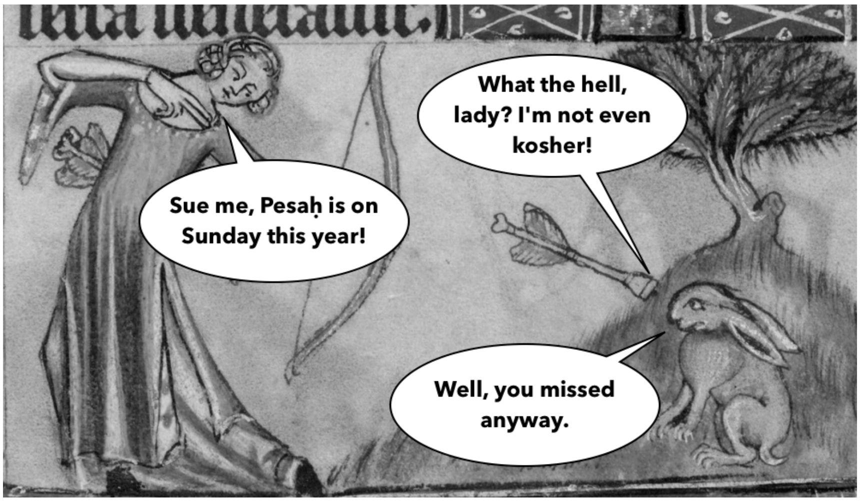
כִּי בָֽנוּ־בָחַֽרְתָּ וְאוֹתָֽנוּ־קִדַּֽשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים [וְשַׁבָּת] וּמוֹעֲדֵי קָדְשְׁךָ [בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן] בְּשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ:

For You chose us and sanctified us over all the peoples, and in [love and desire, in] happiness and joy apportioned Your [Sabbath and] sacred festivals to us.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה מְקַדֵּשׁ [הַשַּׁבָּת וְ]יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

Blessed are You, CAUSE, who sanctifies [the Sabbath and] Israel and the occasions.

The following parts are added on Saturday nights, folowing the custom of ***YaQNeHaZ***. Since ***YaQNeHaZ*** sounds like the German ”jag den Hase” – ”hunt the hare,” this is illustrated with a depiction of a hare hunt.

The first Saturday night blessing, for the light — ***N****er.*

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵֽינוּ מֶֽלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, creator of the fiery luminaries.

After that, the second Saturday night blessing, for the separation of *Shabbat* — ***H****avdala.*

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵֽינוּ מֶֽלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹֽדֶשׁ לְחֹל בֵּין אוֹר לְחֹֽשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵֽׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּֽלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּֽׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּֽשְׁתָּ הִבְדַּֽלְתָּ וְקִדַּֽשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶֽךָ:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who distinguishes between holy and secular, between light and darkness, between Israel and the peoples, between the seventh day and the six working-days, between the holiness of *Shabbat* and the holiness of the holiday You distinguished. And the seventh day from the six working-days You sanctified, distinguished and sanctified Your people Israel in holiness.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹֽדֶשׁ לְקֹֽדֶשׁ:

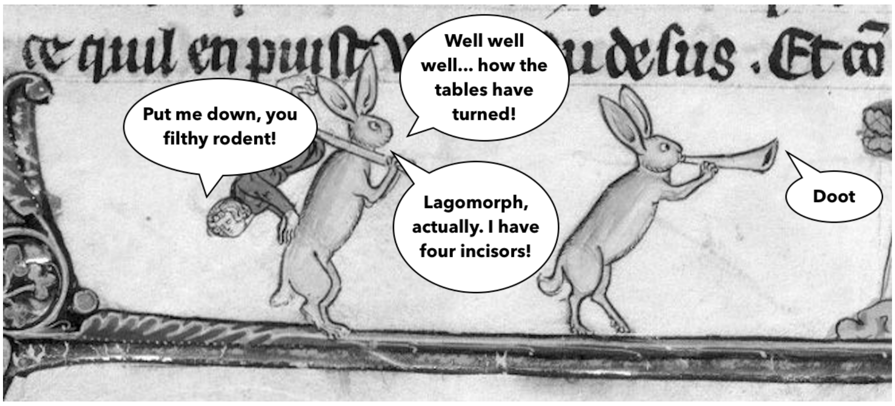
Blessed are You, CAUSE, who distinguishes between holy and holy.

Finally, the blessing for the time — **Z**man.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵֽינוּ מֶֽלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָֽנוּ וְקִיְּמָֽנוּ וְהִגִּיעָֽנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who gave us life, sustained us, and brought us to this time.

After the final portion, we recline to the left and drink our first cup.

U-rḥatz

Wash the hands in purity complete,
without a *brakha*, just being neat.

And wash

Lava le mani con ogne mondezza
senza far berahà, *con politezza.*

From the Venice Haggadah of 1609

וּרְחַץ

לַאוַה לֵי מַאנִי קוֹן אוֹנְיֵי אוֹנְדֵיצַה
סֵינְצַה פַּאר בְּרָכָהקוֹן פּוֹלִיטֵיצַה:

Traditional Ashkenazi practice is to wash without saying the blessing over washing hands. Sepharadi practice is to recite a blessing. If it is your custom to say a blessing, feel free to do so individually.

Optional blessing:

Blessed are You, Cause our God, Sovereign of Eternity, who sanctified us with Their commandments and commanded us about washing hands.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת יָדַיִם:

Karafs

Celery in vinegar you must infuse,
and say the blessing as is done by us Jews.

Greens

Nel aceto dell'appio infonderai
e bore peri ha-adama *benedirai.*

From the Venice Haggadah of 1609

כַּרַפְס

נֵיל אַזֵיטוֹ דֵיל אַפְּיוֹ אִינְפֿוֹנְדֵירַאִי
אֵי בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה בֵּנֵידִירַאִי:

Wait, did I spell that wrong? No. The vocalization of this word as “karpas” is a mistaken one, used in communities where Persian and Arabic were unknown. In Persian and Arabic, the word كرفس *karafs* refers to celery.

In ancient times, a symposium meal would always start with appetizers and dips. Nowadays, this custom is preserved in the seder, but generally in a limited sense. But the purpose of the appetizers is to tide the guests over during the discussion! So my practice is to have a full *crudité* course here. We have on the table celery and other vegetables, along with an assortment of dipping sauces. We say the blessing below, and eat our amuse-bouche.

Blessed are You, Cause our God, Sovereign of Eternity, creator of the fruit of earth.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה.

Yaḥatz — Halving — יַחַץ

Break the middle's middle of the *matza* tray.
To be the *afiqoman* it must be hidden away.

Parti il scimùr di mezzo e mezzo di esso,
sia per aficómèn riposto e messo.

From the Venice Haggadah of 1609

פַּארְטִי אִיל שִׁמּוּר דִי מֵיזוֹ אִי מֵיזוֹ דֵי אֵיסוֹ
סִיאַה פֵּיר אֲפִיקוֹמֶן רִיפּוֹסְטוֹ אֵי מֵיסוֹ

We're going to be adding some verses from the Tunisian practice that add some meaning to this practice. As I break the middle *matza*, anyone who wishes can recite in Tunisian Arabic:

הָאכְּדָא קְצַס אַלָּה לְבְּחָאר עַלָּא תְּנַעָאשׁ טְרִיק חִין כְּרְגוּ אַגְּדוּדְנָא וְלָאד יִשְׂרָאֵל מִן מְצָאר עַלָּא יֵד סִידְנָא וְנַבִּינָא וְשָׁרִיפְּנָא מוּסָה בִּן־עַמְרָם עַלֵיהִ אַסְּלָאם וְרְצָא כִּיף פַּכְּהוּם מִן־הָאדָאךְ שִׁעְבּוּד: הָאכְּדָא יְפֶּכְּנָא מִן־הָאד לְגָלוּת לְמַעַן שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְשָׁבוּ בָּנִים לִגְבוּלָם אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

Thus the CAUSE tore the sea into twelve paths — when our ancestors the children of Israel went out from Egypt, by the hand of our master and prophet and noble Moshe son of Amram, peace be upon him — and desired their freeing from that slavery; thus THEY will free us from this exile, for the sake of THEIR great and awesome name, and the children will return to their borders, amen, thus may it be willed.

After this, we wrap the larger piece, the *afiqoman*, in a cloth napkin. A guest puts it on their shoulder, and walks at least six feet (four cubits, three meters), and recites in any preferred language:

זֵכֶר לַאֲבוֹתֵינוּ שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וּמִשְׁאֲרוֹתָם צְרוּרוֹת בְּשִׂמְלוֹתָם עַל־שִׁכְמָם:

דְכִּיר לְגְ׳דוּדְנָא לְּי כְּרְג׳וּ מִן מְצָאר וְעֲגַ׳איינְהוּם מַצְרוּר פְּתִיָּיאבְּהוּם עַלָּא כתַּפְּנוּם:

A reminder of our ancestors who left Egypt with their kneading-troughs bundled in their clothes on their backs.

Maggid — Telling — מַגִּיד

Say the *haggadah* as written herein,
until all of it's said — with *ha laḥma* begin.

Dirai la hagada *come e qui scritto*
da ha lahma *sin che el resto abbi ditto.*

דִירַאִי לַה הַגָּדָה קוֹמֵי אֵי קְוִי סְקְרִיטוֹ
דַא הָא לַחְמָא סִין קֵי אֵיל רֵיסְטוֹ אַבְּיי דִיטוֹ:

We uncover the *matza,* lift it up, and recite the following passage aloud:

הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכָלוּ אַבְהָתָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: כָּל־דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכֹל. כָּל־דִּצְרִיךְ יֵיתֵי וְיִפְסַח:

This is the poor-bread that our ancestors ate in the land of Egypt. All who hunger should come and eat; all who need should come and paschalize.

הָשַׁתָּא הָכָא. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל [דְּמִתְבַּנְיָא]: הָשַׁתָּא עַבְדֵי. לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין:

Now we are here, next year in the land of Israel [rebuilt]. Now we are slaves, next year we will be free.

We remove the *matza* plate from the table, fill the second cup of wine, and the youngest capable person at the table says:

Ma nishtanna ha-láyla ha-zeh mi-kol ha-leylot?	מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל־הַלֵּילוֹת?
Sheb-khol ha-leylot ánu okhlin ḥametz u-matza — ha-láyla ha-zeh kullo matza.	שֶׁבְּכָל־הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה – הַלַּיְלָה הַזֶּה – כֻּלּוֹ מַצָּה:
Sheb-khol ha-leylot ánu okhlin sh'ar y'raqot — ha-láyla ha-zeh maror.	שֶׁבְּכָל־הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת – הַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר:
Sheb-khol ha-leylot ein ánu matbilin afílu páˁam eḥat — ha-láyla ha-zeh shtei fˁamim.	שֶׁבְּכָל־הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת – הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים:
Sheb-khol ha-leylot ánu okhlin bein yoshvin u-vein m'subin — ha-láyla ha-zeh kullánu m'subin.	שֶׁבְּכָל־הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין־יוֹשְׁבִין וּבֵין־מְסֻבִּין – הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

Together we sing in English:

What separates this one special night **from all other nights?**
On all other nights we eat all our bread **with yeast or without!**
On this night alone, on this night alone we only eat without.
On all other nights we eat all our greens **with any kind of taste!**
On this night alone, on this night alone just bitter greens.
On all other nights we do not even have **to dip our food at all!**
On this night alone, on this night alone we dip our veggies twice.
On all other nights we sit at the dinner table **any way we want!**
On this night alone, on this night alone we all lean in our chairs.

The youngest capable person — or anyone who needs to leave early — may recite the following passage, from the Yemenite practice, to the table (in whichever language is comfortable):

English	Hebrew / Judeo-Arabic
What tells this night from the rest of nights?	מַא כְ׳בַּר הַדִ׳ה אַל־לַּילַהּ מִן גְ׳מִיע מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל־הַלֵּילוֹת? אַל־לְּיַאלִי?
Our ancestors and forefathers left Egypt the house of slavery where they were making straw into bricks, for whom? For Pharaoh the completely wicked, whose head was wide with insolence, and whose mouth was wide like an oven, and God brought down on the Egyptians:	כַ׳רגּוּ גְ׳דוּדְנַא וְאַבַּאיְנַא מִן־מִצְר בֵּית יָצְאוּ קַדְמוֹנֵינוּ וַאֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם בֵּית אַל־עֲבוּדִיַהּ כַּאנוּ יַפְעֲלוּ אַ־תִּבְן פִּי הַשִּׁעְבּוּד שֶׁהָיִינוּ עוֹשִׂים לְבָנִים בַּתֶּבֶן, אַ־לִּבְן, לִמַן? לְפַרְעֹה אַ־רָשָׁע אַל־גָ׳מוּר, לְמִי? לְפַרְעֹה הָרָשָׁע הַגָּמוּר, אֲשֶׁר אַלֲדִ׳י רַאסֶה סַאע אַ־צִּמְעוּר וְפֻמֶה ראשׁוֹ רָחָב בְּחֻצְפָּה, וּפִיהוּ רָחָב סַאע מִנַאק אַ־תַּנּוּר, וְאוֹרַד אַלָּה עֲלַא כְּמוֹ־תַנּוּר, וַיּוֹרֶד אֱלוֹהַ עַל־הַמִּצְרִים: אַל־מִצְרְיוּן:
The blood, and the frogs, and the lice and fleas, and the beasts, and the disease, and the scabs, and the hail, and the locusts, and the darkness, and the death of the firstborn.	אַ־דַּם, וַא־צִּפַאדִע, אַל־קַמל וַל־קֻמְל, הַדָּם, וְהַצְּפַרְדֵּעַ, וְהַכִּנִּים וְהַכִּנָּם, וַל־וִחוּשׁ, וַל־פִּנַא, וַל־גְ׳רַב, וַל־בְּרַד, וְהֶעָרֹב, וְהַדֶּבֶר, וְהַשְּׁחִין, וְהַבָּרָד, וַל־גְ׳רַאד, וַא־צְ׳לַאם, וְמוּת אַל־אַבְכָאר. וְהָאַרְבֶּה, וְהַחֹשֶׁךְ, וּמַכַּת הַבְּכוֹרוֹת.
Until upon the oldest women a thousand curses were fulfilled, then	חַתַּא עֲגֻ׳וּז בְּגֻ׳וּז, עֲלֵיהַא אַלְף לַעְנַהּ עַד־שֶׁעַל הַזְּקֵנָה בְּכָל־זְקֵנוֹת, עָלֶיהָ

her idol with her became dough, then the dog came and ate it, and all wailed that night, and thus was great wailing in Egypt, to fulfill what is said: "**for there was no house without someone dead**."[2]

אֶלֶף קְלָלוֹת, אִתָּה הַפֶּסֶל נִהְיָה לְבָצֵק, וּבָא הַכֶּלֶב וַאֲכָלֶהוּ, וְהַכֹּל זַעֲקוּ הַלַּיְלָה הַהוּא, לְקַיֵּם מַה שְׁנֶּאֱמָר, וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת:

תְּגְ׳וּז, כַּאן מַעְהַא מַעְבּוּד מִן עִגְ׳נַהּ, דְּכַ׳ל אַל־כַּלְבּ אֲכַּלְהַא, וַצְרַכְ׳ת תִּלְךְ אַ־לַּילַהּ, וְכַּאן צְרַאךְ׳ עֲצִ׳ים בְּמִצְר, לְקַיֵּם מַה שְׁנֶּאֱמָר, כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר אֵין־שָׁם מֵת:

And God redeemed us with a strong hand and an outstretched arm, great judgements, signs and creations, by Moshe our teacher peace be upon him, and this is the answer:

וַיִּגְאָלֵנוּ אֱלוֹהַּ בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמִשְׁפָּטִים גְּדוֹלִים וּבְאוֹתוֹת וּבְרִיאוֹת עַל־מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְזֶה הַתְּשׁוּבָה:

וְכֻּלַצְהֶם אַלְלַּה בִּיַד שְׁדִידַהּ וְדִרַאע מַמדוּדַהּ וַאחְכַּאם עֲצִ׳ימַהּ, וַאַיַאת וַבְּרַאהִין עַלַא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְהַדַ׳א אַל־גְ׳וַאבּ:

Return the *matza*, uncovered, to the table.

For the next portion, we will go around the table, each person reading a paragraph in whichever language they prefer, up until the end of the normative four children text.

We were slaves to Pharaoh in Egypt, and the CAUSE our God brought us out from there with a strong hand and an outstretched arm. And if the Holy Blessed One had not brought our ancestors out from Egypt, then we and our children and our children's children would be enslaved to Pharaoh in Egypt.

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה: וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם הֲרֵי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם:

And even if we were all sages, all geniuses, all elders, all knowledgeable in Torah, it would be commanded upon us to tell the leaving from Egypt. And all who extend the telling of leaving Egypt are praiseworthy.

וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים כֻּלָּנוּ זְקֵנִים כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם: וְכָל־הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח:

Once Rabbi Eliʕézer and Rabbi Yəhoshúaʕ and Rabbi Elʕazar son of ʕAzarya and Rabbi ʕAqíva and Rabbi Tarfon were reclining in Bene Brak, telling the leaving from Egypt all that night, until their students came and said to them, "Sirs, it is time for the morning reading of the *Shemaʕ*!"

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי־בְרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל־אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, עַד־שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:

Rabbi Elʕazar son of ʕAzarya said, "Look, I'm, like, seventy years old, and I

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה הֲרֵי אֲנִי

2 Exodus 12:30

כְּבֶן־שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא־זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת עַד־שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן־זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר, לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: יְמֵי חַיֶּיךָ — הַיָּמִים. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ — הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ — הָעוֹלָם הַזֶּה. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ — לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ:

never figured why the leaving Egypt is told at night until Ben Zoma explained it, as it is written, '**So that you will remember the day you left the land of Egypt all the days of your life**.'[3] 'The days of your life' — the daytime. 'All the days of your life' — the nighttime." But the sages said, "'The days of your life' — this world. 'All the days of your life' — until the messianic era."

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם! בָּרוּךְ הוּא! בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל! בָּרוּךְ הוּא!

Blessed be the PLACE! Blessed be! Blessed be the Giver of Torah to THEIR people Israel! Blessed be!

כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תוֹרָה — אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל:

It is as if the Torah speaks of four children — one wise, one wicked, one simple, and one who doesn't how to ask.

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם: וְאַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן:

What does the wise one say? **"What are the testimonies and laws and rulings that the Cause our God commanded?"[4]** And you will say to him per the laws of *Pesaḥ* — "After the paschal sacrifice we don't eat dessert."

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: לָכֶם, וְלֹא לוֹ! וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת־עַצְמוֹ מִן־הַכְּלָל כָּפַר בְּעִקָּר: וְאַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת־שִׁנָּיו וֶאֱמוֹר לוֹ — בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: לִי, וְלֹא לוֹ! אִלּוּ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל:

What does the wicked one say? **"What is this work to you?"[5]** To you, and not to him! Since he separated himself from the gestalt, he denied a principle. So you should blunt his teeth and say to him, **"On account of this the CAUSE did this to me when I went out of Egypt."[6]** To me, and not to him! If he were there, he would not have been redeemed.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו

What does the simple one say? **"What is this?" And you will say to him,**

3 Deuteronomy 16:3
4 Deuteronomy 6:20
5 Exodus 12:26
6 Exodus 13:8

“With a mighty hand the CAUSE brought us out from Egypt, from the slave-house.”[7]

בְּחֹ֣זֶק יָ֗ד הוֹצִיאָ֧נוּ יְהוָ֛ה מִמִּצְרַ֖יִם מִבֵּ֥ית עֲבָדִֽים׃

And the one who doesn’t how to ask, you open him up, as it is said, **and you will tell your child on that day, saying, “On account of this the CAUSE did this to me when I went out of Egypt.”**[8]

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל – אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִגַּדְתָּ֣ לְבִנְךָ֔ בַּיּ֥וֹם הַה֖וּא לֵאמֹ֑ר בַּעֲב֣וּר זֶ֗ה עָשָׂ֤ה יְהוָה֙ לִ֔י בְּצֵאתִ֖י מִמִּצְרָֽיִם׃

Let’s read a few different alternate takes on the four children before we continue. To start, a short satirical play I wrote in 2021 (with minor adjustments). Our characters: the four children, the Bad Parent, and the narrator. The people who read the respective paragraphs for the four children will read the children below. We’ll take volunteers for the Bad Parent and the Narrator.

Narrator:	There are four children in each of us, and each child is two children, and each answer is two answers. We know the former, but the latter are here revealed. What are the children?
Wise Child:	A wise one — or a smart-ass!
Wicked Child:	A wicked one — or a free-thinker!
Simple Child:	A simple one — or a new learner!
Doesn’t Know:	And the one who doesn’t know how to ask.
Narrator:	What does the wise one say?
Wise Child:	What are the testimonies and laws and rulings that the CAUSE our God commanded?
Narrator:	In other words?
Wise Child:	I just got back from college and I want to show off!
Bad Parent:	And I will respond with an obscure law for him to embarrass himself with. So, explain to me why we can’t eat dessert after midnight?
Narrator:	What does the wicked one say?
Wicked Child:	“What is this work to you?”
Narrator:	In other words?
Wicked Child:	I feel disconnected from the Jewish community.
Bad Parent:	And I will respond with an unhelpful insult. You’re not a real Jew! In other news, synagogue attendance is inexplicably dropping.
Narrator:	What does the simple one say?
Simple Child:	What’s this?
Narrator:	In other words?
Simple Child:	I never had access to a Jewish education, and I’m trying to learn the basics later in life!
Bad Parent:	And I will respond with a condescending, oversimplified explanation. Well once there was this wicked wicked man, and his name was Pharaoh! Can you say “Pharaoh?”
Narrator:	What does the one who does not know how to ask say? [beat] In other words?

7 Exodus 13:14

8 Exodus 13:8

Doesn't Know:	*No soy hablante nativo del idioma, por lo que no puedo encontrar una comunidad judía que satisfaga mis necesidades.*
Bad Parent:	And I will respond without helping. DO… YOU… SPEAK… ENGLISH!?

Next,one of my favorite takes on the text, from Daniel Handler (aka Lemony Snicket)'s commentary in the New American Haggadah. Anyone who would like to read, feel free.

Some scholars believe there are four kinds of parents as well.
The Wise Parent is an utter bore. "Listen closely, because you are younger than I am," says the Wise Parent, "and I will go on and on about Jewish history, based on some foggy memories of my own religious upbringing, as well as an article in a Jewish journal I have recently skimmed." The Wise Parent must be faced with a small smile of dim interest.
The Wicked Parent tries to cram the story of our liberation into a set of narrow opinions about the world. "The Lord let us out of Egypt," the Wicked Parent says, "which is why I support a bloodthirsty foreign policy and I'm tired of certain types of people causing problems." The Wicked Parent should be told with a firm voice: "With a strong hand God rescued the Jews from bondage, but it was my own clumsy hand that spilled hot soup in your lap."
The Simple Parent does not grasp the concept of freedom. "There will be no macaroons until you eat all of your brisket," says the Simple Parent at a dinner honoring the liberation of oppressed peoples. "Also, stop slouching at the table." In answer to such statements, the Wise Child will roll his eyes in the direction of the ceiling and declare: "Let my people go."
The Parent Who Is Unable to Inquire has had too much wine and should be excused from the table.

Back to the traditional text for a bit!

Could it be from the new moon? The verse says, **"on that day."** If on that day, could it be while it is still light out? The verse says **"on account of this."** — You'd only say **"on account of this"** when *matza* and *maror* is laid out before you!

יָכוֹל מֵראשׁ חֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר בַּעֲבוּר זֶה – בַּעֲבוּר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ.

At first, our ancestors were idol-worshippers, but now the PLACE has brought us close to THEIR service, as it is said: **And Yəhoshúaʿ said to all the people: Thus says the CAUSE God of Israel — across the river your ancestors dwelt of old, Teraḥ father of Avraham and Naḥor, and they served other gods.**

מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר — וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־כָּל־הָעָם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃

And I took your ancestor Avraham from across the river and led him to all the land of Canaan, and increased his seed and gave him

וָאֶקַּח אֶת־אֲבִיכֶם אֶת־אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל־אֶרֶץ כְּנָעַן וָאַרְבֶּ אֶת־זַרְעוֹ

וָאֶתֶּן־לוֹ אֶת־יִצְחָק׃ וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת־הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם׃

Yitsḥaq. And I gave Yitsḥaq Yaʿaqov and ʿEsav, and I gave ʿEsav Mt. Seʿir to inherit, but Yaʿaqov and his children went down to Egypt.[9]

In Djerba, the following passage in Judeo-Arabic is added here. We can recite it around the table in whichever language the reader prefers. A question to consider: why do you think the Tunisian rite elaborates on the story of Avraham here?

English	Hebrew	Judeo-Arabic
And tell him: O my son, of old our ancestors were worshipping images and signs, as the sages of blessed memory said, from the days of Enosh, the people erred and the great ones erred. And they began to worship false worship, and worshipped the stars and the orbits, and made them houses, and made within them images of wood and stone and of silver and gold, and thus began all the people. They came and assembled and ordered the matter for worship. And they said that the form would do good and evil. And from this the time went on and the days went on, and the name of Allah was forgotten from their mouths. And not one of them was left who knew the highest Allah, until Avraham our Father (peace be upon him) came. And he taught the people the worship of Allah and divine unity. Thus said the sages of blessed memory.	וְתֹאמַר לוֹ: בְּנִי, מִתְּחִלָּה אֲבוֹתֵינוּ הָיוּ עוֹבְדֵי צְלָמִים וְאוֹתוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַחֲכָמִים זִכְרָם לִבְרָכָה, מִימֵי אֱנוֹשׁ, טָעוּ הָעָם וְטָעוּ הַגְּדוֹלִים. וְהִתְחִילוּ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְעָבְדוּ לַכּוֹכָבִים וְלַמְּסִלּוֹת. וְעָשׂוּ לָהֶם בָּתִּים, וְעָשׂוּ בָּהֶם תְּמוּנוֹת מֵעֵץ וָאֶבֶן וּמִכֶּסֶף וְזָהָב, וּמֵאָז הִתְחִילוּ כָּל־הָעָם. בָּאוּ וְהִקְהִילוּ וְסִדְּרוּ אֶת־הַדָּבָר לָעֲבוֹדָה. וְאָמְרוּ כִּי הַצּוּרָה תַּעַשׂ טוֹב וָרַע. וּמֵאָז הֶאֱרִיךְ הַזְּמַן וְהֶאֱרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִשְׁכַּח שֵׁם־יְהוָה מִפִּיהֶם .וְלֹא נִשְׁאַר בָּהֶם עַד אֶחָד יוֹדֵעַ יְהוָה עֶלְיוֹן, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ (עָלָיו הַשָּׁלוֹם). וְהִלְמֵד לָעָם אֶת־עֲבוֹדַת יְהוָה וְאַחְדוּתוֹ. בְּכָךְ אָמְרוּ הַחֲכָמִים זִכְרָם לִבְרָכָה.	וּתְקוֹל לוֹ: יָא בְּנִי, מִן אַוְּולָא כַּאנוֹ אַבַּאתְנָא. עָאבְּדִין לְאַצְנָאם וּלְאוֹתָן, לְאָן קַאלוּ לַחֲכָמִים זִכְרָם לַבְּרָכָה, פִּי אִיּאם אֱנוֹשׁ, גַלְטוֹ אַנָאס גַלְט אָן עְצִים. וְצָארוֹ יַעַבְּדוֹ עֲבֹודָה זָרָה, וִיעַבְּדוֹ לַכְּוָאכֶּב וּלְפְּלוֹךּ. וַעמְלוֹ לְהוֹם בְּיוֹת, וַעְמַלוֹ פִּיהוֹם תַצְוִירָת מִן לַכְּשַׁב וּמִן לַחְגַר וּמִן פַּצָּא וּדְהָב, חַתָּא צָארַת גְמִיע אַנָאס. תְגִי וּתְתְגַמָּאע וִישַׁסְדוֹ לְדוֹךְ לַמְעָאבַּד. וִיקוֹלוֹ הָאד הַצּוֹרָה תַפְעַל לְכִיר וְשַׁר. פַּלְמַאן טָאלַת לְמַדָּא וּטָאלַת לְאַיָּאם. וּתְנַסָּא אֲסַם אֱלָהּ מִן פְּמָאמהוֹם. וְלָא בְּקָא חַד יָעְרִף אֱלָהּ תוֹעֲאלָא. חַתָּא גָא אַבְּרָהָם אָבִינוּ (עְלֵיהּ אַסְלָאם). וְעַלַּם אַנָאס עְבָאדַת אֱלָהּ וּתוֹחִידוֹ. בְּאַן קַאלוֹ לַחֲכָמִים זִכְרָם לַבְּרָכָה.
When Avraham our Father (peace be upon him) was born, the astrologers saw that one star rose up and swallowed three stars. They went to Nimrod the sultan, and said to him, "O our lord! At this very time a son is being born to Teraḥ. And see the great wonder regarding the heavens and constellations! For one star rose and swallowed three stars. And we know, o our lord, this is the child who will destroy the king and corrupt the religion!"	בְּעֵת שֶׁהוּלֵּד אַבְרָהָם אָבִינוּ (עָלָיו הַשָּׁלוֹם) רָאוּ הָאִצְטַגְנִינִים כִּי קָם כּוֹכָב אֶחָד וּבָלַע לִשְׁלוֹשָׁה כּוֹכָבִים. הָלְכוּ אֶל־נִמְרוֹד הַסּוּלְטָן וְאָמְרוּ לוֹ, "אֲדֹנֵנוּ! בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה נוֹלָד בֵּן לְתֶרַח. וּרְאֵה אֶת הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הַמַּזָּלוֹת! כִּי קָם כּוֹכָב אֶחָד וּבָלַע לִשְׁלוֹשָׁה כּוֹכָבִים. וַאֲנַחְנוּ יוֹדְעִים, אֲדֹנֵנוּ, כִּי זֶה הַיֶּלֶד יַחֲרִיב אֶת־הַמֶּלֶךְ וְיַשְׁחִית אֶת־הַדָּת."	וַקְת אַן תְוָואלֶד אַבְּרָהָם אָבִינוּ (עְלֵיהּ אַסְלָאם) רָאיו לְמַסְתַנְגְמִין חַתָּא קָאם כּוֹכָּב וָאחַד, וּבְלַע תַלְת כְּוָואכֶּב. מְשָׁאיו לְעַנְד נִמְרוֹד הַצַּלְטָאן. וְקַאלוֹ לוֹ „יָא מוֹלָאנָא! זָדָאד הַסָּאעָא וַלְד עַנְד תֶרַח. וּרִינָא עְגַב אַן עְצִים פִּי אַסְמָא, וּפִּי אַנְגוֹם! חַתָּא קָאם כּוֹכָּב וָאחַד וּבְלַע תַלְת כְּוָואכַּב. וּאוֹחְנָא עָארְפִּין יָא מוֹלָאנָא. אַנְהוּ הָאד לְוַלְד יַכְּרַב לְמַלְךְ וִיפַּסַּד הַדִּין.“
Nimrod went to Teraḥ and said to him, "O Teraḥ! Hey, bring me your son for a thousand gold, come and we'll kill him." Said Teraḥ to him, "O milord! Let me	שָׁלַח נִמְרוֹד לְתֶרַח וְאָמַר לוֹ, "תֶּרַח, הִנְּךָ תִּשְׁלַח לִי אֶת־יַלְדְּךָ בְּאֶלֶף זָהָב, הֲבִיאֵהוּ וְנַהַרְגֵהוּ." אָמַר לוֹ תֶּרַח,	בְּעַת נִמְרוֹד אוֹרָא תֶרַח, וְקָאל לוֹ „יָא תֶרַח! אַיָּאךְ תְּבִיע לִי וַלְדָךְ בְּאָלַף דְהַב וְהָאת נְקַטְלוֹה.“ קַאל לוֹ

9 Joshua 22:2–4

תֶרַח „יָא מוֹלָאִי! נִמְתַּל לַךְ פִּי הָאדָא. מְתַל לַחְצָאן אַלְדִי קָאלוּ לוֹ הַנָּאס, 'נַעְטִיווּךְ קְפִּיז סְעִיר. וְהָאת נְקַטְעוּ רָאצַךְ.' קָאל לְהוֹם לַחְצָאן: 'יָא חַמָּק, אִידָא קְטַעתוּ רָאצִי מִן יָאכֶּל אַסְעִיר?' כְּדָאלַךְ הָאנָא. אִידָא קְטַלְתוּ וַלְדִי הָאשׁ יִנְפַּעְנִי אָלֶף דְהָבּ?" קַאלוּ לוֹ „יָא מְבָארַךְ לְחַאל. הָאדָא יְמוּת וְתוֹלֶד וַלְדְ אָכוֹר גֶירוֹ!" קָאל לְהוֹם, „אָנָא מָא נַעְרַף נוֹלֶד גֶירוֹ אָו מָא נוֹלֶד!" פַּלְמַן רָאווֹה שַׁד עְלָא וָלְדוֹ, סַכְּתוֹ וְכַלָּאווֹה. חַתָּא כְּבַר אַבְּרָהָם אָבִּינוּ (עְלֵיהּ אַסְּלָאם), וְצָאר וַלְדְ תַלְתְּ סְנִין.

"אֲדֹנִי, אֶמְשֹׁל לְךָ עַל הַדָּבָר הַזֶּה. מָשָׁל עַל סוּס שֶׁאָמַר לוֹ אֲנָשִׁים, 'נִתֵּן לְךָ כּוֹר שְׂעוֹרָה וּבוֹא, נַעֲרֹף אֶת־רֹאשְׁךָ.' אָמַר לָהֶם הַסּוּס, 'אֵיזֶה שְׁטוּת! אִם תַּעַרְפוּ אֶת־רֹאשִׁי מִי יֹאכַל אֶת־הַשְּׂעוֹרָה?' וְכָמוֹהוּ כָּאן. הֵן אִם תַּהַרְגוּ אֶת־יַלְדִּי, מָה יִתְרוֹן אֶלֶף זָהָב לִי?" אִמְרוּ לוֹ, "מְבֹרָךְ עַד־זִקְנָה, זֶה יָמוּת וְתוֹלִיד יֶלֶד אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ!" אָמַר לָהֶם, "אֲנִי לֹא יוֹדֵעַ אִם אוֹלִיד בִּמְקוֹמוֹ אוֹ אִם לֹא אוֹלִיד!" כְּשֶׁרָאָה כֹּחַ בְּיַלְדּוֹ, נְעָלוֹ וּכְלָאֵהוּ. מִשָּׁם גָּדֵל אַבְרָהָם אָבִינוּ (עָלָיו הַשָּׁלוֹם) וְהוּא הָיָה לְבֶן שָׁלוֹשׁ שָׁנִים.

allege an allegory on this matter. An allegory of a horse to whom men said, 'We will give you a bushel of barley, and come, we will cut off your head.' The horse said to them, 'What nonsense! If you cut off my head, who will eat the barley?' And it's like that here. If you kill my child, what benefit is a thousand gold to me?" They said to him, "Blessed to old age, this one will die and you will father another child in his place." He said to them, "I know not if I will father one in his place or if I will not father one!" When he saw strength in his child, he locked him up and isolated him. There Avraham our father (peace be upon him) grew up, and he became a three-year-old.

וּצָאר יַתְמֵיֵּיז פִּי עַלְמוֹ, פִּי אַסְמָא, וּפִּי אַנְגוּם. וּרָא אַסָּמְס תִזְרַק מִן הַשַּׁרְקְ וּתְגִב פַּלְגַרְבְּ. צָן פִּי כָּאטְרוֹ, אַן אַסָּמְס הוֹ לְאֵילָהּ, פַּלְמַן מְשָׁא אַנְהָאר, וּזַרְקֶת לִקְמֶר וְלִכְוָואכֶּב? צָן פִּי כָּאטְרוֹ, אָן הוֹם אַלְדִי כַלְקוֹ אַדְּנְיָיא, פַּלְמַן צְבַח אַצְבָּאח, וּזְרַקְת אַסָּמְס? קָאל (עְלֵיהּ אַסְּלָאם) „דְלְחִין תְחַקַּק עַנְדִי אַן הוֹם מַכְלוּקִין מְתְלִי, וּלְהוֹם אֵילָהּ יְמַשֵּׁיהוֹם כִּיף יְרִיד." פַּלְמַן הוּא יַתְחֶדֶּת מְעָא עַקְלוֹ. תְגַלָּא עְלֵיהּ הַרַבּ עֲבְחָאנוּ. וְקָאל לוֹ „יָא אַבְּרָהָם, מָאלַךְ תָתְמֵיֵּיז פִּי עַלְמֶךְ, פִּי אַסְמָא, וּפִּי אַנְגוּם! אָנָא הוּוָא אַלְדִי כְּלַקְתַךְ וּכְלַקְתְהוֹם, וּכְלַקְתְ גְמִיע אַסְּמָאוָאת וּלַארָאצִי!"

וְהוּא נִהְיָה מְצֻוְיָּן עַל דַּעְתּוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הַמַּזָּלוֹת. וְרָאָה אֶת הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת מִמִּזְרָח וּבָאָה בַּמַּעֲרָב. הוּא הֵבִין אִלּוּ הַשֶּׁמֶשׁ הָיְתָה אֱלוֹהַּ, אָז לָמָּה יֵלֵךְ הָאוֹר לַחֹשֶׁךְ לַיָּרֵחַ וְלַכּוֹכָבִים? הוּא הֵבִין אִלּוּ הֵם הָיוּ בּוֹרְאֵי הָעוֹלָם, אָז לָמָּה יָאִיר הָאוֹר וְתִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ? אָמַר (עָלָיו הַשָּׁלוֹם): "אִישׁ בִּינָה יְוַדֵּא לְעַצְמוֹ כִּי הֵם בְּרוּאִים כְּמוֹ הֵם, וְלָהֶם שֶׁגָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר הוֹלִיךְ אוֹתָם כִּרְצוֹנוֹ." וְהוּא הֶחֱזִיק בּוֹ לְפִי בִּינָתוֹ. נִגְלָה לְפָנָיו הָאֱלֹהִים בִּכְבוֹדוֹ וְאָמַר לוֹ, "אַבְרָהָם, מָה מְצוּיָּן אַתָּה עַל דַּעְתְּךָ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הַמַּזָּלוֹת! אֲנִי הוּא אֲשֶׁר בְּרָאתִיךָ וּבְרָאתִים וּבָרָאתִי כָּל־הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ!"

And he became outstanding in knowledge of the heavens and the constellations. And he saw the sun rise from the east and set in the west. He reasoned that if the sun were a god, then why would the light go into darkness for the moon and stars? He reasoned that if they were the creators of existence, then why would the light shine forth and the sun rise? He said (peace be upon him): "An intelligent man will verify for himself that they are created alike, and one higher than them willed to lead them both." He grasped this by his own intelligence. God in divine glory appeared before him and said to him, "Avraham, how outstanding are you in knowledge of the heavens and the constellations! I am the One who created you and created them and created all the heavens and earth!"

פִּי דִיךְ אָסָּאעָא, מְשָׁא אַבְּרָהָם לְעַנְדְ אוֹבּוּה. וְקָאל לוֹ „יָא אֵיבֵּי, נְחַבּ תְכַבַּרְנִי הָאשְׁכּוֹן אַלְדִי כְלַק אַדְּנְיָיא?" קָאל לוֹ „יָא בְּנִי, תַמָּא מְעָאבַּד עַנְדִי פַּלְבִּית, הוֹם אַלְדִי כַלְקוֹ אַדְּנְיָיא." קָאל לוֹ „יָא אֵיבִּי, נְחַבּ תְוָורִיהוֹם לִי. בָּאשׁ נְקַרַבּ לְהוֹם קָרְבָּן, אַיָּאךְ יִרְצָאוו עַנְדִי." תַם דַכְלוֹ אוֹבּוֹה לְבִּית מַלְיָיאנָא שִׁי כְּשָׁבּ שִׁי חְגַר וּשִׁי פַּצָּא וּדְהָבּ תַם מְשָׁא לְעַנְדְ אַמּוֹ. וְקָאל לְהָא „יָא אַמִּי, קוֹמִי צַנְעִי לִי מְעִישָׁא טַיְּבָא, נְקַרְבְּהָא לְדוֹךְ לַמְעָאבַּד, אַיָּאךְ יִרְצָאוו עַנְדִי." תַם קָאמַת אַמּוֹ וּצְנְעַת לוֹ מַא רָאד. וַקְדַּם לְהוֹם

מִזֹּאת הַשָּׁעָה, הָלַךְ אַבְרָהָם נֶגֶד אָבִיו. וְאָמַר לוֹ, "אָבִי, תַּגִּידֵנִי נָא מִיהוּ הַבַּעַל הַבּוֹרֵא אֶת־הָעוֹלָם?" אָמַר לוֹ, "בְּנִי, אוֹתָם הַפְּסִלִים אֲשֶׁר בַּבַּיִת, הֵמָּה אֲשֶׁר בָּרְאוּ אֶת־הָעוֹלָם." אָמַר לוֹ, "אָבִי, נְדִיבוֹת תּוֹרוֹתָם בְּעֵינַי. הָבָה נַקְרִב לָהֶם קָרְבָּן, וְהִנֵּה יִרְצוּ בִּי." שָׁם נִכְנָס אָבִיו לְבֵית אֱלִילֵי עֵץ וָאֶבֶן וְכֶסֶף וְזָהָב, שָׁם הָלַךְ לְאִמּוֹ. וְאָמַר לֵהּ, "אִמִּי, קוּמִי עֲשִׂי לִי סְעוּדָה טוֹבָה וְנַקְרִיבֶהָ לַפְּסִלִים, וְהִנֵּה יִרְצוּ בִּי." שָׁם קָמָה אִמּוֹ וְעָשְׂתָה מַה־שֶּׁבִּקֵּשׁ. וְהוּא שָׂם לִפְנֵיהֶם לַאֲכִילָה, וְאַף אֶחָד מֵהֶם לֹא

From that moment on, Avraham went against his father. And he said to him, "O my father, tell me please, who is the master who creates the world?" He said to him, "O my son, those idols that are in the house, they are the ones who created the world." He said to him, "O my father, noble are their laws to me. Come, let us sacrifice an offering to them, that they may desire me." There his father went into the house of the godless of wood and stone and silver and gold, there he went to his mother. And he said to her, "O my mother, get up, make me a great feast, and let us sacrifice it to the idols, that that they may desire me." There his mother got up and made him what he asked for. And he put it before them and not one of them lifted its hand

לְיָאכְּלוֹ וְלָא חַד מִנְהוֹם מַד יַדּוֹ לְיָאכַּל. קָאל (עְלֵיהּ אַסְּלָאם) „דִלְחִין תְחַקַּק עַנְדִי אָן הוֹם מָא יְרָאִיוֹ וְלָא יְסַמְעוֹ, כַּמְתַלְהוֹם יְכּוֹן פָּאעְלְהוֹם!" כַּדָא וְחְרְקְהוֹם.

שָׁלַח יָדָיו לֶאֱכֹל. אָמַר (עָלָיו הַשָּׁלוֹם), "אִישׁ בִּינָה יְוַדֵּא לְעַצְמוֹ כִּי הֵם לֹא יִרְאוּ וְלֹא יִשְׁמָעוּ, כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם!" אָמַץ וְשָׂרַף אוֹתָם.

to eat. He said (peace be upon him), "An intelligent man will verify for himself that they do not see and do not hear, like them will be their makers!" He took courage and burned them.

חַתָּא גָא אוּבּוּה וּצָאבְּהוֹם מַחְרוּקִין! קָאל לוֹ „יָא בְּנִי! הָאשׁ הָאד לְעַמְלָא אָלְדִי עְמַלְתְ!?" קָאל „יָא אֵיבִּי, אָנָא מָא עְמַלְתְ שָׁי מִן הָאדָא. אַלָּא הוֹם יִתְכָּאצְמוֹ עְלָא הֵטְעָאם, וּחַרְקוֹ בַּעְצְהוֹם בָּאעְץ!" קָאל לוֹ „יָא חַמָּק! וָאשׁ הוֹם יִתְכַּלְמוֹ, אָו יִתְחַרְכּוֹ, אָו יִפְּעַלוּ כִּיר אָו שַׁר!? חַתָּא תְקוּל הָאד לְקוּל?" קָאל לוֹ „יָא אֵיבִּי, תַסְמַע וַדְנַךְ מָה פּוּמָךְ יְקוּל! אִידָא מָא פִּיהוֹם לַא קַוָּוא וְלָא גִבְּרָוָּוא, עַלָאשׁ תְעִבְּדוּהוֹם, וּתְתַרְכּוּ לְאֵילָא לְאַזְלִי אַלְדִי כְּלַקְנִי וּכַלְקַךְ וּכְלַק גְּמִיע אַסְמָאוָואת וּלַארָאצִי?"

מִזֶּה בָּא אָבִיו וְהִבִּיט עֲלֵיהֶם שְׂרוּפִים! אָמַר לוֹ, "בְּנִי! מַהוּ הָעֲלִילָה אֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ?" אָמַר, "אָבִי, אֲנִי לֹא עוֹלַלְתִּי כְּלוּם, רַק הֵם רִיבוּ עַל הַמַּטְעַמִּים, וְהֵם שָׂרְפוּ עַצְמָם אֶת־עַצְמָם!" אָמַר לוֹ, "אֵיזֶה שְׁטוּת! הַאִם יְכוֹלִים לְדַבֵּר אוֹ לָזוּז אוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹב אוֹ רַע? אֵיךְ אוֹמֵר קוֹלְךָ הַדָּבָר?" אָמַר לוֹ, "אָבִי, הַשְׁמַע לְאָזְנֶיךָ מָה שֶׁאַתָּה אוֹמֵר מִפִּיךָ! אִם אֵין פִּיהֶם קוֹל אוֹ גְּבוּרָה, עַל־מָה תַּעֲבֹד לָהֶם, וְתַעַזְבוּ מֵאֱלֹהֵי עוֹלָם אֲשֶׁר בְּרָאַנִי וּבְרָאֲךָ וּבָרָא אֶת־כָּל־הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ?"

From that his father came and beheld them burning! He said to him, "My son! What plot have you plotted?" He said, "O my father, I have not plotted anything, but rather they were fighting over the treats, and they themselves burned each other!" He said to them, "What nonsense! Can they speak or move or do good or evil? How could your voice say such a thing?" He said to him, "O my father, may your ears hear what your mouth says! If their mouth has no voice or strength, why do you worship them and abandon the Eternal God who created me and created you and created all the heavens and earth?"

כִּיף סְמַאע אוּבּוּה כְּלָאמוּ, רַפְּעוּ לְעַנְד נִמְרוֹד הַצֻּלְטָאן. קָאל לוֹ „יָא מוּלָאִי, נְצַר מָא עְמַל בְּנִי לְיוֹם!" קָאל נִמְרוֹד לְאַבְּרָהָם, „הָאשׁ הָאד לְעַמְלָא אַלְדִי עְמַלְתְ?" קָאל לוֹ „יָא סִידִי, אָנָא מָא עְמַלְתְ שַׁי מִן הָאדָה אַלָּא הוֹם תְכַאצְמוּ עְלָא הַטְעָאם וּחַרְקוּ בַּעְצְהוֹם בְּאעְץ!" קָאל לוֹ „יָא חַמָּק! וָאשׁ הוֹם יִתְכַּלְמוֹ, אָו יִתְחַרְכּוֹ אָו יִפְּעַלוּ כִּיר אָו שַׁר!? חַתָּא תְקוּל הָאד לְקוּל?" קָאל לוֹ „יָא מוּלָאִי, תַסְמַע וַדְנַךְ מָה פּוּמָךְ יְקוּל! אִידָא מָא פִּיהוֹם לַא קַוָּוא וְלָא גִבְּרָוָּוא, עַלָאשׁ תְעִבְּדוּהוֹם, וּתְתַרְכּוּ לְאֵילָא לְאַזְלִי אַלְדִי כְּלַקְנִי וּכַלְקַךְ וּכְלַק גְּמִיע אַסְמָאוָואת וּלַארָאצִי?" קָאל נִמְרוֹד לְאַבְּרָהָם, „אָנָא הוּוָא אַלְדִי כְּלַקְתַךְ וּכְלַקְתְהוֹם, וּכְלַקְתְ גְּמִיע אַסְמָאוָואת וּלַארָאצִי!" קָאל לוֹ „יָא סִידִי, אַנְכָּאן אַנְתִין עְלָא לְחַק, אְמַר לְסַמְסְ תַזְרַק מִן לְגַרְבְּ וּתְגִיבְ פְּשַׁרְקְ! וּכָּאן מָא עְמַלְתְ שַׁי מִן הָאדָא? לְאִילָהּ אַלְדִי קַצְּרְנִי עְלָא מְעִבְּדַךְ וַחְרַקְתְהוֹם, יְקַצְּרְנִי חַתָּא עְלִיךְ וּנְחַרְקַךְ!"

כַּאֲשֶׁר שָׁמַע אָבִיו אֶת־דְּבָרָיו, רָץ אֶל נִמְרוֹד הַסּוּלְטָן. אָמַר לוֹ, "אֲדֹנִי, בְּדוֹק אֶת־מָה שֶׁעָשָׂה בְּנִי הַיּוֹם!" אָמַר נִמְרוֹד לְאַבְרָהָם, "מַהוּ הָעֲלִילָה אֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ?" אָמַר, "בַּעֲלִי, אֲנִי לֹא עוֹלַלְתִּי כְּלוּם, רַק הֵם רִיבוּ עַל הַמַּטְעַמִּים, וְהֵם שָׂרְפוּ עַצְמָם אֶת־עַצְמָם!" אָמַר לוֹ, "אֵיזֶה שְׁטוּת! הַאִם יְכוֹלִים לְדַבֵּר אוֹ לָזוּז אוֹ לַעֲשׂוֹת טוֹב אוֹ רַע? אֵיךְ אוֹמֵר קוֹלְךָ הַדָּבָר?" אָמַר לוֹ, "אֲדֹנִי, הַשְׁמַע לְאָזְנֶיךָ מָה שֶׁאַתָּה אוֹמֵר מִפִּיךָ! אִם אֵין פִּיהֶם קוֹל אוֹ גְּבוּרָה, עַל־מָה תַּעֲבֹד לָהֶם, וְתַעַזְבוּ מֵאֱלֹהֵי עוֹלָם אֲשֶׁר בְּרָאַנִי וּבְרָאֲךָ וּבָרָא אֶת־כָּל־הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ?" אָמַר נִמְרוֹד לְאַבְרָהָם, "אֲנִי הוּא אֲשֶׁר בְּרָאתִיךָ וּבְרָאתִים וּבָרָאתִי אֶת־כָּל־הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ." אָמַר לוֹ, "בַּעֲלִי, אִם וַדַּאי כֵּן בֶּאֱמֶת, אָז צַו לַשֶּׁמֶשׁ לִזְרֹחַ בַּמַּעֲרָב וְלָבוֹא בַּמִּזְרָח. הַאֶפְשָׁר לְךָ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ־זֶה? הָאֵל אֲשֶׁר גָּזַר לִי עַל הַפְּסִלִים לְשָׂרְפָם, הוּא יִגְזֹר לִי נֶגְדְּךָ וְיִשְׂרָפְךָ!"

When his father heard his words, he ran to Nimrod the sultan. He said to him, "O milord, investigate what my son did today!" Said Nimrod to Avraham, "What plot have you plotted?" He said, "O sir, I have not plotted anything, but rather they were fighting over the treats, and they themselves burned each other!" He said to them, "What nonsense! Can they speak or move or do good or evil? How could your voice say such a thing?" He said to him, "O milord, may your ears hear what your mouth says! If their mouth has no voice or strength, why do you worship them and abandon the Eternal God who created me and created you and created all the heavens and earth?" Said Nimrod to Avraham, "I am he who created you and created them and created all the heavens and earth!" He said to him, "O sir, if that is verifiably true, order the sun to rise from the west and set in the east! And can you do any such thing? The God who decreed to me about the idols to burn them will decree for me against you and burn you!"

פִּי דַאלַךְ אַסָּאעָא, קָאל נִמְרוֹד

מֵאוֹתָהּ הַשָּׁעָה, אָמַר נִמְרוֹד לַעֲבָדָיו,

From that moment on, Nimrod said to his servants: "This one, if we let him go

לַעְמָאלְתוֹ, „הָאדָא אַנְכָּאן כַּלִּינָאה חַי פַּדִּנְיָא יְכַרַּב לְמַלְךְ וִיפַסַּד הַדִּין! מָא אִילְנָא אַלָּא נְחַרְקוֹהּ!“ כִּיף מָא חְרַק לְמְעָאבַּד, תַּם כְּדָאוו אַבְרָהָם אָבִינוּ (עְלֵיהּ אַסְּלָאם) וּרְמָאווֹהּ פִּי אָתוֹן נָאר מוֹקְדָא. פַּתְגַלָּא עְלֵיהּ הַרַבּ צוֹבְחָאנוֹ, וּכַלְצוֹ בַּכְּרָאמָאתוֹ וּבִגְלָאלְתוֹ, וּכְרַג מִן תַּם סָאלַם. חַתָּא רָאת גְמִיע אַנָּאס עְגֶב, וּבְקָא (עְלֵיהּ אַסְּלָאם) יְעַלַּם אַנָּאס עְבָאדַת אַלָּה וּתוֹחִידוֹ.

”הַהוּא, אִם נְשַׁחְרְרֵהוּ חַי מִמִּשְׁפַּט כֵּן, הוּא יַחֲרִיב אֶת־הַמֶּלֶךְ וְיַשְׁחִית אֶת־הַדָּת. אֵין לָנוּ אֶלָּא לִשְׂרָפֵהוּ!” כַּאֲשֶׁר אֶפְשָׁר הָיָה לַעֲשׂוֹת שְׂרֵפָה, שָׁם לָקְחוּ אֶת־אַבְרָהָם אָבִינוּ (עָלָיו הַשָּׁלוֹם) וְרָמוּהוּ בְּתַנּוּר לַפִּיד אֵשׁ. אָז נִגְלָה לְפָנָיו הָאֱלֹהִים בִּכְבוֹדוֹ וְהוּא הַצִּילֵהוּ בְּחַסְדּוֹ וּבְתִפְאַרְתּוֹ, וְהוּא הָלַךְ מִשָּׁם שָׁלֵם. מִזֶּה רָאָה כָּל־הָעָם אֶת־הַנֵּס וְהוּא עִשֵּׂר (עָלָיו הַשָּׁלוֹם) וְהִלָּמֵד לָעָם אֶת־עֲבוֹדַת יְהוָֹה וְאַחְדוּתוֹ.

free alive from judgement, he will destroy the king and corrupt the religion. We have no choice but to burn him!” When they could do the burning, they took Avraham our father (peace be upon him) there and cast him into a burning fiery oven. Then God in divine glory was revealed to them and saved him in kindness and magnificence, and he went out from there whole. From this all the people saw the miracle, and he tithed (peace be upon him) and taught the people the worship of Allah and divine unity.

בְּאָן קָאלוֹ לַחֲכָמִים זִכְרָם לַבְּרָכָה כָּאנַת יָאקוֹתָא: מְעַלְּקָא פִּי רַקְבַּת אַבְרָהָם אוֹבוּנָא (עְלֵיהּ אַסְּלָאם) וּכָאנַת תַּצְוֵי מִן טָרְף אַדִּנְיָא לַטַרְפְּהָא, וְהָאד לְיָאקוֹתָא הִיָּא הַתּוֹחִיד אַלְּדִי כָּאן יְכַרַּג מִן חַלְקוֹ, וִיעַלַּם אַנָּאס עְבָאדַת אַלָּה וְתוֹחִידוֹ. וְהִיָּא דְּלִיל — וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־כָּל־הָעָם. שְׁרַח דָאלַךְ — וְקָאל יְהוֹשֻׁעַ לַגְמִיע־לְקוֹם הַאיְדָא־קָאל אַלָּה אֵילָה יִשְׂרָאֵל פִּי־מְזָאז לְוָאד זְלְסוֹ אַבָּאתְכוֹם מִן־אַוְּלָא תֶּרַח אִיבִּי אַבְרָהָם וְאִיבִּי נָחוֹר וְעַבְּדוֹ מְעָאבֵּד אוֹכְרִין: וּצְטְפִית לְאַבְרָהָם מִן־מְזָאז לְוָאד וּמַשִּׁיתוֹ פִּי־גְמִיע־אַרְץ הַשָּׁאם וּכַּתַּרְתְּ נַסְלוֹ וַעְטִית־לוֹ יִצְחָק: וַעְטִית לְיִצְחַק יַעֲקֹב וְעֵשָׂו וַעְטִית לְעֵשָׂו גְּבֵל שְׂעִיר יְרָאתָא, וְיַעֲקֹב וּוְלָאדוֹ הַבְּטוֹ לַמֶּצֶר:

בְּכָךְ אָמְרוּ הַחֲכָמִים זִכְרָם לִבְרָכָה, וְהוֹסִיפוּ פְּנִינָה זֹאת: מִשְּׁמִירָתוֹ שֶׁל אֱמוּנַת אַבְרָהָם אָבִינוּ (עָלָיו הַשָּׁלוֹם) וְגַם מִצֵּרוּפוֹ נֶגֶד כָּל־הָעוֹלָם לְהִצְטָרֵף בְּצִדּוֹ, וְגַם מִבִּינָתוֹ לַאַחְדוּת, בִּזְכוּתָם הוּצַל מִגְּזֵרָתוֹ, וְהִלָּמֵד לָעָם אֶת־עֲבוֹדַת יְהוָֹה וְאַחְדוּתוֹ. וְזֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־כָּל־הָעָם כֹּה־אָמַר יְהוָֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וָאֶקַּח אֶת־אֲבִיכֶם אֶת־אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר וָאוֹלֵךְ אֹתוֹ בְּכָל־אֶרֶץ כְּנָעַן וָאַרְבֶּ אֶת־זַרְעוֹ וָאֶתֶּן־לוֹ אֶת־יִצְחָק: וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת־הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

Thus said the sages of blessed memory, and added this gem: From guarding the faith of Avraham our father (peace be upon him), and from joining against all the world to join with his side, and from his knowledge of unity, on their account he was saved from his decree, and taught the people the worship of Allah and divine unity. And this is the proof — *Way-yomer Yəhoshuaʿ el kol ha-ʿam*. And this is the translation — **And Yəhoshúaʿ said to all the people: Thus says the CAUSE God of Israel — across the river your ancestors dwelt of old, Teraḥ father of Avraham and Naḥor, and they served other gods. And I took your ancestor Avraham from across the river and led him to all the land of Canaan, and increased his seed and gave him Yitsḥaq. And I gave Yitsḥaq Yaʿaqov and ʿEsav, and I gave ʿEsav Mt. Seʿir to inheret, but Yaʿaqov and his children went down to Egypt.**

Back to the regular text, for exactly two paragraphs!

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל! בָּרוּךְ הוּא! שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת־הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר —

Blessed be the Guardian of Faith with Israel! Blessed be! For the Holy Blessed One calculated the end, to do as said to Avraham our Father in the covenant between the pieces, as it is said —

וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע

And THEY said to Avram, “Know, know that your seed will be foreign in a land not theirs, and they will enslave and afflict them four

מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל:

hundred years. But also the nation for whom they will work I will judge, and after that they will go out with much wealth."[10]

We cover the *matza* and lift the cup of wine.

This next passage was written in 2024 by David Lau, the Ashkenazi chief rabbi of Israel, to be recited at this point in the seder, to pray for the redemption of hostages in Gaza. I have some issues with R. Lau, but there is no greater mitzvah than the liberation of hostages and I have no issues with the prayer itself so it is included below. May it be that I never need to include it again.

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם אֲשֶׁר הוֹצִיא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם הוּא יְבָרֵךְ וְיִנְצֹר אֶת אַחֵינוּ וְאַחְיוֹתֵינוּ הַחֲטוּפִים הָאֲסוּרִים בְּכַבְלֵי בַּרְזֶל, יְחַזֵּק נַפְשָׁם וֶאֱמוּנָתָם, יִשְׁמְרֵם מִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה, יַחְמֹל עַל־בָּנָיו וּבְנוֹתָיו הַמְּצַפִּים לִישׁוּעָתוֹ, יְבַטֵּל מֵעֲלֵיהֶם כָּל גְּזֵרוֹת אַכְזָרִיּוֹת: בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל יָחִישׁ פְּדוּתָם וְיֵצְאוּ מְהֵרָה מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה וּמִבּוֹר הַשִּׁבִי לְחֵרוּת עוֹלָם וְיָשׁוּבוּ לְשָׁלוֹם אֶל מִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם וְאֶל בָּתֵּיהֶם: אָנָּא, נְטַע אַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת בְּלֵב כֻּלָּם, הָסֵר קִנְאָה וְשִׂנְאַת חִנָּם וּפְרֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ וְנִזְכֶּה בְּקָרוֹב לוֹמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה חֲדָשָׁה:

May it be the will of our Parent in Heaven who brought THEIR people Israel out from the suffering of Egypt that THEY bless and save our abducted brothers and sisters, bound with iron chains. May THEY strengthen their souls and faith, protect them from all harm and disease, have mercy on THEIR sons and daughters awaiting THEIR salvation, nullify all cruel decrees from upon them. In THEIR great kindness, may THEY hasten their redemption and may they quickly emerge from darkness to light, and from the pit of captivity to the freedom of the world, and return in peace to their families and to their homes. Please, plant brotherhood, peace and friendship in the hearts of all, remove envy and baseless hatred, and spread over us the Sukkah of Your peace, and may we merit to soon sing before You a New Song.

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ אֶלָּא שֶׁבְּכָל־דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם:

This has been the case for our ancestors and for us, that not only once have they stood against us to destroy us, but in each and ever generation they stand against us to destroy us, and the Holy Blessed One saves us from their hand.

We put down the cup of wine and uncover the *matza*.

צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ! שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת־הַכֹּל.

Come learn what Lavan the Aramean sought to do to Yaʿaqov our Father! For Pharaoh only decreed against the males, but Lavan sought to uproot them all, as is said — **An Aramean, destruction, my**

10 Genesis 15:13–14

שֶׁנֶּאֱמַר, אֲרַמִּי֙ אֹבֵ֣ד אָבִ֔י וַיֵּ֣רֶד מִצְרַ֔יְמָה וַיָּ֥גָר שָׁ֖ם בִּמְתֵ֣י מְעָ֑ט וַֽיְהִי־שָׁ֕ם לְג֥וֹי גָּד֖וֹל עָצ֥וּם וָרָֽב׃

father, and he went down Egyptwards and sojourned there small in number, and there became a nation numerous, mighty, and great.[11]

וַיֵּ֣רֶד מִצְרַ֔יְמָה — אָנוּס עַל פִּי הַדִּבּוּר׃

And he went down Egyptwards — helpless in the face of the Word.

וַיָּ֥גָר שָׁ֖ם — מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב אָבִֽינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמְר֣וּ אֶל־פַּרְעֹ֗ה לָג֣וּר בָּאָ֘רֶץ֮ בָּ֒אנוּ֒ כִּי־אֵ֣ין מִרְעֶ֗ה לַצֹּאן֙ אֲשֶׁ֣ר לַעֲבָדֶ֔יךָ כִּֽי־כָבֵ֥ד הָרָעָ֖ב בְּאֶ֣רֶץ כְּנָ֑עַן וְעַתָּ֛ה יֵֽשְׁבוּ־נָ֥א עֲבָדֶ֖יךָ בְּאֶ֥רֶץ גֹּֽשֶׁן׃

And sojourned there — teaching that Yaˁaqov our Father didn't go down to Egypt to settle, but just to sojourn there, as it is said: **And they said to Pharaoh, "to sojourn in the land we have come, for there is no pasture for the flock of your servants, for the famine is bad in the land of Canaan, and now let your servants dwell in the land of Goshen."**[12]

בִּמְתֵ֣י מְעָ֑ט — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, בְּשִׁבְעִ֣ים נֶ֔פֶשׁ יָרְד֥וּ אֲבֹתֶ֖יךָ מִצְרָ֑יְמָה וְעַתָּ֗ה שָֽׂמְךָ֙ יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ כְּכוֹכְבֵ֥י הַשָּׁמַ֖יִם לָרֹֽב׃

Small in number — as it is said: **As seventy souls your ancestors went down Egyptwards, and now the CAUSE your God has made you like the stars of the sky in number.**[13]

וַֽיְהִי־שָׁ֕ם לְג֥וֹי — מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם׃

And there became a nation — teaching that Israel became distinct there.

גָּד֖וֹל עָצ֥וּם — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל פָּר֧וּ וַֽיִּשְׁרְצ֛וּ וַיִּרְבּ֥וּ וַיַּֽעַצְמ֖וּ בִּמְאֹ֣ד מְאֹ֑ד וַתִּמָּלֵ֥א הָאָ֖רֶץ אֹתָֽם׃

Numerous, mighty — as it is said: **And the children of Israel bore fruit and swarmed and increased and strengthened greatly, greatly, and the land was full of them.**[14]

וָרָֽב — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, רְבָבָ֞ה כְּצֶ֤מַח הַשָּׂדֶה֙ נְתַתִּ֔יךְ וַתִּרְבִּי֙ וַֽתִּגְדְּלִ֔י וַתָּבֹ֖אִי בַּעֲדִ֣י עֲדָיִ֑ים שָׁדַ֨יִם נָכֹ֜נוּ וּשְׂעָרֵ֣ךְ צִמֵּ֔חַ וְאַ֖תְּ עֵ֥רֹם וְעֶרְיָֽה׃ וָאֶעֱבֹ֤ר עָלַ֙יִךְ֙ וָֽאֶרְאֵ֔ךְ מִתְבּוֹסֶ֖סֶת בְּדָמָ֑יִךְ

And great — as it is said: **Myriads like the vegetation of the field I gave you, and you increased and grew and came decorated in decorations, your breasts firmed and your hair grew and you were naked and bare.**[15] **And I passed over you and saw you wallowing in your blood, and I said to**

11 Deuteronomy 26:5
12 Genesis 47:4
13 Deuteronomy 10:22
14 Exodus 1:7
15 Ezekiel 16:7

you, "By your blood you will live," and I said to you, "By your blood you will live."[16]

וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי׃

And the Egyptians did bad to us and afflicted us and gave us hard labor.[17]

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה׃

And the Egyptians did bad to us — as it is said: **Come, let's be smart about it, or they'll increase, and when war is called they will join with our enemies and make war on us and leave the land.**[18]

וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃

And afflicted us — as it is said: **And they set over them taskmasters to afflict them in their burdens, and they built storage-cities for Pharaoh, Pithom and Raamses.**[19]

וַיְעַנּוּנוּ — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃

And gave us hard labor — as it is said: **And Egypt, they made the children of Israel work crushing labor.**[20]

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃

And we cried to the CAUSE, God of our ancestors, and the CAUSE heard our voice and saw our affliction and our toil and our oppression.[21]

וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃

And we cried to the CAUSE, God of our ancestors — as it is said: **And it was, in those many days, that the king of Egypt died, and the children of Israel groaned from the work and screamed, and their plea went up to God from the labor.**[22]

וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה׃

---

16 Ezekiel 16:6
17 Deuteronomy 26:6
18 Exodus 1:10
19 Exodus 1:11
20 Exodus 1:13
21 Deuteronomy 26:7
22 Exodus 2:23

And the CAUSE heard our voice — as it is said: **And God heard their cries and God remembered THEIR covenant with Avraham, Yitsḥaq, and Yaʿaqov.**[23]

וַיִּשְׁמַ֥ע יְהֹוָה֙ אֶת־קֹלֵ֔נוּ — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁמַ֥ע אֱלֹהִ֖ים אֶת־נַאֲקָתָ֑ם וַיִּזְכֹּ֤ר אֱלֹהִים֙ אֶת־בְּרִית֔וֹ אֶת־אַבְרָהָ֖ם אֶת־יִצְחָ֥ק וְאֶֽת־יַעֲקֹֽב׃

And saw our affliction — this is separation from intercourse, as it is said: **And God saw the children of Israel and God knew.**[24]

וַיַּ֖רְא אֶת־עָנְיֵ֑נוּ — זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּ֣רֶךְ אֶ֔רֶץ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּ֥רְא אֱלֹהִ֖ים אֶת־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וַיֵּ֖דַע אֱלֹהִֽים׃

And our toil — these are the sons, at is is said: **Every son born you will throw Nilewards, but every daughter you will let live.**[25]

וְאֶת־עֲמָלֵ֑נוּ — אֵ֣לּוּ הַבָּנִים כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל־הַבֵּ֣ן הַיִּלּ֗וֹד הַיְאֹ֙רָה֙ תַּשְׁלִיכֻ֔הוּ וְכָל־הַבַּ֖ת תְּחַיּֽוּן׃

And our oppression — this is pressure, as it is said: **And I also see the oppression that Egypt is oppressing them.**[26]

וְאֶת־לַחֲצֵ֑נוּ — זֶה הַדְּחַק כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם־רָאִ֙יתִי֙ אֶת־הַלַּ֔חַץ אֲשֶׁ֥ר מִצְרַ֖יִם לֹחֲצִ֥ים אֹתָֽם׃

And the CAUSE brought us out from Egypt with a strong hand and an outstretched arm and with great awe and with signs and with wonders.[27]

וַיּוֹצִאֵ֤נוּ יְהֹוָה֙ מִמִּצְרַ֔יִם בְּיָ֤ד חֲזָקָה֙ וּבִזְרֹ֣עַ נְטוּיָ֔ה וּבְמֹרָ֖א גָּדֹ֑ל וּבְאֹת֖וֹת וּבְמֹפְתִֽים׃

And the CAUSE brought us out from Egypt — not by the hand of an angel, nor by the hand of a seraph, nor by the hand of a messenger, but the Holy Blessed One alone in THEIR glory, as it is said: **And I will pass through the land of Egypt this night and I will strike each firstborn in the land of Egypt, human and animal, and against all the deities of Egypt I will do judgement, I, the CAUSE.**[28]

וַיּוֹצִאֵ֤נוּ יְהֹוָה֙ מִמִּצְרַ֔יִם — לֹא עַל־יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל־יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר — וְעָבַרְתִּ֣י בְאֶֽרֶץ־מִצְרַ֮יִם֮ בַּלַּ֣יְלָה הַזֶּה֒ וְהִכֵּיתִ֤י כָל־בְּכוֹר֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם מֵאָדָ֖ם וְעַד־בְּהֵמָ֑ה וּבְכָל־אֱלֹהֵ֥י מִצְרַ֖יִם אֶֽעֱשֶׂ֥ה שְׁפָטִ֖ים אֲנִ֥י יְהֹוָֽה׃

23 Exodus 2:24
24 Exodus 2:2
25 Exodus 1:22
26 Exodus 3:9
27 Deuteronomy 26:8
28 Exodus 12:2

And I will pass through the land of Egypt this night — Me, not an angel!

וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה — אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ!

And I will strike each firstborn in the land of Egypt — Me, and not a seraph!

וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם — אֲנִי וְלֹא שָׂרָף!

And against all the deities of Egypt I will do judgement — Me, and not a messenger!

וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים — אֲנִי וְלֹא הַשָּׁלִיחַ!

I, the CAUSE — I, and no other!

אֲנִי יְהֹוָה — אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר!

This passage is added here in many Mizraḥi rites, and was approved by Ḥakham ˤOvadya Yosef.

Said our Sages of blessed memory — When the Holy Blessed One came down upon Egypt, nine thousand myriads came with him. Some were angels of fire, and some were angels of hail, and some were angels of tumult, and some were angels of trembling, and some were angels of quaking. And trembling and quaking would take hold of all who saw them. They said before THEM — "Master of the Universe, [God of Gods and Lord of Lords], is it not so that when sovereigns of flesh and blood goes down to battle, their nobles and servants surround them in their glory? And You are the Sovereign, Sovereign of Sovereigns [the Holy Blessed One]! Judge for us, for we are Your servants and they are Your covenant people! Let us go down and make war alongside them!" THEY said to them — "My mind will be unsatisfied until I go down by Myself, I in My glory, I in My greatness, I in My sanctity, I am the CAUSE, who is Me, and there is no other."

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה — כְּשֶׁיָּרַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם יָרְדוּ עִמּוֹ תִּשְׁעַת אֲלָפִים רְבָבוֹת: מֵהֶם מַלְאֲכֵי אֵשׁ, וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי בָרָד, וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי זְיַע, וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי רְתֵת, וּמֵהֶם מַלְאֲכֵי חַלְחָלָה: וּרְתֵת וְחַלְחָלָה אוֹחֶזֶת לְמִי־שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָם: אָמְרוּ לְפָנָיו — רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם [אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים], וַהֲלֹא מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד לַמִּלְחָמָה שָׂרָיו וַעֲבָדָיו מַקִּיפִין בִּכְבוֹדוֹ? וְאַתָּה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים [הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]! דַּיָּן עָלֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ וְהֵם בְּנֵי בְרִיתֶךָ! נֵרֵד וְנַעֲשֶׂה עִמָּם מִלְחָמָה: אָמַר לָהֶם — אֵין דַּעְתִּי מִתְקָרֶרֶת עַד שֶׁאֵרֵד אֲנִי בְעַצְמִי, אֲנִי בִּכְבוֹדִי, אֲנִי בִּגְדֻלָּתִי, אֲנִי בִּקְדֻשָּׁתִי, אֲנִי יְהֹוָה, אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר:

With a strong hand — this is disease, as it is said: **Behold, the hand of the CAUSE is being upon your livestock in the field, on the horses, on the donkeys, on the camels, on the cattle and sheep, a very heavy disease.**[29]

בְּיָד חֲזָקָה — זוֹ הַדֶּבֶר כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יַד־יְהֹוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד:

And an outstretched arm — this is the sword, as it is said: **And his sword was drawn in his hand, stretched against Jerusalem.**[30]

וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה — זוֹ הַחֶרֶב כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלָםִ:

29 Exodus 9:3

30 Chronicles 1:21:16

And with great awe — this is the revelation of the Presence, as it is said: **Or has God tried to take THEM a nation from within a nation, with tests, with signs and with wonders and with war and with a strong hand and with an outstretched arm and with great awe, as all that the CAUSE your God has done for you in Egypt before your eyes?**[31]

וּבְמֹרָא גָּדֹל — זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה כְּמָה שֶּׁנֶּאֱמַר
אוֹ ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ׃

And with signs — this is the staff, as it is said: **And this staff you will take in your hand, with which you will do the signs.**[32]

וּבְאֹתוֹת — זֶה הַמַּטֶּה כְּמָה שֶּׁנֶּאֱמַר, וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת׃

For the following sections, whenever you see the symbol 💧, take a drop of wine out of your cup and put it into the provided disposable cup on the table.

And with wonders — this is the blood, as it is said: **And I will place wonders on heaven and on earth:**

💧 blood and

💧 fire and

💧 smoke-pillars.[33]

וּבְמֹפְתִים — זֶה הַדָּם כְּמָה שֶּׁנֶּאֱמַר, וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ

💧 דָּם

💧 וָאֵשׁ

💧 וְתִימְרוֹת עָשָׁן׃

Another interpretation: **with a strong hand** — two; **and an outstretched arm** — two; **and with great awe** — two; **and with signs** — two; **and with wonders** — two.

דָּבָר אַחֵר — בְּיָד חֲזָקָה – שְׁתַּיִם
וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה – שְׁתַּיִם וּבְמֹרָא גָּדֹל – שְׁתַּיִם
וּבְאֹתוֹת – שְׁתַּיִם וּבְמֹפְתִים – שְׁתַּיִם

These are the ten plagues that the Holy Blessed One brought on the Egyptians in Egypt, and these are they!

אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם וְאֵלּוּ הֵן!

31 Deuteronomy 4:34 — a verse that contains every letter in the Hebrew alphabet!
32 Exodus 4:17
33 Joel 3:3

1. Blood	דָּם	*Dam*
2. Frog	צְפַרְדֵּעַ	*Tsfardeʕa*
3. Lice	כִּנִּים	*Kinnim*
4. Mix	עָרוֹב	*ʕArov*
5. Disease	דֶּבֶר	*Déver*
6. Boils	שְׁחִין	*Sh'ḥin*
7. Hail	בָּרָד	*Barad*
8. Locusts	אַרְבֶּה	*Arbeh*
9. Darkness	חֹשֶׁךְ	*Ḥóshekh*
10. Death of the Firstborn	מַכַּת בְּכוֹרוֹת	*Makat B'khorot*

Rabbi Yəhuda would give them a mnemonic: *DəTsaKh, ʕADaSh, Bə'AḤaV.*

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים — דְּצַ״ךְ עֲדַ״שׁ בְּאַחַ״ב:

Rabbi Yose the Gaililean says: from where can you say that the Egyptians were struck with ten plagues in Egypt, and at the sea with fifty? In Egypt, what does it say? **And the sorcerers said to Pharaoh, "The finger of God this is!"**[34] And at the sea what does it say? **And Israel saw the great hand that the CAUSE did to Egypt, and the people revered the CAUSE and believed in the CAUSE and in Moshe THEIR servant.**[35] How many were struck with a finger? Ten plagues. Say from this: in Egypt they were struck with ten plagues, and by the sea they were struck with fifty plagues.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלָּקוּ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל־הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מַה־הוּא אוֹמֵר? וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא. וְעַל־הַיָּם מָה־הוּא אוֹמֵר? וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: כַּמָּה לָקוּ בְאֶצְבַּע? עֶשֶׂר מַכּוֹת! אֱמוֹר מֵעַתָּה — בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל־הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת:

Rabbi Eliʕézer says: From where is it that each and every plague that the Holy Blessed One brought on the

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל־מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרִים

34 Exodus 8:15

35 Exodus 14:31

Egyptians in Egypt was made of four plagues? As it is written, **THEY sent on them THEIR fierce anger, wrath and rage and trouble, a posse of evil angels.**[36] Wrath — one; and rage — two; and trouble — three; posse of evil angels — four. Say from this: in Egypt they were struck with forty plagues, and by the sea they were struck with two hundred plagues.

בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל־אַרְבַּע מַכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר, יְשַׁלַּח־בָּם | חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים: עֶבְרָה – אַחַת, וָזַעַם – שְׁתַּיִם, וְצָרָה – שָׁלֹשׁ, מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים – אַרְבַּע! אֱמוֹר מֵעַתָּה — בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מַכּוֹת וְעַל־הַיָּם לָקוּ מָאתַיִם מַכּוֹת:

Rabbi ʕAqiva says: From where is it that each and every plague that the Holy Blessed One brought on the Egyptians in Egypt was made of made of five plagues? As it is written, **THEY sent on them THEIR fierce anger, wrath and rage and trouble, a posse of evil angels.** Fierce anger — one; wrath — two; and rage and — three; trouble — four; a posse of evil angels — five. Say from this: in Egypt they were struck with fifty plagues, and by the sea they were struck with two hundred and fifty plagues.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכָּל־מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל־חָמֵשׁ מַכּוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר, יְשַׁלַּח־בָּם | חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים: חֲרוֹן אַפּוֹ – אַחַת, עֶבְרָה – שְׁתַּיִם, וָזַעַם – שָׁלֹשׁ, וְצָרָה – אַרְבַּע, מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים — חָמֵשׁ! אֱמוֹר מֵעַתָּה — בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת וְעַל־הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַכּוֹת:

How many degrees of good has the PLACE done for us!

כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ!

As we sing the following song, *Dayeinu*, take the green onions off the table and *gently* tap each other on the head with them. This custom, originating in the Persian communities, serves to remind us that "the leeks we had in Egypt" came with a heavy cost. I've italicized the word *gently* because I don't want to have to break out the first-aid kit.

If God had only… brought us out from Egypt,	אִלּוּ ← הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם ↖ דַּיֵּנוּ!
or had only… done judgment on them,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ עָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים ↖ דַּיֵּנוּ!
or had only… judged their deities,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ עָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם

36 Psalm 78:49

or had only… killed their firstborn,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… given us their wealth, (See next page for a customary addition in some Eastern Sephardic rites after this verse!)	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ נָֽתַן לָֽנוּ אֶת מָמוֹנָם ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… split the sea for us,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ קָֽרַע לָֽנוּ אֶת הַיָּם ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… taken us through dryshod,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ הֶֽעֱבִירָֽנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… suppressed our enemies in it,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ שִׁקַּע צָרֵֽינוּ בְּתוֹכוֹ ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… filled our needs in the desert 40 years,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ סִפֵּק צָרְכֵּֽנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… fed us the manna,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ הֶֽאֱכִילָֽנוּ אֶת הַמָּן ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… given us the Shabbat,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ נָֽתַן לָֽנוּ אֶת־הַשַּׁבָּת ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… brought us to Mt. Sinai,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ קֵֽרְבָֽנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… given us the Torah,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ נָֽתַן לָֽנוּ אֶת הַתּוֹרָה ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… brought us to Israel,	וְלֹא ↙ אִלּוּ ↖ הִכְנִיסָֽנוּ לְאֶֽרֶץ יִשְׂרָאֵל ↖ דַּיֵּֽנוּ!
or had only… built us the Chosen House, **it would have been enough!**	וְלֹא ← בָּֽנָה לָֽנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה ← דַּיֵּֽנוּ!

This passage is added after the verse ”given us their wealth” in many Sefaradi rites.

And from where is it derived that God gave us their wealth? As it is said: **And they stripped Egypt**.[37] They made it like a depth without fish in it. Alternatively, they made it like a trap without birdseed in it. Why does the text cherish the plunder of the sea over the plunder of Egypt? Only that which was in the houses did they take in Egypt. But that which was in the tribute houses they took at the sea. Thus it says: **Wings of a dove sheathed in silver** - this is the plunder of Egypt. **And its pinions in yellow gold**[38] - this is the plunder of the sea. **And you went and grew and came** - this is the plunder of Egypt. **Ornamented with ornaments**[39] - this is the plunder of the sea. **Ringlets of gold we will make for you** - this is the plunder of Egypt. **With points of silver**[40] **-** this is the plunder of the sea.

וּמִנַּיִן שֶׁנָּתַן־לָנוּ אֶת־מָמוֹנָם? שֶׁנֶּאֱמַר - וַיְנַצְּלוּ אֶת־מִצְרָיִם: עֲשָׂאוּהָ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים: דָּבָר אַחֵר, עֲשָׂאוּהָ כִּמְצוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן: לָמָּה מְחַבֵּב הַכָּתוּב אֶת־בִּזַּת הַיָּם יוֹתֵר מִבִּזַּת מִצְרַיִם? אֶלָּא מַה־שֶּׁהָיָה בַּבָּתִּים נָטְלוּ בְּמִצְרַיִם: וּמַה שֶּׁהָיָה בְּבָתֵּי תְּשׁוּרָאוֹת נָטְלוּ עַל־הַיָּם: וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף - זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם: וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ - זוֹ בִּזַּת הַיָּם: וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי - זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם: בַּעֲדִי עֲדָיִים - זוֹ בִּזַּת הַיָּם: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ - זוֹ בִּזַּת מִצְרַיִם: עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף - זוֹ בִּזַּת הַיָּם:

All the more so, the doubled and quadrupled good that the PLACE did for us! THEY brought us out from Egypt, and did judgment on them, and judged their deities, and killed their firstborn, and gave us their wealth, and split the sea for us, and took us through dryshod, and suppressed our enemies in it, and filled our needs in the desert 40 years, and fed us the manna, and gave us the Shabbat, and brought us to Mt. Sinai, and gave us the Torah, and brought us to Israel, and built us the Chosen House to atone for our iniquities.

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה טוֹבָה כְפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ: שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְעָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים וְעָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם וְהָרַג אֶת־בְּכוֹרֵיהֶם וְנָתַן־לָנוּ אֶת־מָמוֹנָם וְקָרַע־לָנוּ אֶת־הַיָּם וְהֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה וְשִׁקַּע צָרֵנוּ בְּתוֹכוֹ וְסִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת־הַמָּן וְנָתַן־לָנוּ אֶת־הַשַּׁבָּת וְקֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר־סִינַי וְנָתַן־לָנוּ אֶת־הַתּוֹרָה וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבָנָה־לָנוּ אֶת־בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל־כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

Rabban Gamliel would say: all who have not said these three things on *Pesaḥ* have not fulfilled their obligation, and these are they: *pesaḥ, matza,* and *maror*.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר: כָּל־שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא־יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ וְאֵלּוּ הֵן — פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר:

37 Exodus 12:31
38 Psalm 68:14
39 Ezekiel 16:7
40 Song of Songs 1:11

The reader for the following paragraph points at the roasted bone.

The *pesaḥ* that our ancestors would eat when the Temple stood, on account of what? On account of that the Holy Blessed One passed over the houses of our ancestors in Egypt, as it is said: **And you will say, it is the *pesaḥ* offering for the CAUSE who passed over the houses of the children of Israel in Egypt when smiting Egypt, and saved our homes. And the people bowed and prostrated.**[41]

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם עַל־שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל־בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר — וַאֲמַרְתֶּ֞ם זֶֽבַח־פֶּ֙סַח ה֜וּא לַֽיהוָֹ֗ה אֲשֶׁ֣ר פָּ֠סַח עַל־בָּתֵּ֤י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ בְּמִצְרַ֔יִם בְּנָגְפּ֥וֹ אֶת־מִצְרַ֖יִם וְאֶת־בָּתֵּ֣ינוּ הִצִּ֑יל וַיִּקֹּ֥ד הָעָ֖ם וַיִּֽשְׁתַּחֲוֽוּ׃

Here we'll add a *piyyut* traditionally recited in North African and Iraqi communities after the *pesaḥ* is mentioned. The acrostic spells out *Aharon Kohen* ("Aharon the Priest") as an acrostic, but it is uncertain whether this is an authorial signature or a mystical reference to the Biblical figure.

The communal refrain is ***va-amartem zevaḥ pesaḥ hu l-Adonai***.

And **A**rrange, O faithful, praise			אֱמוּנִים עִרְכוּ שֶֽׁבַח
to God and slaughter the slaughter,			לָאֵל וְטִבְחוּ טֶֽבַח
and you will say, it is the *pesaḥ* offering			וַאֲמַרְתֶּ֞ם זֶֽבַח־פֶּ֙סַח
for the CAUSE.	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה׃	ה֜וּא לַֽיהוָֹ֗ה׃
Raise your voice in songs			הָרִֽימוּ קוֹל שִׁירִים
celebrating this guarded night			שִׂמְחוּ בְּלֵיל־שִׁמּוּרִים
on *matzot* and bitter herbs			עַל־מַצּֽוֹת וּמְרֹרִים
eat and drink my wine.	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה׃	אִכְלוּ וּשְׁתוּ יֵינָי׃
Of all firsts the first,			רִאשׁוֹן לְכָל־רִאשׁוֹנִים
by the Faithful Messenger's hand,			עַל־יַד צִיר אֱמוּנִים
from all oppressors' hand			מִיַּד כָּל־מְעַנִּים
saved all my throngs.	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה׃	הִצִּיל כָּל־הֲמוֹנָי׃
Now God's miracles I recall			נִסֵּי אֵל זָכַֽרְתִּי
and THEIR mercies I tell,			וַחֲסָדָיו סִפַּֽרְתִּי
now I know			עַתָּֽה יָדַֽעְתִּי
that the CAUSE is great.	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה׃	כִּֽי־גָדוֹל יְהוָֹֽה׃
Like the stars of heaven,			כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַֽיִם
Manasseh and Ephraim,			מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַֽיִם
went out from Egypt			יָצְאוּ מִמִּצְרַֽיִם
all the multitudes of the CAUSE.	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָֹה׃	כָּל־צִבְאוֹת יְהוָֹה׃

41 Exodus 12:27

THEY apportioned THEIR Teaching			הִנְחִיל תּוֹרָתוֹ
to THEIR people and gathering			לְעַמּוֹ וַעֲדָתוֹ
keeping THEIR commandment,			שׁוֹמְרֵי מִצְוָתוֹ
a people saved by the CAUSE.	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:	עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה:
Wondrous are Your works,			נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ
and vast are Your miracles!			וַעֲצוּמִים נִסֶּיךָ
Let all who trust in You say,			יֹאמְרוּ כָּל־חוֹסֶיךָ
“Good to trust in the CAUSE!”	***Va-amartem…***	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:	טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה:

The reader for the following paragraph holds up the *matza*.

מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל־שׁוּם מָה? עַל־שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל־אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם שֶׁנֶּאֱמַר — וַיֹּאפוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

This *matza* that we eat, on account of what? On account of that our ancestors’ dough was not done leavening when the Sovereign, Sovereign of Sovereigns, the Holy Blessed One was revealed to them and redeemed them, as it is said: **And they baked the dough that they had brought out from Egypt into *matza*-cakes, unleavened, for they were forced out of Egypt and could not wait, nor had they made provisions.**[42]

The reader for the following paragraph holds up the *maror*.

מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל־שׁוּם מָה? עַל־שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת־חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר — וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ:

This *maror* that we eat, on account of what? On account of that the Egyptians embittered the lives of our ancestors in Egypt, as it is said: **And they embittered their lives with hard work, with pitch and bricks and all sorts of field work, all the work that they worked for them crushingly.**[43]

In many medieval *haggadot*, an illustration is included of a husband pointing at his wife when discussing *maror,* because *what’s* more embittering than your *wife*, am I right, folks? This is proof that boomer comics have existed since long before their eponymous generation. I’ve decided not to include one, but I will point out that in the 15th century *Hileq and Bileq Haggadah* the wife responds in kind, and also is next to the knives.

42 Exodus 12:39

43 Exodus 1:14

You might notice an addition to the Seder plate that isn't part of the traditional number. This is the Fish of Miriam! The Fish of Miriam is a millennium-old tradition, recorded by Rav Sherira Gaon in 10th-century Iraq. He would always have three cooked foods on the seder plate.

- The egg, a product of the birds of the sky, a sign of renewal and rebirth, represented Moshe, the law, the heavens, and the revelational aspects of faith.
- The bone, a product of the animals of the field, a commemoration of the original *Pesaḥ* sacrifice, represented Aharon, the priesthood, the earth, and the ritual aspects of faith.
- And the fish, a product of the constantly flowing water, represented Miriam, prophecy, the waters, and the spiritual aspects of faith.

We will recite the following two passages, pointing at the three foods as we get to the relevant signs.

כִּי הֶעֱלִתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם׃

For I raised you out from the land of Egypt, and from the slave-house freed you, and sent before you Moshe, Aharon, and Miriam.[44]

צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי׃ צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ׃

The flock and the oxen all, as well as the animals of the field. The birds of the skies and the fish of the seas, traveling the path of the sea. Oh CAUSE our Master, how awesome is Your name throughout the earth![45]

בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת־עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר — וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃

In each and every generation one is required to see themself as if they went out from Egypt, as it is said — **And you will tell your child on that day, saying, "On account of this the CAUSE did this to me when I went out of Egypt."**[46]

לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר — וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃

Not our ancestors alone has the Holy Blessed One redeemed, but us too THEY redeemed with them, as it is said — **And us THEY saved from there, so as to bring us to give us the land THEY promised our ancestors.**[47]

We cover the *matza*, lift up our cups, and recite:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת־כָּל־הַנִּסִּים הָאֵלּוּ׃ הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה

Thus we must thank, praise, laud, exult, exalt, glorify, bless, esteem, and acclaim the One who did for our ancestors and for us all these miracles. THEY brought us from enslavement to freedom, from sorrow to joy, from mourning to holiday,

44 Micah 6:4
45 Psalm 8:9–10
46 Exodus 13:8
47 Deuteronomy 6:23

from darkness to great light, and from slavery to redemption, and we will say a new song before THEM. Praise YAH!

וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל
וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה:
הַלְלוּ־יָהּ:

Before the meal, we sing the first two psalms of Hallel. You can put your cup down temporarily.

		הַֽלְלוּ־יָ֨הּ ׀
Praise YAH! **Praise, servants of the CAUSE,** **praise the name of the CAUSE!**	*Háləlu-Yah!* *Háləlu ʕavdei Adonai,* *Háləlu et shem Adonai!*	הַֽ֭לְלוּ עַבְדֵ֣י יְהֹוָ֑ה הַֽ֝לְלוּ אֶת־שֵׁ֥ם יְהֹוָֽה:
May the name of the CAUSE be blessed **from now and forevermore!**	*Yəhi shem Adonai məvorakh* *me-ʕata v-ʕad ʕolam!*	יְהִ֤י שֵׁ֣ם יְהֹוָ֣ה מְבֹרָ֑ךְ מֵ֝עַתָּ֗ה וְעַד־עוֹלָֽם:
From the sunrise in the east to its set, **praised be the name of the CAUSE!**	*Mi-mizraḥ shémesh ʕad məvo'o* *məhullal shem Adonai!*	מִמִּזְרַח־שֶׁ֥מֶשׁ עַד־מְבוֹא֑וֹ מְ֝הֻלָּ֗ל שֵׁ֣ם יְהֹוָֽה:
High over all nations, the CAUSE, **over heaven THEIR glory!**	*Ram ʕal kol goyim, Adonai,* *ʕal ha-shamayim kəvodo!*	רָ֖ם עַל־כׇּל־גּוֹיִ֥ם ׀ יְהֹוָ֑ה עַ֖ל הַשָּׁמַ֣יִם כְּבוֹדֽוֹ:
Who is like the CAUSE our God, **who on high sits,**	*Mi k-Adonai Elohéinu,* *ha-magbihi la-shavet,*	מִ֭י כַּיהֹוָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ הַֽמַּגְבִּיהִ֥י לָשָֽׁבֶת:
Who descends to see **heaven and earth?**	*Ha-mashpili li-r'ot* *ba-shamáyim u-va-áretz?*	הַֽמַּשְׁפִּילִ֥י לִרְא֑וֹת בַּשָּׁמַ֥יִם וּבָאָֽרֶץ:
Raises the poor from the dirt, **lifts the needy from the midden,**	*Məqimi me-ʕafar dal,* *me-ashpot yarim evyon,*	מְקִֽימִ֣י מֵעָפָ֣ר דָּ֑ל מֵ֝אַשְׁפֹּ֗ת יָרִ֥ים אֶבְיֽוֹן:
To seat them with nobles, **the nobles of THEIR people.**	*L-hoshivi ʕim nədivim,* *ʕim nədive ʕammo.*	לְהוֹשִׁיבִ֥י עִם־נְדִיבִ֑ים עִ֝֗ם נְדִיבֵ֥י עַמּֽוֹ:
Seating a barren woman homebound, **a happy mother of children.** **Praise YAH!**[48]	*Moshivi ʕaqéret ha-báyit,* *em ha-banim səmeḥa.* *Háləlu-Yah!*	מֽוֹשִׁיבִ֨י ׀ עֲקֶ֬רֶת הַבַּ֗יִת אֵֽם־הַבָּנִ֥ים שְׂמֵחָ֗ה הַֽלְלוּ־יָֽהּ:

48 Psalm 113

When Israel was leaving Egypt, Yaʕaqov's house from a barbaric people,	*B-tzet Yisrael mi-Mitzráyim, beit Yaʕaqov me-ʕam loʕez,*	בְּצֵ֣את יִ֭שְׂרָאֵל מִמִּצְרָ֑יִם בֵּ֥ית יַ֝עֲקֹ֗ב מֵעַ֥ם לֹעֵֽז׃
Judah became Their holy one, Israel Their dominion.	*Hayta Yəhuda l-qodsho, Yisrael mamshlotav.*	הָיְתָ֣ה יְהוּדָ֣ה לְקָדְשׁ֑וֹ יִ֝שְׂרָאֵ֗ל מַמְשְׁלוֹתָֽיו׃
The sea saw and fled, the Jordan turned backwards.	*Ha-yam ra'a va-yanos, ha-Yarden yissov l-aḥor.*	הַיָּ֣ם רָ֭אָה וַיָּנֹ֑ס הַ֝יַּרְדֵּ֗ן יִסֹּ֥ב לְאָחֽוֹר׃
The mountains danced like rams, the hills like lambs.	*He-harim raqdu kh-eylim, gəvaʕot ki-vnei tson.*	הֶ֭הָרִים רָקְד֣וּ כְאֵילִ֑ים גְּ֝בָע֗וֹת כִּבְנֵי־צֹֽאן׃
What's up, sea, that you fled, Jordan, that you turned backwards?	*Ma ləkha ha-yam ki tanus, ha-Yarden tissov l-aḥor?*	מַה־לְּךָ֣ הַ֭יָּם כִּ֣י תָנ֑וּס הַ֝יַּרְדֵּ֗ן תִּסֹּ֥ב לְאָחֽוֹר׃
Mountains, that you danced like rams, hills like lambs?	*He-harim tirqdu kh-eylim, gəvaʕot ki-vnei tson?*	הֶ֭הָרִים תִּרְקְד֣וּ כְאֵילִ֑ים גְּ֝בָע֗וֹת כִּבְנֵי־צֹֽאן׃
Before the Master the earth quakes, before the One God of Yaʕaqov,	*Mi-lifnei Adon ḥúli áretz, mi-lifnei Elóah Yaʕaqov.*	מִלִּפְנֵ֣י אָ֭דוֹן ח֣וּלִי אָ֑רֶץ מִ֝לִּפְנֵ֗י אֱל֣וֹהַּ יַעֲקֹֽב׃
Who turns the rock into a water-pool, the flint to a water-spring.[49]	*Ha-hofkhi ha-tzur agam máyim, ḥallamish l-maʕyno máyim.*	הַהֹפְכִ֣י הַצּ֣וּר אֲגַם־מָ֑יִם חַ֝לָּמִ֗ישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָֽיִם׃

Next, we will be reciting an extended poetic version of the conclusion-blessing of the *Maggid*, found in the siddur of Rav Saʕadia and the Yemenite rites among others. For those who prefer the normative Ashkenazi text, it is included within the extended text, written in larger print. We lift our cups.

Blessed are You, Cause our God, Sovereign of Eternity, who redeemed us and our ancestors from Egypt and brought us to this night to eat on it *matza* and *maror*.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכָל־בּוֹ מַצָּה וּמָרוֹר׃

אַתָּה גָּאַלְתָּ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם   בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה
בִּהְיוֹת אֲבוֹתֵינוּ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם   הָיוּ מְעֻנִּים וּמְשֻׁעְבָּדִים תַּחַת יַד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
גַּם שָׁם פָּרוּ וְרָבוּ כַּעֲפַר הָאָרֶץ   וּכְאַרְזֵי הַלְּבָנוֹן גָּבְהוּ בְקוֹמָה
דִּבֶּר פַּרְעֹה הָרָשָׁע לִמְחוֹת אֶת־שְׁמָם   וּלְהַאֲבִיד אֶת־זִכְרָם מִקֶּרֶב תֵּבֵל
הוּא וְעַמּוֹ בְּעֵצָה אַחַת הָיוּ   וַיִּתְחַכְּמוּ סוֹד עַל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל
וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בְּפֶרֶךְ   וּבְתַשְׁנִיק גָּדוֹל קָצְרָה רוּחָם

49 Psalm 114

זֶרַע יְשֻׁרוּן אֲנָחָה לָבַשׁ — כִּי יַד אוֹיֵב גָּבְרָה עֲלֵיהֶם
חַי וְקַיָּם שָׁמַע קוֹלָם — מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶאֱזִין לָהֶם
טוֹב וְיָשָׁר גִּדֵּל מֵהֶם — מֹשֶׁה יְדִיד בֶּחָזוֹן הֻשְׁלַח לָהֶם
יַחַד הֶרְאָם אוֹתוֹת שַׁדַּי — וּבְמִינֵי נְגָעִים נִשְׁפְּטוּ בְנֵי־חָם
כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם לַטֶּבַח מָסָר — רֵאשִׁית בִּטְנָם לְדֶבֶר גָּדוֹל
לָכֵן נָפְלָה צְעָקָה גְדוֹלָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם — בְּכִי וּמִסְפֵּד בְּכָל־חוּצוֹתֶיהָ
מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת יָצְאוּ יְדִידִים — וְאֵין כּוֹשֵׁל בְּמִסְפַּר שְׁבָטָיו
נְהָגָם בְּטוּבוֹ צוּר עוֹלָמִים — וַיַּגִּיעֵם לְיַם־סוּף בְּרַחֲמִים רַבִּים
סָגַר הַיָּם עֲלֵיהֶם בַּהֲמוֹן גַּלָּיו — שׂוֹנֵא רוֹדֵף בַּהֲמוֹן חֵילוֹ
עֵינֵיהֶם נָשְׂאוּ לַמָּרוֹם — לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאֲבִיר יַעֲקֹב
פִּיהֶם פָּתְחוּ גְאוּלֵי יְהוָֹה — וְשִׁבְּחוּ לְמַלְכָּם עַל־רֹב נִפְלְאוֹתָיו
צָהַל רוֹכְבוֹ בְּאוֹיְבֵי עַמּוֹ — לְהַשְׁלִיךְ שׂוֹנְאָיו אֶל־תּוֹךְ מְצוּלָה
קָרַע יְהוָֹה אֶת־מֵי יַם־סוּף — וְקִיֵּם אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵינוּ
רָאוּ יְדִידִים בְּפִגְרֵי שׂוֹנְאֵיהֶם — שֶׁהֵם מֻטָּלִים עַל־שְׂפַת הַיָּם
שִׁירָה וְזִמְרָה וְדִבְרֵי הַלֵּל — אָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם לִפְנֵי קוֹנוֹ
תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת וְדִבְרֵי תִשְׁבָּחוֹת — אָמְרוּ פְדוּיִים לִפְנֵי גוֹאֲלָם וּמוֹשִׁיעָם

You redeemed our ancestors from Egypt, with a strong hand and an outstretched arm. Our ancestors were within the land of Egypt, suffering and laboring under Pharaoh king of Egypt's hand. But they were fruitful and multiplied like earth's dust, and grew in stature like the Lebanon cedars. You redeemed our ancestors from Egypt, with a strong hand and an outstretched arm. Our ancestors were within the land of Egypt, suffering and laboring under Pharaoh king of Egypt's hand. But they were fruitful and multiplied like earth's dust, and grew in stature like the Lebanon cedars. The seed of Yeshurun wore groaning, for the hand of the enemy was high over them. The Living and Enduring heard their voice, the Sovereign, Sovereign of sovereigns, the Holy Blessed One, gave ear to them. A good and upright one They raised from them, beloved Moshe in a vision was sent to them. Together he showed them the signs of Shaddai, and with distinct plagues the Ḥamites were judged. All their firstborns were given to the slaughter, the first of their wombs to a great disease. Thus a great cry fell within the land of Egypt, weeping and mourning in all her courtyards. From slavery to freedom the beloved ones went out, and none failed from the ranks of their tribes. The Rock of Eternities led them in Their goodness, and brought them to the Reed Sea in great compassion. The sea closed them in with its vast waves, the bigot pursued with his vast force. They raised their eyes to the Heights, to beg for compassion from Jacob's Might. The redeemed of the Cause opened their mouths, and praised their Sovereign for Their many wonders. The mounts of the people's enemies neighed to throw the bigots into the depths. The Cause split the waters of the Reed Sea and fulfilled Their oath that They swore to our ancestors. The beloved ones saw the bigots' corpses, for they were lain out on the shore of the sea. Song and hymn and words of praise said Moshe our master, peace be upon him, before his Maker. Praises and glory and words of laudation said the liberated before their Redeemer and Rescuer.

כֵּן יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ
לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ
לְשָׁלוֹם שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים
בַּעֲבוֹדָתֶךָ: וְנֹאכַל שָׁם מִן־הַזְּבָחִים
וּמִן־הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל־קִיר
מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ
עַל־גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל־פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

Thus, Cause our God and God of our ancestors, bring us to other festivals and pilgrimages to come to greet us in peace, rejoicing in the building of Your city and celebrating in Your labor. And we will eat there of the sacrifices and paschal offerings from which their blood is brought onto Your altar wall as desired, and we will thank You with a new song for our redemption and the liberation of our souls.
Blessed are You, Cause, who redeemed Israel.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

Blessed are You, CAUSE
our God, Sovereign of Eternity,
Creator of the vine-fruit.

We recline to the left and drink our second cup.

Roḥtza — Washing — רָחְצָה

Once again, wash your hands.
With a *brakha* this time, without idle plans.

Un'altra volta lavate le mani
con berahà *senza pensieri vani.*

אוּנַאלְטְרַה ווֹלְטַה לַאוַּאטֵי לֵי מַאנִי
קוֹן בְּרָכָה סֵינְצַה פֵּינְסְיֵירִי וַאנִי:

From the Venice Haggadah of 1609

We wash with a blessing.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת יָדָיִם:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who sanctified us with THEIR commandments and commanded us about washing hands.

Motzi Matza — Blessings over the *Matza* — מוֹצִיא מַצָּה

Pick up the *matzot* on top of the set.
Say *ha-motzi leḥem* but don't eat it yet!
But break that half, over which is quoth:
ʿal akhilat matza — now eat them both!

Piglia il scimùr *di sopra e ci farai*
hamozzi lehem*, e non ne mangiarai.*
Ma spezza quella mezza e detto poi
gnal ahilat mazza — mangia ambi doi.

פִּילְיַיה אִיל שְׁמוּר דִי סוֹפְּרַה אֵי צִי פַּארַאִי
הַמּוֹצִיא לֶחֶם אֵי נוֹן נֵי מַאנְיַארַאִי:
מַה סְפֵּיצַה קְוֵילַה מֵיזַה אֵי דֵיטוֹ פּוֹאִי
עַל אֲכִילַת מַצָּה מַאנְיַה אַמְבִּי דוֹאִי:

From the Venice Haggadah of 1609

Holding the two-and-a-half *matzot* in order, we say the following two blessings.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who brings bread from the earth.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־אֲכִילַת מַצָּה

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who sanctified us with THEIR commandments and commanded us about eating *matza*.

We break the top two *matzot* into pieces the size of an olive, add salt, and eat while reclining.

(Note: my custom is to use the "rationalist's *k'zayit*" — i.e. the actual size of an actual olive.)

Maror — *Maror* — מָרוֹר

In ḥaroset you'll make romaine be infused.
Saying *ʿal akhilat maror*, as it is used.

Nel haróssèt lattuca *avrai infusa*
con dir gnal ahilat maror *che s'usa.*

נֵיל חֲרוֹסֶת לַטוּקַה אַוְורַאִי אִינְפֻוּסַה
קוֹן דִיר עַל אֲכִילָת מָרוֹר קֵי סְ אוּסַה:

From the Venice Haggadah of 1609

We each take about an olive's worth of *maror* — originally romaine, in many communities horseradish.
(The *Shulḥan ʿArukh* says not to use ground or processed *maror* for this step.)
Take the vegetable, dip it in the *ḥaroset* provided, shake off the extra, and say:

Blessed are You, Cause our God, Sovereign of Eternity, who sanctified us with Their commandments and commanded us about eating maror.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־אֲכִילַת מָרוֹר.

Eat sitting straight up.
Take a bit of maror and mix it into the discarded wine in the disposable cup.
(This is going somewhere, I promise!)

Korekh — *Sandwich* — כּוֹרֵךְ

The third *matza* fold like a book.
And *zekher la-miqdash* with a reluctant look.

Del terzo scimùr *volgi in una foglia*
e di zeher lamicdasc *di mala voglia.*

דֵיל טֵירְצוֹ שִׁמּוּר ווֹלְגִיי אִין אוּנַה פֻוֹלְיַה
אֵי דִי זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ דִי מַאלַה ווֹלְיַה:

From the Venice Haggadah of 1609

We take a portion of *matza* (traditionally from the third, but I have extra), and a portion of *maror* (I use the ground horseradish here, since we've already fulfilled the requirement above) and, adding *ḥaroset* to taste, make a sandwich. We say, without a blessing:

A remembrance of the Temple per Hillel. Thus Hillel would do when the Temple was standing: he would sandwich [the *pesaḥ* offering], *matza* and maror and eat them together, to fulfill what was said: upon *matza* and maror-herbs they will eat it.

זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. כֵּן עָשָׂה הִלֵּל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם — הָיָה כּוֹרֵךְ [פֶּסַח] מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר — עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:

Shulḥan ʿOrekh — *Tablespread* — שֻׁלְחָן עוֹרֵךְ

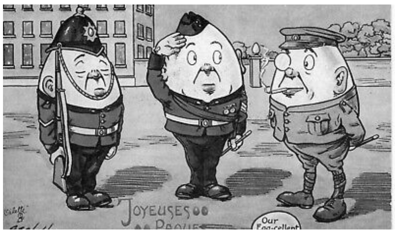
Set the table, stuff your face with the food.
And eat as much as you feel in the mood.

Concia la mensa e il cibo in bocca caccia
e mangia quanto voi che pro ti faccia.

קוֹנְצִּיַה לַה מֵינְסַה אֵי אִיל צִּיבּוֹ אִין בּוֹקַה קַאצִּיַה
אֵי מַאנְיַה קְוַאנְטוֹ ווֹאִי קֵי פְּרוֹ טִי פַאצִּיַה:

From the Venice Haggadah of 1609

We start with **EGG WAR…** on the next page.

I’ll pass out your equipment — one unpeeled hard-boiled egg.

The rules of the game are simple:

- Take your hard-boiled egg and tap it against your neighbor’s hard-boiled egg.
- The goal is to crack your neighbor’s egg while leaving your egg uncracked.
- The winner goes on to the next round.
- The winner of the tournament is declared EGG WINNER and gets to eat first.
- Take some of the discarded eggshell and mix it in to the disposable cup. (I swear this has a point!

Okay now that that’s over we eat!

Tsafun — *Hidden* — צָפוּן

The *afiqoman*, already set aside,
in the end will be eaten in devotion and pride.

*L’*aficómèn *che già hai riservato*
in fin, con devozion’ sarà mangiato.

לְאֲפִיקוֹמֶן קֵי גְיַה אַאִי רִיסֵירְבַאטוֹ
אִין פִּין קוֹן דֵיווֹצִיוֹן סַארַה מַאנְיַאטוֹ:

From the Venice Haggadah of 1609

Make sure you’re full, because this is the last food we eat until tomorrow!
We retrieve the *afiqoman* and say:

A remembrance of the *pesaḥ* sacrifice that was eaten when full.

זֵכֶר לְקָרְבָּן פֶּסַח הָנֶאֱכָל עַל־הָשׂוֹבַע:

We eat it reclining.

Barekh — *Bless* — בָּרֵךְ

Without eating or drinking anything more,
Bentsh with a *zimmun*, at least three or four.

Senza mangiar’ né ber’ altro procura
dir berahà *e per* zimmun *pon’ cura.*

סֵינְצַה מַאנְיַיאר נֵי בֵּיר אַלְטְרוֹ פְּרוֹקוּרַה
דִּיר בְּרָכָה אֵי פֵּיר זִמּוּן פּוֹן קוּרָה:

From the Venice Haggadah of 1609

We pour the third cup and recite the *birkat ha-mazon*.

Included within are poetic additions from the Cairo Geniza. Originally these poems would have replaced the entire birkat ha-mazon, but here they are nserted before the concluding verses of each paragraph.

A song of the stairs. When the CAUSE would return the returning of Zion we would be like dreamers. Thus full would be our mouths with laughter and our tongues joy; thus the nations will say, “The CAUSE has done greatness with them!” The CAUSE has done greatness

Shir ha-maʿalot. B-shuv Adonai et shivat Tziyyon hayínu k-ḥolmim. Az yimmale səḥoq pínu u-lshonénu rina; az yomru va-goyim higdil Adonai laʿasot ʿim éleh. Higdil Adonai laʿasot ʿimmánu; hayínu səmeḥim. Shuva

שִׁיר הַֽמַּ֫עֲל֥וֹת בְּשׁ֣וּב יְ֭הוָה אֶת־שִׁיבַ֣ת צִיּ֑וֹן הָ֝יִ֗ינוּ כְּחֹלְמִֽים׃ אָ֤ז יִמָּלֵ֪א שְׂח֡וֹק פִּינוּ֮ וּלְשׁוֹנֵ֪נוּ רִ֫נָּ֥ה אָ֭ז יֹאמְר֣וּ בַגּוֹיִ֑ם הִגְדִּ֥יל יְ֝הוָ֗ה לַעֲשׂ֥וֹת עִם־אֵֽלֶּה׃ הִגְדִּ֣יל יְ֭הוָה לַעֲשׂ֥וֹת עִמָּ֗נוּ הָיִ֥ינוּ שְׂמֵחִֽים׃

with us, we would be happy. Return, Cause, our returning, like arroyos in the desert. Those who sow in tears will reap in joy. One going out weeping, carrying a seed-bag will come in cheer carrying his sheaves.[50]

Adonai et shəviténu ka-afiqim ba-négev. Ha-zorʕim b-dimʕa b-rina yiqtzóru. Halokh yelekh u-vakho nose méshekh ha-zaraʕ bo yavo v-rina nose alumotav.

שׁוּבָה יְהוָֹה אֶת־שְׁבִיתֵנוּ שׁבותנו כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

Leader:	My friends, let us bless!	*Ḥaverai nəvarekh!*	חֲבֵרַי נְבָרֵךְ:	מנהיג:
Eaters, leader repeats:	**May the name of the Cause be blessed from now and forevermore!**[51]	*Yəhi shem Adonai məvorakh me-ʕata v-ʕad ʕolam!*	יְהִי שֵׁם יְהוָֹה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:	אוכלים ומנהיג חוזר:
Leader:	With permission of our teachers and masters and friends, let us bless [with 10: the God] from Whom we ate.	*Bi-rshut maranan v-rabanan va-ḥaverai, nəvarekh [with 10 Elohéinu] she-akhálnu mi-shelo.*	בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וַחֲבֵרַי נְבָרֵךְ [בעשרה אֱלֹהֵינוּ] שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלוֹ.	מנהיג:
Eaters, leader repeats:	Bless [with 10: the God] from Whom we ate, and in Whose goodness we live!	*Barukh [with 10 Elohéinu] she-akhálnu mi-shelo, uv-tuvo ḥayyínu.*	בָּרוּךְ [בעשרה אֱלֹהֵינוּ] שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ	אוכלים ומנהיג חוזר:
All:	Blessed be, blessed be Their name!	*Barukh hu u-varukh shəmo!*	בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:	הכל:

Blessed are You, Cause our God, Sovereign of Eternity, who feeds the whole world in goodness, in grace and kindness and compassion. They **give bread to all flesh, for eternal is Their kindness**.[52] And in Their great goodness They have never withheld us and will never withhold us food ever and ever for the sake of Their great name, for They feed and provide for all and are good for all and establish food for all Their creations that They created.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: הוּא נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי־הוּא אֵל זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא:

50 Psalm 126:6
51 Psalm 113:2
52 Psalm 135:25

אוֹם עֵינֶיהָ בְּרֵכָה   בַּחֹמֶר וּבַלְּבֵנִים פְּרוּכָה
גֵּאֶה הֵצִיץ לָהּ מֵחֲרַכָּהּ   דָּפַק עָלֶיהָ בְּמַרְפֵּא וַאֲרֻכָה:
הֵן חֲצוֹת לַיְלָה אָז פִּסַּח   וְקִיֵּם מַאֲמָר אֲשֶׁר שָׂח
זֶה אֵלִי עַל־פְּתָחִים פָּסַח   חֲנָנָם בַּאֲכִילַת זֶבַח פֶּסַח:

The nation whose eyes are pools was crushed with pitch and bricks. The Proud One peered at her through her lattice, knocking for her with healing and remedy. So, at midnight, then THEY passed over, and fulfilled the statement THEY conversed. This God of mine passed over the entrances, graced them in eating the *Pesaḥ* offering.

כַּכָּתוּב: וַאֲמַרְתֶּ֞ם זֶֽבַח־פֶּ֨סַח ה֜וּא לַֽיהוָ֗ה אֲשֶׁ֣ר פָּ֠סַח
עַל־בָּתֵּ֤י בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵל֙ בְּמִצְרַ֔יִם בְּנָגְפּ֥וֹ אֶת־מִצְרַ֖יִם
וְאֶת־בָּתֵּ֣ינוּ הִצִּ֑יל וַיִּקֹּ֥ד הָעָ֖ם וַיִּֽשְׁתַּחֲוֽוּ:

As it is written: **And you will say, it is the *pesaḥ* offering for the CAUSE who passed over the houses of the children of Israel in Egypt when smiting Egypt, and saved our homes. And the people bowed and prostrated.**[53]

וְנֶאֱמַר: פּוֹתֵ֥חַ אֶת־יָדֶ֑ךָ וּמַשְׂבִּ֖יעַ לְכׇל־חַ֣י רָצֽוֹן:

And it is said: **You open Your hand and sate all life as willed.**[54]

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה הַזָּן אֶת־הַכֹּול:

Blessed are You, CAUSE, who feeds all.

נוֹדֶה לְּךָ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ עַל־שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל־שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְעַל־בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל־תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְעַל־חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל־חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל־אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל־יוֹם וּבְכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה: וְעַל הַכֹּל יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

We thank You, CAUSE our God, for the sweet and good and wide land that You bequeathed to our ancestors, and for You, CAUSE our God, having brought us out of Egypt, and freed us from the slave-house, and for Your covenant that You engraved in our flesh, and or the life, grace, and mercy that You graced us, and for the eating of the food that You feed and provide us for always every day, every time, and every hour. For all that, CAUSE or God, we thank You and bless You; blessed be Your name in the mouths of all life always forever and ever.

טָבַח אוֹנֵי לוּדִים   יָצְאוּ פְּרוּכִים בְּעֹשֶׁר מִבֵּית עֲבָדִים
כֻּלּוֹ אוֹמֵר כָּבוֹד וְשָׁם בְּיִרְאָה עוֹמְדִים   לָכֵן גְּאָלָם מִמַּעֲבִידִים:
מִצָּרוֹת אַתָּה הוֹצֵאתָ   נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר פָּדִיתָ
סֶלָה בְּרִית לָמוֹ כָּרַתָּ   עֲבוּר דָּת וָאָרֶץ אֲשֶׁר אוֹתָם הִנְחַלְתָּ:

Slaughtering the first-virility of the Lydians, they went out crushed with wealth from the slave-house. All say “Glory!” and there stand in awe — thus THEY redeemed them from enslaving. From stresses You brought them out, the souls that You freed. Eternal the covenant You cut with them, for the law and land that You bequeathed them.

53 Exodus 12:27
54 Psalm 135:16

כַּכָּתוּב: אֶ֣רֶץ חִטָּה֙ וּשְׂעֹרָ֔ה וְגֶ֥פֶן וּתְאֵנָ֖ה וְרִמּ֑וֹן אֶֽרֶץ־זֵ֥ית שֶׁ֖מֶן וּדְבָֽשׁ:

As it is written: **a land of wheat and barley and grapes and figs and pomegranates; a land of olive oil and honey.**[55]

וְנֶאֱמַר: וְאָכַלְתָּ֖ וְשָׂבָ֑עְתָּ וּבֵֽרַכְתָּ֙ אֶת־יְהֹוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ עַל־הָאָ֥רֶץ הַטֹּבָ֖ה אֲשֶׁ֥ר נָֽתַן־לָֽךְ:

And it is said: **And you will eat and be sated and bless the CAUSE your God for the good land that was given you.**

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן:

Blessed are You, CAUSE, for the land and for the food.

רַחֵם־נָא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל־מַלְכוּת בֵּית־דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח־לָנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל־צָרוֹתֵינוּ וְנָא־אַל־תַּצְרִיכֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא־לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא־לִידֵי הַלְוָאָתָם כִּי־אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא־נֵבוֹשׁ וְלֹא־נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

Have compassion, please, CAUSE our God, on Israel Your people, and on Jerusalem Your city, and on Zion the dwelling-place of Your glory, and on the reign of the house of David Your anointed, and on the Great and Holy House over which Your name is called. Our God, our Parent, shepherd us, feed us, provide for us, sustain us, and relieve us, and make relief for us, CAUSE our God, speedily from all stresses, and please do not make us needy, CAUSE our God, neither for the gifts of flesh and blood nor for their loans, but only from Your hand, full and open and holy and wide, that we not be shamed or disgraced ever and ever,

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לִשְׁבָּת־בּוֹ וְלָנוּחַ־בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ וּבִרְצוֹנְךָ הָנִיחַ־לָנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁלֹּא תְהֵא צָרָה וְיָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ וְהַרְאֵנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחָמַת צִיּוֹן עִירֶךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת:

On Shabbat add: Desire and strengthen us, CAUSE our God, with Your commandments, and with the commandment of the great and holy seventh Sabbath day, for this day is great and holy before You to rest on it and relax on it in love as the commandments of Your will, and in Your will let us rest, CAUSE our God, that there be no stress or sorrow or moaning on the day of our resting, and show us, CAUSE our God, the comforting of Zion Your city and the building of Jerusalem Your holy city for You are a Master of salvation and a Master of comfort.

55 Deuteronomy 8:8

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חַג־הַמַּצּוֹת הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים: וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

Our God and God of our ancestors, may these ascend and come and arrive and be seen and be desired and be heard and be accounted and be remembered: our memories and our accounts, and the memory of our ancestors, and the memory of the anointed son of David Your servant, and the memory of Jerusalem Your holy city, and the memory of all Your people the house of Israel before you, for survival, for goodness, for grace, for kindness, and for compassion, for life, and for peace, on this pilgrimage of *matza*. Remember us on it, CAUSE our God, for good, and account us on it for blessing, and save us on it for life. And by word of salvation and compassion, have mercy and grace and compassion on us and save us, for our eyes turn to You, for a merciful compassionate Sovereign God are You.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

And build Jerusalem, Your holy city, speedily in our days.

פְּדוּיִים שֹׁרְרוּ שִׁירִים צוֹעֲנִים כְּטָבְעוּ בְּמִשְׁבָּרִים
קְהָלֶיךָ יָצְאוּ בְּשִׁירִים רֶנֶן וְהַלֵּל מְשׁוֹרְרִים
שַׁדַּי פְּדֵנוּ בְּזֶה הַיּוֹם כְּפָדִיתָ נוֹרָא וְאָיֹם
תִּבְנֶה שָׁם הָעִיר מִיּוֹם תְּחַדֵּנוּ בְּשִׂמְחַת זֶה הַיּוֹם

Freed, they sang songs as the Tanites drowned in the breaking-waves. Your communities went out in songs, singing cheer and praise. Boundary-Setter, free us on this day, as You — awesome and terrific — freed. Build there the city, from the day you will delight us with the joy of this day.

כַּכָּתוּב: זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָֹה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ:

As it is written: **This day the CAUSE made; let us cheer and rejoice on it.**[56]

וְנֶאֱמַר: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהוָֹה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס:

And it is said: Building Jerusalem is the CAUSE; gathering the exiles of Israel.[57]

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם אָמֵן:

Blessed are You, CAUSE, who compassionately builds Jerusalem, *amen*.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, our God, our our Parent, our Sovereign, our Noble, our Creator, our Redeemer, our Maker; our Holy One, Jacob's Holy One; our Shepherd, Israel's Shepherd;

56 Psalm 118:24
57 Psalm 147:2

הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵיטִיב לָֽנוּ הוּא גְמָלָֽנוּ הוּא גוֹמְלֵֽנוּ הוּא יִגְמְלֵֽנוּ לָעַד לְחֵן וּלְחֶֽסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרֶֽוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב וּמִכָּל־טוּב לְעוֹלָם אַל־יְחַסְּרֵֽנוּ׃

the Sovereign who is good and does good to all, for every day THEY did, do, and will do good to us; THEY rewarded, reward, and will reward us forever with grace and kindness and compassion and relief and rescue and success, blessing and salvation, comfort, providence and sustenance and compassion and life and peace and all good; and will never make us lack in any good.

הָרַחֲמָן הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵֽינוּ לְעוֹלָם וָעֶד!

May the Compassionate One…
reign over us forever and ever!

הָרַחֲמָן הוּא יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁמַֽיִם וּבָאָֽרֶץ!

May the Compassionate One…
be blessed in heaven and earth!

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים
וְיִתְפָּאַר בָּֽנוּ לָעַד וּלְנֵֽצַח נְצָחִים
וְיִתְהַדַּר בָּֽנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים!

May the Compassionate One…
be lauded in all generations,
glorified by us forever to all infinities,
acclaimed by us forever to all eternities!

הָרַחֲמָן הוּא יְפַרְנְסֵֽנוּ בְּכָבוֹד!

May the Compassionate One…
provide for us honorably!

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּֽנוּ מֵעַל צַוָּארֵֽנוּ
וְהוּא יוֹלִיכֵֽנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵֽנוּ!

May the Compassionate One…
break the yokes from off our necks,
and lead us unified to our land!

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח־לָֽנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּֽיִת הַזֶּה
וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַֽלְנוּ עָלָיו!

May the Compassionate One…
send us great blessing in this house,
and on this table from which we ate!

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח־לָֽנוּ אֶת־אֵלִיָּֽהוּ הַנָּבִיא זָכוּר
לַטּוֹב וִיבַשֶּׂר־לָֽנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת
יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת!

May the Compassionate One…
send us Eliyáhu the Prophet of blessed memory, who will bring us good tidings of salvation and comfort!

הָרַחֲמָן הוּא יִשְׁלַח־לָֽנוּ אֶת־שֶֽׂרַח בַּת־אָשֵׁר
הָאִשָּׁה הַחֲכָמָה וּתְלַמֵּד לָֽנוּ לִמּוּד חָדָשׁ!

May the Compassionate One…
send us Seraḥ daughter of Asher
the wise woman to teach us new teaching!

הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת־מְדִינַת יִשְׂרָאֵל
שֶׁתְּהֵא רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתֵֽנוּ!

May the Compassionate One…
bless the state of Israel
that it can be the first flowering of redemption!

הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ

May the Compassionate One bless…

Guest says:
the master of this house,
him and his house
and all that is his…

אֶת־בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה אוֹתוֹ
וְאֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ

host says:
אוֹתִי וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לִי
me and all that is mine…

אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל וְאִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה הֵיטִיב טוֹבַת טוֹב טוֹב כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה וְנֹאמַר אָמֵן!

us and all that is ours; just as our forefathers Avraham, Yitsḥaq, and Yaʿaqov were blessed, “in all, from all, all,” and our foremothers Sarah, Rivqa, Raḥel, and Leah were blessed, “do good, good of, good, good,” thus may THEY bless us all together with a full blessing, and we say amen!

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהֹוָה וּצְדָקָה מֵאלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְנִמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם!

On high they will teach them and us merit to be a watch for peace, that we may carry a blessing from the CAUSE and justice from the God of our salvation and find grace and good sense in the eyes of God and man!

On Shabbat add:
May the Compassionate One…
let us inherit a day that is entirely Sabbath and rest for eternal life!

הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים

הָרַחֲמָן הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב!

May the Compassionate One…
let us inherit a day entirely good!

הָרַחֲמָן הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא!

May the Compassionate One…
merit us to the messianic era
and the life of the world to come!

מִגְדּוֹל מַגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: יְראוּ אֶת־יְהֹוָה קְדֹשָׁיו כִּי־אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהֹוָה

Tower of salvation to THEIR sovereign, doing kindness to THEIR anointed, to David and his seed forevermore.[58] May the Maker of peace on high[59] make peace on us and on all Israel and say amen. Revere the CAUSE, holy ones, for those who revere THEM lack nothing. Lions waste away and starve, but those who seek the CAUSE never lack any good.[60] Thank the CAUSE who is

58 Samuel 2:22:51
59 Job 25:2

לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃ הוֹדוּ לַיהֹוָה כִּי־טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי
רָצוֹן׃ בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהֹוָה וְהָיָה יְהֹוָה
מִבְטַחוֹ׃ נַעַר | הָיִיתִי גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי
צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃ יְהֹוָה עֹז לְעַמּוֹ
יִתֵּן יְהֹוָה | יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

good, for eternal is THEIR kindness![61] You open Your hand and sate all life as willed.[62] Blessed be the man who trusts in the CAUSE and makes the CAUSE his trust.[63] I was young and now I have aged and I have not looked on as a righteous person was lost or his seed begged for bread.[64] The CAUSE grants strengh to THEIR people; the CAUSE blesses THEIR people with peace.[65]

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן׃

Blessed are You, CAUSE
our God, Sovereign of Eternity,
Creator of the vine-fruit.

We drink the third cup while reclining.

הַלֵּל

Praise

Hallel

שְׁפוֹךְ קוֹמִינְצַיְיה אֵיט אִיל הַלֵּל פִּינִישִׁי
אִי קֵוִיל קֵי טִי אַה סַאלְוַוטוֹ בֵּינֵידִישִׁי׃

Scefóch *comincia ed il* hallél *finisci*
e quel che ti a salvo benedisci.

From the Venice Haggadah of 1609

We start with *Shfókh* and with *Hallel* we're ending.
Bless the One who saved you with a hand extending!

Oddly enough for a section called praise, we start with curses.
A question for discussion: why do you think that is?

We pour the fourth cup, as well as the cups for Elijah and Seraḥ.

Then we open the door and say:

שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ כִּי
אָכַל אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃
שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃
תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהֹוָה׃

Pour out Your wrath on the nations that do not know You, and on the kingdoms that do not call by Your name! For they have eaten Jacob and destroyed his pasture.[66] Pour on them Your rage, and let reach them Your burning anger.[67] Pursue them in anger and destroy them from under the divine heavens.[68]

---

60 Psalm 34:10–11
61 Psalm 136:1
62 Psalm 135:16
63 Jeremiah 17:7
64 Psalm 37:25
65 Psalm 29:11
66 Psalm 79:6–7
67 Psalm 69:25
68 Lamentations 3:66

Okay, so remember that disposable cup with the drips of plague-wine and the maror and eggshells? I call it the Cup of Curses.

This is my "suitable for a fifth-floor apartment" in Jerusalem adaptation of a custom recorded among the Jews of Kurdistan:

> "In Oshno they dip the index finger in wine for each of the Ten Plagues… They sprinkle the drop in an empty eggshell and they also add a little arak, tobacco and maror. One of the men takes the egg and throws it quietly at the threshold of a Kurd who is known as a Jew-hater. He returns quietly and washes his face and hands before he continues to participate in the Seder."

We need a volunteer to flush it down the toilet in honor of the antisemites y"sh who deserve it*, then wash their hands and return to the table.

While the door is open, we sing songs for Elijah and Seraḥ:

Eliyáhu the Prophet, Eliyáhu the Tishbite, Eliyáhu the Gileadite. Speedily in our days may he come with the Messiah son of David.	*Eliyáhu ha-navi. Eliyáhu ha-tishbi.*	אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי	אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא
	Eliyáhu, Eliyáhu, Eliyáhu ha-gilʿadi.	אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי:	אֵלִיָּהוּ, אֵלִיָּהוּ
	Bi-mhera v-yaménu, yavo elénu	יָבוֹא אֵלֵינוּ	בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ
	ʿim Mashiáḥ ben David, ʿim Mashiáḥ ben David.	עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:	עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד,
Daughter of Asher, Seraḥ her name. Daughter of Asher who saw. Daughter of Asher, the daughter who saved a city in her wisdom. She comforted our patriarch, and will comfort us with her explanations of the Teaching and her new song.	*Bat Asher hi, Séraḥ shəmah. Bat Asher she-ra'ata.*	בַּת־אָשֵׁר שֶׁרָאֲתָה	בַּת־אָשֵׁר הִיא סֶרַח שְׁמָהּ
	Bat Asher, ha-bat asher hitsila ʿir b-ḥokhmatah.	הִצִּילָה עִיר בְּחָכְמָתָהּ:	בַּת אָשֵׁר, הַבַּת אֲשֶׁר
	Hi niḥama et avínu v-tinnaḥem otánu	וְתִנָּחֵם אוֹתָנוּ	הִיא נִחֲמָה אֶת־אָבִינוּ
	b-ferushéha ba-Tora uv-shiratah ha-ḥadasha.	וּבְשִׁירָתָהּ הַחֲדָשָׁה:	בְּפֵרוּשֶׁיהָ בַּתּוֹרָה

The door may be closed.

And now we continue with the rest of *Hallel*…

Not for us, CAUSE, not for us,		לֹ֤א לָ֥נוּ יְהוָֹ֗ה לֹ֫א־לָ֥נוּ
but for Your own name grant glory, for Your kindness, for Your truth.	עַל־חַ֝סְדְּךָ֗ עַל־אֲמִתֶּֽךָ׃	כִּֽי־לְ֭שִׁמְךָ תֵּ֣ן כָּב֑וֹד
Why should the nations say, "where is their God?"	אַיֵּה־נָ֝֗א אֱלֹהֵיהֶֽם׃	לָ֭מָּה יֹאמְר֣וּ הַגּוֹיִ֑ם
Our God is in heaven; all THEY desire is done.	כֹּ֖ל אֲשֶׁר־חָפֵ֣ץ עָשָֽׂה׃	וֵאלֹהֵ֥ינוּ בַשָּׁמָ֑יִם
Their idols are gold and silver, the work of human hands.	מַ֝עֲשֵׂ֗ה יְדֵ֣י אָדָֽם׃	עֲ֭צַבֵּיהֶם כֶּ֣סֶף וְזָהָ֑ב
Mouths they have but do not speak; eyes they have but do not see.	עֵינַ֥יִם לָ֝הֶ֗ם וְלֹ֣א יִרְאֽוּ׃	פֶּֽה־לָ֭הֶם וְלֹ֣א יְדַבֵּ֑רוּ
Ears they have but do not hear; noses they have but do not breathe.	אַ֥ף לָ֝הֶ֗ם וְלֹ֣א יְרִיחֽוּן׃	אָזְנַ֣יִם לָ֭הֶם וְלֹ֣א יִשְׁמָ֑עוּ
Hands, but do not feel; feet, but do not walk; no murmuring in their throat.	רַ֭גְלֵיהֶם וְלֹ֣א יְהַלֵּ֑כוּ	יְדֵיהֶ֤ם ׀ וְלֹ֬א יְמִישׁ֗וּן
		לֹא־יֶ֝הְגּ֗וּ בִּגְרוֹנָֽם׃

---

* In 2024, this was Tucker Carlson, Yahya Sinwar, and the Ayatollah Khamenei. In 2025, Elon Musk and Abdul-Malik al-Houthi. Add your own for future years below:

Like them will be their makers, all who trust in them.
כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃

Israel, trust in the CAUSE, their help and their shield.
יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃

House of Aharon, trust in the CAUSE, their help and shield.
בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃

God-fearers, trust in the CAUSE, their help and shield.[69]
יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃

CAUSE, remember us, bless! THEY bless the house of Israel. THEY bless the house of Aharon.

Adonai zəkharánu yəvarekh.
Yəvarekh et beit Yisrael;
yəvarekh et beit Aharon.

יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃

THEY bless the reverent of the CAUSE, the small and the great!

Yəvarekh yir'ei Adonai,
ha-qtanim im ha-gdolim.

יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה
הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים׃

May the CAUSE increase you all, you and your children too!

Yosef Adonai ʕaleikhem;
ʕaleikhem v-ʕal bəneikhem.

יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם
עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם׃

Blessed are you all to the CAUSE, maker of heaven and earth!

Bərukhim atem l-Adonai;
óseh shamáyim va-áretz.

בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה
עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

The heaven is the CAUSE's heaven, and the earth THEY gave to mortals.

Ha-shamáyim shamáyim l-Adonai,
v-ha-áretz natan li-vnei adam.

הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה
וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם׃

The dead cannot praise YAH, nor those gone down into the dark.

Lo ha-metim yəhaləlu Yah,
v-lo kol yordei duma.

לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ
וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה׃

But as for us, we bless YAH, now until forever. Praise YAH![70]

Va-anáḥnu nəvarekh Yah
me-ʕata və-ʕad ʕolam! Háləlu Yah!

וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃

I love that the CAUSE heard my voice, my petition.
אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃

For THEY turned THEIR ear to me, and in my days I call.
כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃

The cords of death surround me, the straits of the underworld found me, I found stress and sorrow.
אֲפָפוּנִי | חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי
צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃

But in the CAUSE's name I call: please, CAUSE, rescue my soul!
וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃

Gracious is the CAUSE and righteous, and our GOD is compassionate.
חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃

69 Psalm 115:1–11
70 Psalm 115:12–18

A guardian of the simple is the CAUSE;
I was low and THEY would save me.

שֹׁמֵ֣ר פְּתָאיִ֣ם יְהֹוָ֑ה דַּ֝לֹּתִ֗י וְלִ֣י יְהוֹשִֽׁיעַ׃

Return, my soul, to you resting-place,
for the CAUSE rewarded me.

שׁוּבִ֣י נַ֭פְשִׁי לִמְנוּחָ֑יְכִי כִּֽי־יְ֝הֹוָ֗ה גָּמַ֥ל עָלָֽיְכִי׃

For You drew out my soul from death,
my eye from tears,
my food from slipping.

כִּ֤י חִלַּ֪צְתָּ נַפְשִׁ֫י מִ֫מָּ֥וֶת
אֶת־עֵינִ֥י מִן־דִּמְעָ֑ה אֶת־רַגְלִ֥י מִדֶּֽחִי׃

I would walk before the CAUSE
in the land of the living.

אֶ֭תְהַלֵּךְ לִפְנֵ֣י יְהֹוָ֑ה בְּ֝אַרְצ֗וֹת הַֽחַיִּֽים׃

I believed, as I would speak,
I was very afflicted.

הֶ֭אֱמַנְתִּי כִּ֣י אֲדַבֵּ֑ר אֲ֝נִ֗י עָנִ֥יתִי מְאֹֽד׃

I said in haste,
every person is a liar.[71]

אֲ֭נִי אָמַ֣רְתִּי בְחָפְזִ֑י כָּֽל־הָאָדָ֥ם כֹּזֵֽב׃

How can I repay the CAUSE all that has been graced upon me?

Ma ashiv l-Adonai
kol tagmulóhi ʕalai?

מָֽה־אָשִׁ֥יב לַיהֹוָ֑ה
כָּֽל־תַּגְמוּל֥וֹהִי עָלָֽי׃

A rescue cup I raise, and in the CAUSE's name I call.

Kos yəshuʕot esa
uv-shem Adonai eqra.

כּוֹס־יְשׁוּע֥וֹת אֶשָּׂ֑א
וּבְשֵׁ֖ם יְהֹוָ֣ה אֶקְרָֽא׃

My vows to the CAUSE I will fulfill, before — please — all THEIR people.

Nədarai l-Adonai ashalem
négda na l-khol ʕammo.

נְ֭דָרַי לַיהֹוָ֣ה אֲשַׁלֵּ֑ם
נֶגְדָה־נָּ֝֗א לְכָל־עַמּֽוֹ׃

Grevious in the eyes of the CAUSE is the dying of the pious.

Yaqar b-ʕeinei Adonai
ha-mávta la-ḥasidav.

יָ֭קָר בְּעֵינֵ֣י יְהֹוָ֑ה
הַ֝מָּ֗וְתָה לַחֲסִידָֽיו׃

Please, CAUSE, I am Your servant, I am Your servant, my mother your handmaid. You have opened my bonds!

Anna Adonai, ki ani ʕavdékha,
ani ʕávdəkha ben amatékha;
pitáḥta l-moserai.

אָנָּ֣ה יְהֹוָה֮ כִּֽי־אֲנִ֪י עַ֫בְדֶּ֥ךָ
אֲֽנִי־עַ֭בְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶ֑ךָ
פִּ֝תַּ֗חְתָּ לְמוֹסֵרָֽי׃

To You I offer an offering of thanks, and in the CAUSE's name I call.

Ləkha ezbaḥ zévaḥ toda
uv-shem Adonai eqra.

לְֽךָ־אֶ֭זְבַּח זֶ֣בַח תּוֹדָ֑ה
וּבְשֵׁ֖ם יְהֹוָ֣ה אֶקְרָֽא׃

My vows to the CAUSE I will fulfill, before — please — all THEIR people.

Nədarai l-Adonai ashalem
négda na l-khol ʕammo.

נְ֭דָרַי לַיהֹוָ֣ה אֲשַׁלֵּ֑ם
נֶגְדָה־נָּ֝֗א לְכָל־עַמּֽוֹ׃

In the courts of the CAUSE's House, within you, Jerusalem! Praise Yah![72]

B-ḥatzrot beit Adonai,
b-tokhékhi Yərushaláyim.
Háləlu Yah!

בְּחַצְר֤וֹת ׀ בֵּ֤ית יְהֹוָ֗ה
בְּֽת֘וֹכֵ֤כִי יְֽרוּשָׁלִָ֗ם
הַֽלְלוּ־יָֽהּ׃

---

71 Psalm 116:1–11
72 Psalm 116:12–19

Praise the CAUSE, all nations; laud THEM, all peoples!	*Háləlu et Adonai kol goyim shabḥúhu kol ha-ummim!*	הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃
For great is THEIR kindness over us, and the truth of the CAUSE is forever. Praise Yah![73]	*Ki gavar ʕaléinu ḥasdo ve-emet Adonai l-ʕolam. Háləlu Yah!*	כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃

For each of the following four lines, everyone at the table responds to each line by repeating the *first* line.

Thank the CAUSE who is good, for eternal is THEIR kindness! (Thank…)	*Hodu l-Adonai ki tov, ki l-ʕolam ḥasdo! (Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ʕolam ḥasdo!)*	הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
Say, please, Israel, for eternal is THEIR kindness! (Thank…)	*Yomar na Yisrael, ki l-ʕolam ḥasdo! (Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ʕolam ḥasdo!)*	יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
Say, please, house of Aharon, for eternal is THEIR kindness! (Thank…)	*Yomru na veit Aharon, ki l-ʕolam ḥasdo! (Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ʕolam ḥasdo!)*	יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
Say, please, God-fearers, for eternal is THEIR kindness! (Thank…)[74]	*Yomru na yir'ei Adonai, ki l-ʕolam ḥasdo! (Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ʕolam ḥasdo!)*	יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
From the straits I called YAH, who answered me with opening.	*Min ha-metzar qaráti Yah; ʕanani va-merḥav Yah.*	מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃

The CAUSE is with me, I have no fear, what can a mortal do to me?	יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃
The CAUSE is with me, to help me — and I will see it — against my enemies.	יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃
It is better to shelter in the CAUSE than trusting in mortals.	טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃
It is better to shelter in the CAUSE than trusting in princes.	טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃
All the nations surround me; in the CAUSE's name I cut them down.	כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃
They surround, yes, all around me; in the CAUSE's name I cut them down.	סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃
They surround me like bees, flaming up, like fire to thorns; in the CAUSE's name I cut them down.	סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃

73 Psalm 117

74 Psalm 118:1–4

You pushed, you pushed that I fall, but the CAUSE was helping me.		דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי׃
My strength, my song is YAH, who is for me salvation.	*ˁOzi v-zimrat Yah; va-yhi li li-yshuˁa.*	עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃
		קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
Hark, victory shouts in the righteous' tents: the CAUSE's hand does might!		יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃
The CAUSE's hand is exalted! The CAUSE's hand does might!		יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃
I will not die, no, I will live, and I will tell of YAH's works.		לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃
YAH turned me away, turned away, but did not give me to death.		יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃
Open for me the gates of the righteous; I will go in them and thank YAH!	*Piṭhu li shaˁarei tsedeq; avo vam, odeh Yah.*	פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ׃
This is the gate of the CAUSE; the righteous may go into it![75]	*Zeh ha-sháˁar l-Adonai; tzaddiqim yavó'u vo.*	זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ׃

From here until the end of the psalm, all of the following lines are repeated.

I thank You, for I was low, and You were my salvation. **(I thank...)**	*Odəkha ki ˁanitáni va-təhi li li-yshuˁa.* *(Odəkha...)*	אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה׃
The stone the builders rejected has become the cornerstone! **(The stone...)**	*Éven ma'asu ha-bonim hayta l-rosh pinna.* *(Éven...)*	אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃
From the CAUSE this is; it is wondrous in our eyes! **(From the CAUSE...)**	*Me-et Adonai háyta zot; hi niflat b-ˁeineinu.* *(Me-et...)*	מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃
This day the CAUSE made; let us cheer and rejoice on it. **(This day...)**[76]	*Zeh ha-yom ˁasa Adonai; nagíla v-nisməḥa vo.* *(Zeh...)*	זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃
Please, CAUSE, please save us! **(Please...)**	*Anna Adonai, hoshiˁa na!* *(Anna Adonai, hoshiˁa na!)*	אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא
Please, CAUSE, please save us! **(Please...)**	*Anna Adonai, hoshiˁa na!* *(Anna Adonai, hoshiˁa na!)*	אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא
Please, CAUSE, please help us succeed! **(Please...)**	*Anna Adonai, hatzliḥa na!* *(Anna Adonai, hatzliḥa na!)*	אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃
Please, CAUSE, please help us succeed! **(Please...)**[77]	*Anna Adonai, hatzliḥa na!* *(Anna Adonai, hatzliḥa na!)*	אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃

75 Psalm 118:5–20
76 Psalm 118:21–24
77 Psalm118: 25

Bless who comes in the CAUSE's name; we will bless you from the CAUSE's house. (Bless…)	*Barukh ha-ba b-shem Adonai;* *berakhnukhem mi-beit Adonai.* *(Barukh…)*	בָּר֣וּךְ הַ֭בָּא בְּשֵׁ֣ם יְהוָ֑ה בֵּ֝רַֽכְנוּכֶ֗ם מִבֵּ֥ית יְהוָֽה׃
God is the CAUSE, and shines on us; bind the festival with cords to the altar's corners. (God is…)	*El Adonai va-yáer lánu;* *isru ḥag ba-ʕavotim* *ʕad qarnot ha-mizbéaḥ.* *(El Adonai…)*	אֵ֤ל ׀ יְהוָה֮ וַיָּ֪אֶ֫ר לָ֥נוּ אִסְרוּ־חַ֥ג בַּעֲבֹתִ֑ים עַד־קַ֝רְנ֗וֹת הַמִּזְבֵּֽחַ׃
You are my God and I thank You; my One God, I exult you. (You are…)	*Eli atta v-odéka,* *Elohai aromәmeka.* *(Eli atta…)*	אֵלִ֣י אַתָּ֣ה וְאוֹדֶ֑ךָּ אֱ֝לֹהַ֗י אֲרוֹמְמֶֽךָּ׃
Thank the CAUSE who is good, for eternal is THEIR kindness! (Thank…)[78]	*Hodu l-Adonai ki tov,* *ki l-ʕolam ḥasdo!* *(Hodu…)*	הוֹד֣וּ לַיהוָ֣ה כִּי־ט֑וֹב כִּ֖י לְעוֹלָ֣ם חַסְדּֽוֹ׃

Let all Your works, CAUSE our God, praise You, and Your pious ones, the righteous who do Your will, and all Your people the house of Israel in cheer will thank and bless and praise and glorify and exult and acclaim and sanctify and crown Your name, our Sovereign, for to You it is good to thank, and to Your name pleasant to hymn, for from eternity until eternity are You.

יְהַלְלוּךָ יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל׃

Now that we have finished reciting Hallel, we recite Hallel! —
the Great Hallel that is, Psalm 136.

I have a custom to precede Psalm 136 with Psalm 135, using a reconstructed call and response. Up until *naḥala l-Yisrael ʕammo*, the response is *halәlu Yah.* From *Adonai shimkha l-ʕolam* up to *barukh Adonai mi-Tziyon*, the response is *barәkhu et Adonai.*

Praise YAH! ***(hálәlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֨הּ׃	הַ֥לְלוּ־יָ֨הּ ׀
Praise the name of the CAUSE! ***(hálәlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֨הּ׃	הַֽ֭לְלוּ אֶת־שֵׁ֣ם יְהוָ֑ה
Praise, servants of the CAUSE, ***(hálәlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֨הּ׃	הַ֝לְל֗וּ עַבְדֵ֥י יְהוָֽה׃
who stand in the CAUSE's house; ***(hálәlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֨הּ׃	שֶׁ֭עֹמְדִים בְּבֵ֣ית יְהוָ֑ה
in the courts of our God's house! ***(hálәlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֨הּ׃	בְּ֝חַצְר֗וֹת בֵּ֣ית אֱלֹהֵֽינוּ׃
Praise YAH, for the CAUSE is good; ***(hálәlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֨הּ׃	הַֽלְלוּ־יָ֭הּ כִּי־ט֣וֹב יְהוָ֑ה

78 Psalm 118:26–29

Hymn THEIR name for it is sweet! ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	זַמְּר֥וּ לִ֝שְׁמ֗וֹ כִּ֣י נָעִֽים׃
For YAH chose Yaʕaqov for THEMself; ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	כִּֽי־יַעֲקֹב בָּחַ֣ר ל֣וֹ יָ֑הּ
Israel THEIR treasure. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	יִ֝שְׂרָאֵ֗ל לִסְגֻלָּתֽוֹ׃
For I know the CAUSE is great, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	כִּ֤י אֲנִ֣י יָ֭דַעְתִּי כִּֽי־גָד֣וֹל יְהֹוָ֑ה
and our Master over all deities. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	וַ֝אֲדֹנֵ֗ינוּ מִכָּל־אֱלֹהִֽים׃
All that the CAUSE desires is done, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	כֹּ֥ל אֲשֶׁר־חָפֵ֥ץ יְהֹוָ֗ה עָ֫שָׂ֥ה
on heaven and on earth, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	בַּשָּׁמַ֥יִם וּבָאָ֑רֶץ
in the seas and all the abysses. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	בַּ֝יַּמִּ֗ים וְכָל־תְּהֹמֽוֹת׃
Raising clouds from the earth's edge, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	מַעֲלֶ֪ה נְשִׂאִ֡ים מִקְצֵ֬ה הָאָ֗רֶץ
THEY made lightning for rain, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	בְּרָקִ֣ים לַמָּטָ֣ר עָשָׂ֑ה
letting out wind from its vaults. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	מֽוֹצֵא־ר֝֗וּחַ מֵאוֹצְרוֹתָֽיו׃
Who smote the firstborn of Egypt, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	שֶׁ֭הִכָּה בְּכוֹרֵ֣י מִצְרָ֑יִם
From man to beast. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	מֵ֝אָדָ֗ם עַד־בְּהֵמָֽה׃
THEY sent signs and portents into the midst of Egypt; ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	שָׁלַ֤ח ׀ אוֹתֹ֣ת וּ֭מֹפְתִים בְּתוֹכֵ֣כִי מִצְרָ֑יִם
against Pharaoh and all his servants. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	בְּ֝פַרְעֹ֗ה וּבְכָל־עֲבָדָֽיו׃
Who smote great nations, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	שֶׁ֭הִכָּה גּוֹיִ֣ם רַבִּ֑ים
and killed mighty kings, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	וְ֝הָרַ֗ג מְלָכִ֥ים עֲצוּמִֽים׃
Siḥon king of Amurru, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	לְסִ֤יחוֹן ׀ מֶ֣לֶךְ הָאֱמֹרִ֗י
and ʕOg king of Bashan, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	וּ֭לְעוֹג מֶ֣לֶךְ הַבָּשָׁ֑ן
and all the kingdoms of Canaan, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	וּ֝לְכֹ֗ל מַמְלְכ֥וֹת כְּנָֽעַן׃
and gave their land as inheritance, ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	וְנָתַ֣ן אַרְצָ֣ם נַחֲלָ֑ה
Inheritance for Israel THEIR people. ***(háləlu Yah!)***	הַֽלְלוּ־יָ֑הּ׃	נַ֝חֲלָ֗ה לְיִשְׂרָאֵ֥ל עַמּֽוֹ׃
CAUSE, Your name is forever! ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהֹוָה׃	יְ֭הֹוָה שִׁמְךָ֣ לְעוֹלָ֑ם
CAUSE, Your memory to each generation. ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהֹוָה׃	יְ֝הֹוָ֗ה זִכְרְךָ֥ לְדֹר־וָדֹֽר׃

For the CAUSE will judge THEIR people ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ
and avenge THEIR servants. ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם:
The nations' idols are silver and gold, ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב
the work of human hand. ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:
Mouths they have but do not speak; ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ
eyes they have but do not see; ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ:
ears they have but do not hear; ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ
noses but no breath in them. ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם:
Like them will be their makers, ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
all who trust in them. ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם:
House of Israel, bless the CAUSE! ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה
House of Aharon, bless the CAUSE! ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:
House of Levi, bless the CAUSE! ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה
God-fearers, bless the CAUSE! ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:
Bless the CAUSE from Zion, ***(barəkhu et Adonai!)***	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בָּרוּךְ יְהוָה ׀ מִצִּיּוֹן
dwelling in Jerusalem. Praise YAH![79] ***(háləlu Yah!)***	הַלְלוּ־יָהּ:	שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּ־יָהּ:

For each line in Psalm 136, the communal response is *ki l-ˁolam ḥasdo!*

Thank the CAUSE who is good, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב
Thank the God of gods, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים
Thank the Master of masters, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים
Who does great wonders alone, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ
Who makes heaven in intelligence, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה
Who stretches land on the water, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם

79 Psalm 135

Who makes great lights, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים
The sun to rule the day, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם
The moon and stars to rule by night, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה
Who smites Egypt’s firstborn, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם
and brings Israel from in it, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם
with a strong hand and stretched arm, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה
Who splits the Red Sea to splittings, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים
to let Israel pass through it, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ
And emptied Pharaoh and his forces in the Red Sea, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף
Who led THEIR people in the wilds, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר
Who smites great kings, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים
And killed mighty kings, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים
Siḥon king of Amurru, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
and ˁOg king of Bashan, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
And gave their land as inheritance, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה
Inheritance for Israel THEIR servant, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ
Who in our lowliness remembered us, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ
And saved us from our stresses, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ
Who gives bread to all flesh, **for eternal is THEIR kindness!**	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר
Thank the God of Heaven, **for eternal is THEIR kindness!**[80]	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃	הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם

80 Psalm 136

We now recite the prayer *Nishmat Kol Ḥai*, Three fun facts about *Nishmat Kol Ḥai*:

- Although we nowadays associate it with morning services on Shabbat and festivals, it might have originally been said at this time! The Mishnah says that after the great Hallel we recite *birkat ha-shir*, which Rabbi Yoḥanan says refers to *Nishmat Kol Ḥai*. This might explain its emphasis on the exodus from Egypt!
- A popular legend in medieval Jewish communities states that *Nishmat Kol Ḥai* was written by none other than St. Peter himself, *Shimʿon Kepha*. According to rabbinic legend, he remained a pious Jew until the end, and was a deep cover agent for the rabbis in Rome. In any case, the text does have a reverse acrostic of the name *Shimʿon*.
- On festivals, modern Ashkenazi practice is to use a special melody at “God, in the might of Your strength” — aka *Ha-El.* However this has not always been the case. In medieval manuscripts, many communities wrote that they would begin with *Ha-El* only on *Shavuʿot.* On *Sukkot* they would begin with *Ha-Gadol*, and on *Pesaḥ* with *Ha-Gibor*. In honor of this, we’ll use the special melody there — at “Mighty, forever!”

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ
וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ
תָּמִיד מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה אֵל
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין־לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ
פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת
צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

The breath of all life will bless Your name, CAUSE our God, and the spirit of all flesh will exalt and exult Your reputation, our Sovereign, forever. From eternity to eternity You are God, and other than You there is no sovereign, liberator, savior, redeemer, rescuer, answerer, merciful one. In any time of stress or distress, we have no Sovereign but You.

אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים אֱלְוֹהַּ
כָּל־בְּרִיּוֹת אֲדוֹן כָּל־תּוֹלָדוֹת הַמְּהֻלָּל בְּרֹב
הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
בְּרַחֲמִים וַיהֹוָה לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן הַמְּעוֹרֵר
יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים
וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף
כְּפוּפִים לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:

God of the first and the last, God of all creatures, Master of all born, praised in many songs. You manage Your world in kindness and Your creatures in compassion. The CAUSE does not slumber nor sleep! THEY awaken the sleeping, rouse the exhausted, give speech to the silenced, free the bound, support the fallen, straighten the bent! Only You we thank!

וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו
וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ
וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ
וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם
וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת –

Were our mouths full of song as the sea,

our tongues cheer like its many waves,

our lips praise like the celestial vastness,

our eyes shining like the sun and moon,

our hands spread like soaring griffons,

our feet light like the deer,

אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת־שְׁמְךָ עַל־אַחַת מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ׃

it would not be enough to thank You, Cause our God and God of our ancestors, nor enough to praise Your name for even one of the thousand, thousand, thousands of myriads of myriads of times You were good to our ancestors, or to us!

מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ׃

From Egypt You freed us, from the slave-house You rescued us. From famine You fed us, from plenty You sustained us. From the sword You saved us, from the plague You preserved us, and from many uniquely horrible diseases You raised us.

עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ – הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ׃

Your mercy has helped us until now; Your kindness has never deserted us. Please, Cause, do not ever abandon us! And thus, the limbs that You set upon us, and the spirit and soul that You breathed within us, and the tongue that You placed in our mouths, will all praise and bless and laud and glorify and exult and exalt and sanctify and acclaim Your name, our Sovereign.

כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה

For every mouth will thank You,

וְכָל־לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע

every tongue will swear by You,

וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע

every eye will look to You,

וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה

every knee will bow before You,

וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ

every heart will revere You,

וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ

every gut will hymn Your Name,

כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב — כָּל־עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְהֹוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ׃

as the matter is written: **All my bones say, Cause, who is like You? Saving the poor from those stronger than them, the needy from their oppressors.[81]**

מִי־יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי־יִשְׁוֶה־לָּךְ וּמִי־יַעֲרָךְ־לָךְ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ כָּאָמוּר —

Who is like You? And who can be equated to You? And who can be compared to You? God, Great and Mighty and Awesome, Highest God, who made heaven and earth! Let us praise You and laud You and glorify You and bless Your holy name, as written:

81 Psalm 35:10

David's. Bless the CAUSE, my soul, and all my innards THEIR holy name![82]

לְדָוִ֨ד ׀ בָּרְכִ֣י נַ֭פְשִׁי אֶת־יְהֹוָ֑ה וְכׇל־קְ֝רָבַ֗י אֶת־שֵׁ֥ם קׇדְשֽׁוֹ׃

God, in the might of Your strength!

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ

Great, in the glory of Your name!

הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ

Mighty, forever!

הַגִּבּוֹר לָנֶצַח

And awesome, in Your awesomeness!

וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ

The Sovereign who dwells upon a high and mighty throne!

הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא׃

Dwelling on high, and holy are THEY. And it is written: **Cheer, you righteous, for the CAUSE; for the upright praise is fitting!**[83]

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב — רַנְּנ֣וּ צַ֭דִּיקִים בַּיהֹוָ֑ה לַ֝יְשָׁרִ֗ים נָאוָ֥ה תְהִלָּֽה׃

In the mouths of the upright (*yəsharim*) You are exalted (*titromam*)!

And in the words of the righteous (*tzaddiqim*) You are blessed (*titbarakh*)!

And in the speech of the pious (*ḥasidim*) You are sanctified (*titqaddash*)!

And in the midst of the holy (*qadoshim*) You are praised (*tithallal*)!

		Sepharadi and egalitarian	Traditional Ashkenazi*
בְּפִי	יְשָׁרִים	תִּתְרוֹמָם	תִּתְהַלָּל
וּבְדִבְרֵי	צַדִּיקִים	תִּתְבָּרַךְ	תִּתְבָּרַךְ
וּבִלְשׁוֹן	חֲסִידִים	תִּתְקַדָּשׁ	תִּתְרוֹמָם
וּבְקֶרֶב	קְדוֹשִׁים	תִּתְהַלָּל׃	תִּתְקַדָּשׁ׃

And in the many myriads of Your people the house of Israel, may Your name be cheered, Sovereign, in all generations. Thus is the duty of all made before You, CAUSE our God and God of our ancestors, to thank, praise, laud, glorify, exalt, exult, bless, dignify, and acclaim, with all the words of the songs and praises of David Yishai's son, Your anointed servant.

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכׇל־דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כׇּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל־כׇּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ׃

May Your name, our Sovereign, be lauded forever! God, great and holy Sovereign of heaven and earth. For these are appropriate to You, CAUSE our God and God of our ancestors: power and rule, eternity, greatness and might,

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי־לְךָ נָאֶה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה

82 Psalm 113:1

83 Psalm 33:1

* Note: the Sepharadic rite, and many Ashkenazim on the Yamim Noraim, arrange the four final verses here to spell out **RiVQaH**, as a pair to **YiTzḤaQ** in the nouns. The traditional Ashkenazi practice has these four verbs in a different order — praised, blessed, exalted, sanctified. I prefer the Sepharadic rite for egalitarian reasons.

הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים:

praise and glory, holiness and sovereignty, blessings and thanksgivings from now and forevermore. Blessed are You, CAUSE, Sovereign God, great in praise, God of thanksgiving, Master of wonders, who chooses hymnal songs. Sovereign God, life of eternity!

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

Blessed are You, CAUSE
our God, Sovereign of Eternity,
Creator of the vine-fruit.

We drink the fourth cup while reclining.
After this we continue with the *Meʿen Shalosh*, the shorter grace after wine.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן עַל־תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל־אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבֹּעַ מִטּוּבָהּ: רַחֶם־נָא יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל־מִזְבְּחֶךָ וְעַל־הֵיכָלֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה [וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה] וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה כִּי אַתָּה יְהֹוָה טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, for the vine and the vine-fruit, for the field's produce and for the pleasant and good and wide land that You desired and bequeathed to our ancestors to eat of its fruit and be sated of its goodness. Please have compassion, CAUSE our God, on Israel Your people and on Jerusalem Your city and on Zion the dwelling-place of Your glory and on Your altar and on Your temple, and rebuild Jerusalem the holy city speedily in our days and bring us up to it to rejoce in its building and eat from its fruit and be sated of its goodness and bless You on it in holiness and purity, [*on Friday night add:* and desire and strengthen us on this Sabbath day] and make us rejoice on this day of the pilgrimage of *matza*, for You the CAUSE are good and do good to all…

For wine from Israel:

וְנוֹדֶה־לְּךָ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־פְּרִי גַפְנָהּ:

and we thank You for the land and for the fruit of its vine.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה עַל־הָאָרֶץ וְעַל־פְּרִי גַפְנָהּ:

Blessed are You, CAUSE, for the land and for the fruit of its vine.

For wine not from Israel:

וְנוֹדֶה־לְּךָ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־פְּרִי הַגָּפֶן:

and we thank You for the land and for the fruit of the vine.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהֹוָה עַל־הָאָרֶץ וְעַל־פְּרִי הַגָּפֶן:

Blessed are You, CAUSE, for the land and for the fruit of the vine.

Nirtzah | *Acceptable* | נִרְצָה

Pray that God accepts this good-willed.
With us may Jerusalem once more be filled!

Prega Iddio che il bon voler' accetta
e che in Gieruscialaim *ce rimetta!*

פְּרֵיגַה אִידִיוֹ קֵי אִיל בּוֹן ווֹלֵיר אַצֵּיטַה
אֵי קֵי אִין יְרוּשָׁלַםִ צִּי רִימֵטַה:

From the Venice Haggadah of 1609

To get us into the mood of *Nirtzah*, let's start by reading a (slightly edited) passage from Martin Buber's *Tales of the Ḥasidim*:

In Russia in the early nineteenth century, it was common to draft Jewish boys into the army, in which they were forced to serve to their sixtieth year. They were known as cantonists.
On the eve of Passover, a man whose uniform identified him as a cantonist arrived in Koznitz and asked to be admitted to the holy *maggid*. When he stood in his presence, he begged to be allowed to participate in the Seder, and the *maggid* gave his permission.
When, in the course of the rites of the Seder, they came to the words: "The order of *Pesaḥ* is concluded," the guest asked whether he might sing, and his request was granted.After the closing words of the song: "…pəduyim l-Tziyon b-rina," which means, "redeemed, to Zion in joy," he cried out in Russian: "Подъём! Podyom!" that is, "Let's go!" The maggid rose and said in a voice filled with jubilation: "We are ready to go to Zion." But the guest had vanished.

This concluding *piyyut* fragment, part of a larger cycle by the mid-eleventh century R. Yosef Bonfils, was originally written as a coda to the extensive poetic and halakhic additions for *Shabbat haGadol*, and first introduced into the seder in the mid-fourteenth century.

The order of *Pesaḥ* is concluded,	חֲסַל סִדּוּר פֶּֽסַח כְּהִלְכָתוֹ
in all its laws, judgements, and rules.	כְּכָל־מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ
As we merited to order it,	כַּאֲשֶׁר זָכִֽינוּ לְסַדֵּר אוֹתוֹ
so too may we merit to do it!	כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ:
Pure One, dwelling in the Habitation,	זַךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה
raise the congregation of the uncountable community.	קוֹמֵם קְהַל עֲדַת מִי־מָנָה
Quick, gather the saplings planted,	בְּקָרוֹב נַהֵל נִטְעֵי כַנָּה
redeemed, to Zion in joy!	פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלָֽיִם — הַבְּנוּיָה:

L-shana ha-ba'a bi-Yrushaláyim — ha-bnuyá!
Next year in Jerusalem — rebuilt!

Another *piyyut* originally written for *Shabbat ha-Gadol*, the next poem is attributed to Rav Yannai, one of the greatest *paytanim* of all time. It is recited on the first night in Diaspora communities. We'll go around and sing or read each stanza in either English or Hebrew.

And so... **it was in the middle of the night.**	וּבְכֵן — וַיְהִי	בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
Most wondrous miracles You did at night.	אָז רוֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה
At first watch, this very night.	בְּרֹאשׁ אַשְׁמוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה
You made the righteous convert victorious when it was divided for him at night.[84]	גֵּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ לַיְלָה
And it was in the middle of the night.	וַיְהִי	בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
You judged Gərar's king in dream of night.[85]	דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה
You frightened the Aramean in dark night.[86]	הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה
Yisrael wrestled and withstood an angel at night.[87]	וַיָּשַׂר יִשְׂרָאֵל לְמַלְאָךְ וַיּוּכַל לוֹ לַיְלָה
And it was in the middle of the night.	וַיְהִי	בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
The firstborn seed of Upper Egypt You crushed at midnight.	זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
Not finding their wealth when they rose at night.	חֵילָם לֹא־מָצְאוּ בְּקוּמָם בַּלַּיְלָה
Ḥaróshet's leader's attack You swept by stars of night.[88]	טִיסַת נְגִיד חֲרֹשֶׁת סִלִּיתָ בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה
And it was in the middle of the night.	וַיְהִי	בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
The blasphemer planned to wave the desired; You dressed him in corpses at night.[89]	יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו בַּלַּיְלָה
Bel and his pedestal were bent in pitch night.	כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה
The delightful man was shown secret visions of night.[90]	לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לַיְלָה
And it was in the middle of the night.	וַיְהִי	בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
The drinker from holy vessels was killed by night.[91]	מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלֵי קֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה
The one saved from the lions's den explained the mares-of-night.[92]	נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בִּעֲתוּתֵי לַיְלָה
The Agagite[93] kept hatred and wrote books by night.	שִׂנְאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה

84 Abraham. See Genesis 15 and the "covenant between the pieces."

85 Abimelekh. See Genesis 20:3

86 Laban. See Genesis 31:24

87 See Genesis 32:25–31

88 Sisera. See Judges 5:20.

89 Sennacherib. See Kings 2:19:35.

90 Referring to Daniel. See Daniel 7 for his night vision, and Daniel 10 for his moniker "delightful man."

91 Belshazzar — see Daniel 5:30

92 Daniel again. The lion's den is in Daniel 6. He interprets nightmares in chapter 2.

93 Haman. See Esther 3:1

And it was in the middle of the night.	וַיְהִ֖י | בַּחֲצִ֣י הַלַּ֔יְלָה
You roused victory on him by disturbing sleep at night.[94]	עוֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַ֣יְלָה
You will stomp the press for the "**watchman, what of night?**"[95]	פּוּרָה תִדְרוֹךְ לְשֹׁמֵר֙ מַה־מִּלַּ֔יְלָה
Yelling like a guard he said, "**morning has come, and also night!**"[96]	צָרַח כַּשּׁוֹמֵר וְשָׂח אָתָ֥ה בֹ֖קֶר וְגַם־לָ֑יְלָה
And it was in the middle of the night.	וַיְהִ֖י | בַּחֲצִ֣י הַלַּ֔יְלָה
Bring close the day neither day nor night![97]	קָרֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹֽא־י֖וֹם וְלֹא־לָ֑יְלָה
High One, show that Yours is both day and night!	רָם הוֹדַע כִּי־לְךָ֣ הַיּ֔וֹם אַף־לְךָ֖ הַלָּ֑יְלָה
Appoint guards for Your city all day and all night!	שׁוֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלָּ֑יְלָה
Illuminate like daylight the darkness of night!	תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַּת לָ֑יְלָה
And it was in the middle of the night.	וַיְהִ֖י | בַּחֲצִ֣י הַלַּ֔יְלָה

Diaspora Addition 1!

This piyyut, by the great *Elazar biRabbi Qallir*, is recited on the second night in place of the prior. Many people in Israel recite both, as I found out when I brought a copy of last year's version of this haggadah to a friend's seder and he asked why it wasn't in there. Oops.

And so…	וּבְכֵן —
and you will say, the sacrifice of Pesaḥ is this.[98]	וַאֲמַרְתֶּ֞ם זֶֽבַח־פֶּ֨סַח ה֜וּא
Ascendant strength You showed on Pesaḥ	אֹ֥מֶץ גְּבוּרוֹתֶ֥יךָ הִפְלֵ֥אתָ בַּפֶּ֥סַח
Beginning of all festivals You set Pesaḥ	בְּרֹאשׁ כָּל־מוֹעֲדוֹת נִשֵּׂאתָ פֶּ֥סַח
Giving the Ezraḥite[99] vision on midnight of Pesaḥ	גִּלִּ֥יתָ לְאֶזְרָחִי חֲצוֹת לֵיל פֶּ֥סַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּ֞ם זֶֽבַח־פֶּ֨סַח
Doors You knocked[100] at the heat of the day of Pesaḥ	דְּלָתָיו דָּפַקְתָּ כְּחֹם הַיּוֹם פֶּ֥סַח
"Eat," he bade the sparks, loaves of matzo for Pesaḥ	הִסְעִיד נוֹצְצִים עֻגוֹת מַצּוֹת פֶּ֥סַח
While to the cattle he ran, a reminder of the ox in the reading[101] for Pesaḥ	וְאֶל־הַבָּקָר רָץ זֵ֥כֶר לְשׁוֹר עֵ֥רֶךְ פֶּ֥סַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּ֞ם זֶֽבַח־פֶּ֨סַח

94 Of Aḥashverosh — see Esther 6:1
95 Isaiah 21:11
96 Isaiah 21:12
97 Zechariah 14:7
98 Exodus 12:27
99 Abraham. See Genesis 14:15, the covenant between the pieces, which the midrash sets at Pesaḥ
100 The lines from **D**alet to **Ḥ**eth refer to the story of Isaac's annunciationand Sodom's destruction in Genesis 18 and 19, which the midrash sets at Pesaḥ.
101 Leviticus 22:27 is, in diaspora, read on the second day of Pesaḥ. In Qallir's day, it was read (in the Western rite) on the first day of every festival.

Zippoed, lit on fire were those of Sodom[102] on Pesaḥ	זוֹעֲמוּ סְדוֹמִים וְלוֹהֲטוּ בָּאֵשׁ בַּפֶּסַח
Helped out was Lot, baking matzo at the end of Pesaḥ	חֻלַּץ לוֹט מֵהֶם וּמַצּוֹת אָפָה בְּקֵץ פֶּסַח
Tidying up the land of Memphis,[103] YOU passed through on Pesaḥ	טִאטֵאתָ אַדְמַת מֹף וְנֹף בְּעָבְרְךָ בַּפֶּסַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח
Jettisoning every first virility's head on the guarded night of Pesaḥ	יָהּ רֹאשׁ כָּל־אוֹן מָחַצְתָּ בְּלֵיל שִׁמּוּר פֶּסַח
Colossal One, YOU had mercy on the firsborn as YOU passed over the blood of Pesaḥ	כַּבִּיר עַל־בֵּן בְּכוֹר פָּסַחְתָּ בְּדַם פֶּסַח
Letting no destroyer come to my doors on Pesaḥ	לְבִלְתִּי תֵּת מַשְׁחִית לָבֹא בִּפְתָחַי בַּפֶּסַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח
Mured was the mured-up city[104] at the time of Pesaḥ	מְסֻגֶּרֶת סֻגָּרָה בְּעִתּוֹתֵי פֶּסַח
Nixed was Midian the din, omer barley[105] on Pesaḥ	נִשְׁמְדָה מִדְיָן בִּצְלִיל שְׂעוֹרֵי עֹמֶר פֶּסַח
Suet of Pul and Lydia[106] burned aflame in fire of Pesaḥ	שֹׂרְפוּ מִשְׁמַנֵּי פּוּל וְלוּד בִּיקַד יְקֹד פֶּסַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח
On that day in Nob to stand until the time of Pesaḥ	עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד עַד־גָּעָה עוֹנַת פֶּסַח
Fate a hand wrote clearly on the wall[107] on Pesaḥ	פַּס יָד כָּתְבָה לְקַעֲקֵעַ צוּל בַּפֶּסַח
Check this, checker! Set the table[108] on Pesaḥ	צָפֹה הַצָּפִית עָרֹךְ הַשֻּׁלְחָן בַּפֶּסַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח
Queen Hadassah[109] gathered the congregation to fast three days on Pesaḥ	קָהָל כִּנְּסָה הֲדַסָּה לְשַׁלֵּשׁ צוֹם בַּפֶּסַח
Reprobate house's head[110] YOU crushed on a fifty-cubit pole on Pesaḥ	רֹאשׁ מִבֵּית רָשָׁע מָחַצְתָּ בְּעֵץ חֲמִשִּׁים בַּפֶּסַח
Shortly this pair[111] will YOU bring to the Utzite[112] on Pesaḥ	שְׁתֵּי אֵלֶּה רֶגַע תָּבִיא לְעוּצִית בַּפֶּסַח
Thus strengthen YOUR hand and raise YOUR right hand like the sanctified festival night of Pesaḥ	תָּעֹז יָדְךָ וְתָרוּם יְמִינְךָ כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חַג פֶּסַח
And you will say, the sacrifice of Pesaḥ.	וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח

102 Literally, "the Sodomites" but that words has different implications.

103 The lines from **T**eth to **L**amed refer to the tenth plague.

104 Jericho, according to Joshua 5 and 6. "Mured" is an archaic term for "walled" that is used here because it starts with an M.

105 Gideon's battle in Judges 7

106 Assyria, whose defeat is mentioned in the **S**amekh and Ayin (**O**) verses. See Kings 2:19:35 and Isaiah 10:32. While the phrase "Pul and Lydia" is mentioned in Isaiah 66:19, Pul is associated with Assyria in Kings 2:15:19, while Lydia is in Genesis 10:22.

107 See Daniel 5

108 See Isaiah 21:5

109 Esther. See Esther 4 for the three-day fast. The midrash states these fast days, and Haman's ultimate defeat, both fell during Pesaḥ.

110 Haman

111 Loss of children and widowhood. See Isaiah 47:9.

112 Edom

Ki Lo Naeh

This song is thought to date back to the Ḥasidei Ashkenaz of the twelfth century, and shows influence from the *heikhalot* literature. I like to use a melody first transcribed by the Christian Hebraist Johann Rittangel in the 16th century.

כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

אַדִּיר בִּמְלוּכָה בָּחוּר כַּהֲלָכָה גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:

לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

דָּגוּל בִּמְלוּכָה הָדוּר כַּהֲלָכָה וָתִיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ:

לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

יָחִיד בִּמְלוּכָה כַּבִּיר כַּהֲלָכָה לִמּוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:

לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

מוֹשֵׁל בִּמְלוּכָה נוֹרָא כַּהֲלָכָה סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ:

לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

עָנָיו בִּמְלוּכָה פּוֹדֶה כַּהֲלָכָה צַדִּיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ:

לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

קָדוֹשׁ בִּמְלוּכָה רַחוּם כַּהֲלָכָה שִׁנְאַנָּיו יֹאמְרוּ לוֹ:

לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

תַּקִּיף בִּמְלוּכָה תּוֹמֵךְ כַּהֲלָכָה תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ:

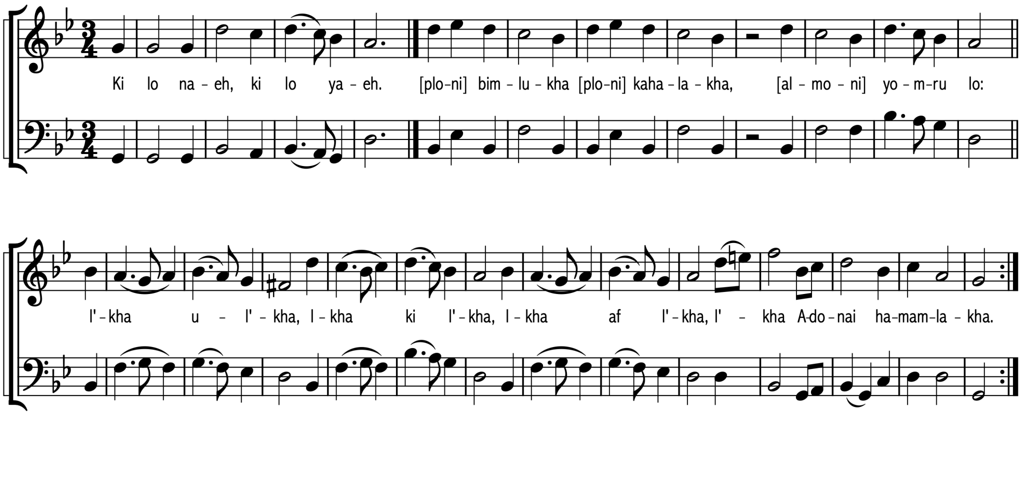
לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה כִּי לוֹ נָאֶה כִּי לוֹ יָאֶה

For THEM it is right, for THEM it is due!

Noble in rule, chosen in law, THEIR armies say to THEM:

Yours and Yours, Yours, yes, Yours, Yours, indeed Yours,
Yours, CAUSE, is the rule. For THEM it is right, for THEM it is due!

Prominent in rule,	splendid in law,	THEIR elders say to THEM:	**Yours…**
Meriting in rule,	robust in law,	THEIR dignitaries say to THEM:	**Yours…**
Unique in rule,	mighty in law,	THEIR scholars say to THEM:	**Yours…**
Reigning in rule,	awesome in law,	THEIR encirclers say to THEM:	**Yours…**
Humble in rule,	freeing in law,	THEIR righteous say to THEM:	**Yours…**
Holy in rule,	compassionate in law,	THEIR angels say to THEM:	**Yours…**
Strong in rule,	supportive in law,	THEIR pure ones say to THEM:	**Yours…**

Diaspora Addition 2!

On the second night in the diaspora, we count the *'omer* here.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who sanctified us with THEIR commandments and commanded us about counting the *'omer*.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־סְפִירַת הָעֹמֶר

Today is the first day of the *'omer*!

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד בָּעֹמֶר!

(Yemenites say it in Aramaic)

הַאידְנָא חַד יוֹמָא בְּעוּמְרָא!

Adir Hu

We'll be doing *Adir Hu* in three languages. We're starting, not with the Hebrew, but with a Western Yiddish translation first found in the 1769 Selig Haggadah, under the name of "Baugesang" (meaning Building Song). This text has grown to be a beloved part of the Western Ashkenazi rite, to the point where the traditional German Jewish greeting after the Seder is "Bau gut," or "build well!" Since Western Yiddish phonology is much closer to standard German than it is to YIVO, this text has been transcribed using German orthography.

אַלמעכטיגר גאָט, אַלמעכטיגר גאָט,	Allmächtiger Gott, Allmächtiger Gott,
נוּן בּויא דיַין טעמפּל שירה	Nun bau dein' Tempel schiere,
אַלזוֹ שיר אוּנ אַלזוֹ באַלד	Also schier und also bald,
אין אוּנדזערן טאַגן שירה	In unseren Tagen schiere,
יאַ שירה נוּן בּויא, נוּן בּויא,	Ja schiere; Nun bau, nun bau,
נוּן בּויא דיַין טעמפּל שירה	Nun bau dein' Tempel schiere.
באַרמהערציגר גאָט, באַרמהערציגר גאָט,	Barmherziger Gott, Barmherziger Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
גראָסר גאָט, דעמוּטיגר גאָט,	Großer Gott, Demütiger Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
הוֹכער גאָט, ווירדיגר גאָט,	Hoher Gott, Würdiger Gott,
זיסר גאָט, חינ׳טר גאָט,	Süßer Gott, „Chen"-ter Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
טוּגענדליכר גאָט, יוּדישר גאָט,	Tugendlicher Gott, Jüdischer Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
כּרעפֿטיגר גאָט, לעבענדיגר גאָט,	Kräftiger Gott, Lebendiger Gott,
מעכטיגר גאָט, נאָמהאַפֿטיגר גאָט,	Mächtiger Gott, Namhafter Gott,
סענפטיגר גאָט, עיבֿיגר גאָט,	Sänftiger Gott, Ewiger Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
פֿוּרכטצוּמר גאָט, צימליכר גאָט,	Furchtsamer Gott, Ziemlicher Gott,
קעניגליכר גאָט, רייכר גאָט,	Königlicher Gott, Reicher Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
שיינר גאָט, תּרויטר גאָט,	Schöner Gott, Trauter Gott,
נוּן בּויא...	Nun bau...
דוּא בישט גאָט אוּנ׳ קיינר מער,	Du bist Gott und Keiner mehr,
נוּן בּויא...	Nun bau...

Next up, the Hebrew, along with an English singable acrostic interpretation written by yours truly!

אַדִּיר הוּא, אַדִּיר הוּא,	**A**wesome One, Awesome One,
יִבְנֶה בֵיתוֹ בְּקָרוֹב.	Build your Temple quickly
בִּמְהֵרָה, בִּמְהֵרָה, בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב.	Speedily, speedily, in our days, build it quickly.
אֵל בְּנֵה! אֵל בְּנֵה!	Build it, God! Build it, God!
בְּנֵה בֵיתְךָ בְּקָרוֹב!	Build your Temple quickly!
בָּחוּר הוּא, גָּדוֹל הוּא, דָּגוּל הוּא,	**B**lessed One, **C**reator One, **D**eity One,
יִבְנֶה...	Build...
הָדוּר הוּא, וָתִיק הוּא, זַכַּאי הוּא,	**E**ssential One, **F**oremost One, **G**reatest One,
חָסִיד הוּא, טָהוֹר הוּא, יָחִיד הוּא,	**H**oly One, **I**neffable One, **J**udging One,
יִבְנֶה...	Build...
כַּבִּיר הוּא, לָמוּד הוּא, מֶלֶךְ הוּא,	**K**nowing One, **L**asting One, **M**erciful One,
נוֹרָא הוּא, סַגִּיב הוּא, עִזּוּז הוּא,	**N**oble One, **O**riginal One, **P**owerful One,
יִבְנֶה...	Build...
פּוֹדֶה הוּא,	**Q**uintessential One, **R**ighteous One,
צַדִּיק הוּא,	**S**upreme One, **T**ruthful One,
קָדוֹשׁ הוּא,	**U**nlimited One, **V**ast One, **W**illing One,
יִבְנֶה...	Build...
רַחוּם הוּא, שַׁדַּי הוּא, תַּקִּיף הוּא,	**X**enial One, **Y**ou are One, **Z**ealous One,
יִבְנֶה...	Build...

Eḥad Mi Yodeaʿ

We have the traditional text and an alternate challenge.

One, who knows it?	*Eḥad mi yodéaʿ?*	אֶחָד מִי יוֹדֵעַ?
One, I know it!	*Eḥad ani yodéaʿ!*	אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ!
One is our God,	*Eḥad Elohéinu*	אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
who is in heaven and earth.	*sheba-shamáyim uva-áretz.*	שֶׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
Two, who knows it?	*Shnayim mi yodéaʿ?*	שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ?
Two, I know it!	*Shnayim ani yodéaʿ!*	שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ!
Two are the covenantal tablets.	*Shnei luḥot ha-brit.*	שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית
One is our God...	*Eḥad Elohéinu...*	אֶחָד אֱלֹהֵינוּ...
Three, who knows it?	*Shlosha mi yodéaʿ?*	שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ?
Three, I know it!	*Shlosha ani yodéaʿ!*	שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ!
Three are the patriarchs.	*Shlosha avot.*	שְׁלֹשָׁה אָבוֹת
Two are the covenantal tablets...	*Shnei luḥot ha-brit...*	שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית...

Four, who knows it?	*Arbaˁ mi yodéaˁ?*	אַרְבַּע מִי יֽוֹדֵעַ?
Four, I know it!	*Arbaˁ ani yodéaˁ!*	אַרְבַּע אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Four are the matriarchs.	*Arbaˁ immahot.*	אַרְבַּע אִמָּהוֹת,
Three are the patriarchs…	*Shlosha avot…*	שְׁלֹשָׁה אָבוֹת...
Five, who knows it?	*Ḥamisha mi yodéaˁ?*	חֲמִשָּׁה מִי יֽוֹדֵעַ?
Five, I know it!	*Ḥamisha ani yodéaˁ!*	חֲמִשָּׁה אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Five are the Pentateuch’s pentas.	*Ḥamisha ḥummәshei Torah.*	חֲמִשָּׁה חֻמְּשֵׁי תוֹרָה
Four are the matriarchs…	*Arbaˁ immahot…*	אַרְבַּע אִמָּהוֹת...
Six, who knows it?	*Shisha mi yodéaˁ?*	שִׁשָּׁה מִי יֽוֹדֵעַ?
Six, I know it!	*Shisha ani yodéaˁ!*	שִׁשָּׁה אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Six are the Mishnah’s orders.	*Shisha sidrei Mishna.*	שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה
Five are the Pentateuch’s pentas…	*Ḥamisha ḥummәshei Torah…*	חֲמִשָּׁה חֻמְּשֵׁי תוֹרָה...
Seven, who knows it?	*Shivˁa mi yodéaˁ?*	שִׁבְעָה מִי יֽוֹדֵעַ?
Seven, I know it!	*Shivˁa ani yodéaˁ!*	שִׁבְעָה אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Seven are the days of the week….	*Shivˁa yәmei Shabbata.*	שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא,
Six are the Mishnah’s orders…	*Shisha sidrei Mishna…*	שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה...
Eight, who knows it?	*Shәmona mi yodéaˁ?*	שְׁמוֹנָה מִי יֽוֹדֵעַ?
Eight, I know it!	*Shәmona ani yodéaˁ!*	שְׁמוֹנָה אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Eight are the days of circumcision.	*Shәmona yәmei mila.*	שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה
Seven are the days of the week…	*Shivˁa yәmei Shabbata…*	שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּתָא...
Nine, who knows it?	*Tishˁa mi yodéaˁ?*	תִּשְׁעָה מִי יֽוֹדֵעַ?
Nine, I know it!	*Tishˁa ani yodéaˁ!*	תִּשְׁעָה אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Nine are the pregnancy months.	*Tishˁa yarḥe leda.*	תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה
Eight are the days of circumcision…	*Shәmona yәmei mila…*	שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה...
Ten, who knows it?	*ˁAsara mi yodéaˁ?*	עֲשָׂרָה מִי יֽוֹדֵעַ?
Ten, I know it!	*ˁAsara ani yodéaˁ!*	עֲשָׂרָה אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Ten are the commandments.	*ˁAsara dibráya.*	עֲשָׂרָה דִּבְּֽרַיָּא
Nine are the pregnancy months…	*Tishˁa yarḥe leda…*	תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה...
Eleven, who knows it?	*Aḥad-ˁasar mi yodéaˁ?*	אַחַד עָשָׂר מִי יֽוֹדֵעַ?
Eleven, I know it!	*Aḥad-ˁasar ani yodéaˁ!*	אַחַד עָשָׂר אֲנִי יֽוֹדֵעַ!
Eleven are [Joseph’s] stars.	*Aḥad-ˁasar kokhváyya.*	אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַֽיָּא
Ten are the commandments…	*ˁAsara dibráyya…*	עֲשָׂרָה דִּבְּֽרַיָּא...

Twelve, who knows it?	*Shnem-ˁasar mi yodéaˁ?*	שְׁנֵים עָשָׂר מִי יוֹדֵֽעַ?
Twelve, I know it!	*Shnem-ˁasar ani yodéaˁ!*	שְׁנֵים עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵֽעַ!
Twelve are the tribes.	*Shnem-ˁasar shivtáyya.*	שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא
Eleven are [Joseph's] stars…	*Aḥad-ˁasar kokhváyya…*	אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא...
Thirteen, who knows it?	*Shlosha-ˁasar mi yodéaˁ?*	שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵֽעַ?
Thirteen, I know it!	*Shlosha-ˁasar ani yodéaˁ!*	שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵֽעַ!
Thirteen are the attributes.	*Shlosha-ˁasar middáyya.*	שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדַּיָּא:
Twelve are the tribes.	*Shnem-ˁasar shivtáyya.*	שְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטַיָּא
Eleven are [Joseph's] stars.	*Aḥad-ˁasar kokhváyya.*	אַחַד עָשָׂר כּוֹכְבַיָּא
Ten are the commandments.	*ˁAsara dibráyya.*	עֲשָׂרָה דִבְּרַיָּא
Nine are the pregnancy months.	*Tishˁa yarḥe leda.*	תִּשְׁעָה יַרְחֵי לֵדָה
Eight are the days of circumcision.	*Shəmona yəmei mila.*	שְׁמוֹנָה יְמֵי מִילָה
Seven are the days of the week.	*Shivˁa yəmei Shabbata.*	שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבְּתָא
Six are the Mishnah's orders.	*Shisha sidrei Mishna.*	שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה
Five are the Pentateuch's pentas.	*Ḥamisha ḥummәshei Torah.*	חֲמִשָּׁה חֻמְּשֵׁי תוֹרָה
Four are the matriarchs.	*Arbaˁ immahot.*	אַרְבַּע אִמָּהוֹת
Three are the patriarchs.	*Shlosha avot.*	שְׁלֹשָׁה אָבוֹת
Two are the covenantal tablets.	*Shnei luḥot ha-brit.*	שְׁנֵי לֻחוֹת הַבְּרִית
One is our God,	*Eḥad Elohéinu*	אֶחָד אֱלֹהֵֽינוּ
who is in heaven and earth.	*sheba-shamáyim uva-áretz.*	שֶׁבַּשָּׁמַֽיִם וּבָאָֽרֶץ:

Now the alternate challenge — We're going to make our own!

Going round the table, we will count up from one to thirteen, thinking of something else (preferably but not necessarily Jewish content) that fits that number. After each number, we will respond, together, singing everything we've come up with. By the end we'll have to remember them all!

Ḥad Gadya

On the next few pages I'll be including the final verses of a bunch of different languages, and we'll try to guess which one is which. Some are traditional Jewish languages while others are original translations. Each group will have a bank of possible guesses for you to assign. Let's do this!

Section 1: Aramaics

Guess bank: Normative Aramaic, Gramatically Corrected Aramaic, Hulaulá (Sanadanj Neo-Aramaic), Lishana Deni (Zakho Neo-Aramaic), Tărgŭn Bìyènlìyén Dì (alternate-universe Chinese Neo-Aramaic which went through tonogenesis)

va-ăṯå Quḏšå Briḵ Hu, u-nḵēs yåṯ mal'ăḵa d-moṯa, di-nḵēs yåṯ ṭabbåḥå, di-nḵēs yåṯ torå, di-šṯē yåṯ mayyå, d-aḏˁiḵu yåṯ nurå, d-oqiḏ yåṯ ḥuṭråˁ di-mḥē yåṯ kalbå, di-nḵēt l-šunnårå, da-ăḵal yåṯ gaḏyå, di-zḇēn abbå bi-ṯrē zuzē, gaḏyå ḥăḏa, gaḏyå ḥăḏå.

וַאֲתָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וּנְכֵיס יָת־מַלְאֲכָא דְּמוֹתָא, דִּנְכֵיס יָת־טַבָּחָא, דִּנְכֵיס יָת־תּוֹרָא, דִּשְׁתֵי יָת־מַיָּא, דְּאַדְעִיכוּ יָת־נוּרָא, דְּאוֹקִיד יָת־חוּטְרָא, דִּמְחֵי יָת־כַּלְבָּא, דִּנְכֵית לְשׁוּנָּרָא, דַּאֲכַל יָת־גַּדְיָא, דִּזְבֵין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, גַּדְיָא חֲדָא, גַּדְיָא חֲדָא:

hiye haQadoš Barux Hu, frišta molăke dəbḥale, ke qăṣābăke dəbḥale, ke tortăke dəbḥale, ke make štenila, ke nurăke mtixlu, ke ṣiwăke məqle ke kalbăke dile, ke qaṭwăke ngzale, ke ʾəzzonăke xilale, ʾəzzonăke tati šəqlale tre šahiye, xa ʾəzza, xa ʾəzza.

הִיֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, פְּרִישְׁתַּא מוֹלֲכֵי דְּבְחַלֵי, כֵּקֲצַאבֲכֵי דְּבְחַלֵי, כֵּתּוֹרְתֲכֵי דְּבְחַלֵי, כֵּמַכֵי שְׁתֵּנִילַה, כֵּנוּרֲכֵי מְתִכְלוּ, כֵּצִיוֲכֵי מְקְלֵי, כֵּכַלְבֲכֵי דִילֵי, כֵּקַטְוֲכֵי נְגְזַלֵי, כֵּעְזּוֹנֲכֵי כִילַלֵי, עְזּוֹנֲכֵי תַּתִי שְׁקְלַלֵי תְּרֵי שַׁהִיֵי, כַא עְזַּא, כַא עְזַּא:

wì-kádŏxì bălŭhŭ mádē dāwăr, wì-tú nà-ĕi mărăhă măwĕtì, tú nà-ĕi xōhèdì dì, tú nà-ĕi níw dì, hē nà-ĕi mĕi dì, mìyè nà-ĕi nŭr dì, xāw nà-ĕi gān dì, dăqī nà-ĕi gŏ dì, nĭhĕtì nà-ĕi māw dì, mĭhăr nà-ĕi gădìyă dì, băbá zăbĕn wì-sídì tìr-ĕi qén dì, hād-ĕi gădìyă, hād-ĕi gădìyă

וְכַדּוֹשִׁי בַּלּוּהוּ מַדֵּי דַּוַּר וְתוּ נַאֵי מַרַהַא מַוֵּתִי תוּ נַאֵי שׁוֹהֵדִי דִי תוּ נַאֵי נִו דִי הֵי נַאֵי מֵי דִי מִיֵי נַאֵי נֻוּר דִי שַׁו נַאֵי גַן דִי דַּגִי נַאֵי גֹו דִי נִהֵתִי נַאֵי מַו דִי מִהַר נַאֵי גַּדִיַא דִי בַּבָא זַבֵן וְסִדִי טִרֵי גֵן דִי הַדֵי גַּדִיַא, הַדֵי גַּדִיַא:

sēle haQadoš Barux Hu, ẓbaḥle daw malax ha-mavet, d-ẓbaḥle daw šoḥeṭ, d-ẓbaḥle daw tōra, d-štēle daw māya, d-močvele daw nura, d-moqezle daw ʿaṣṣa, d-mxēle daw kalba, d-ngzla daw qaṭūsa, d-bxılla daw gadya, d-zunne babi bitre zuze, ḥad gadya, ḥad gadya, babi zunne tre zuze.

סֵילֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, צְּבַחְלֵי דָּו מַלְאַךְ הַמָּוֶת, דִּצְּבַחְלֵי דָּו שׁוֹחֵט, דִּצְּבַחְלֵי דָּו תּוֹרָא, דְּשְׁתֵּילֵי דָּו מַיָא, דְּמוֹגְבֵילֵי דָּו נוּרָא, דְּמוֹקֵיזְלֵי דָּו עַצָּא, דְּמְכֵילֵי דָּו כַּלְבָּא, דִּנְגְזְלָה דָּו קַטוּסָה, דִּבְכְלָה דָּו גַּדְיָא, דְּזוּנֵּי בָּאבִי בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא, בָּאבִי זוּנֵּי בִּתְרֵי זוּזֵי:

v-ata ha-Qadosh Barukh Hu, v-shaḥat l-mal'akh ha-mávet, d-shaḥat l-shoḥet, d-shaḥat l-tora, d-shata l-mayya, d-khava l-nura, d-saraf l-ḥutra, d-hikka l-khalba, d-nashakh l-shunra, d-akhla l-gadya, d-zabbin abba bi-trei zuzei, ḥad gadya, ḥad gadya!

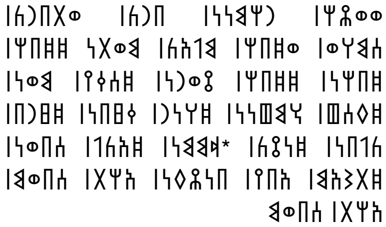
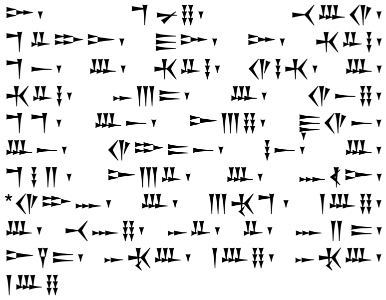
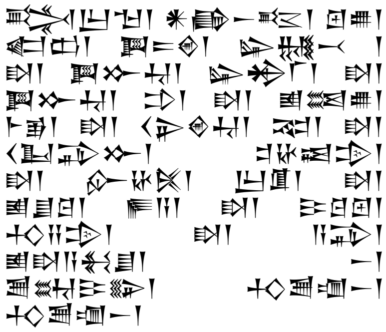
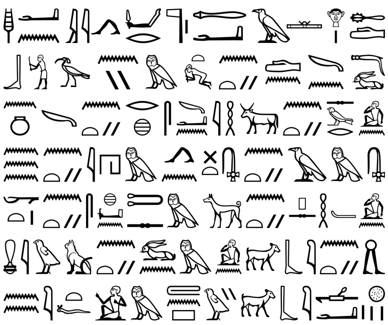
וְאָתָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁחַט לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת, דְּשָׁחַט לְשׁוֹחֵט, דְּשָׁחַט לְתוֹרָא, דְּשָׁתָא לְמַיָּא, דְּכָבָה לְנוּרָא, דְּשָׂרַף לְחֻטְרָא, דְּהִכָּה לְכַלְבָּא, דְּנָשַׁךְ לְשֻׁנְרָא, דְּאָכְלָה לְגַדְיָא, דְּזַבִּן אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי, חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

Hints:

- Hulaulá adopted the Kurdish direct object suffix *-ake*
- In Zakho, classical Aramaic *ṯ* (as in *ăṯå*) went through the same shift as in Ashkenazi Hebrew to become *s*.
- Tărgŭn Bìyènlìyén Dì uses cantillation to mark tones and is transcribed using modified pinyin.
- In gramatically correct Aramaic, you wouldn't use Hebrew words for God, angels, burning, or biting.

Section 2: Dead Languages from the Near East

Guess bank: Akkadian, Sabaean, Middle Egyptian, Ugaritic

*w-wṣḥ rḥmn-n brk w-tbrk sm-hw, w-ḏbḥ mlʾk mwt-n, ḏ-ḏbḥ ḏbḥ-n, ḏ-ḏbḥ ṯwr-n, ḏ-sqy mw-n, ḏ-fsṭ ḫmṭn-n, ḏ-hnr qḍb-n, ḏ-ḍrb klb-n, ḏ-nṯk *dmm-n, ḏ-ʾkl sbw-n, ḏt-šʾm ʾb-y b-nṣf-n, ʾḥt sbw-m ʾḥt sbw-m*		וצח רחמנן ברך ותברך סמהו, וד֯בח מלאך מותן, ד֯ד֯בח ד֯בחם, ד֯ד֯בח ת֯ורן, ד֯סקי מון, ד֯פסט ח֯מטנן, ד֯הנר קצ֯בן, ד֯צרב כלבן, ד֯נת֯ך דממן, ד֯אכל סבון, ד֯תשאם אבי בנצפן, אחת סבום אחת סבום.
wā maǵaya qudšu mubarruku huwa, wā ṭabaḫa môta, dā ṭabaḫa šaḫīṭa, dā ṭabaḫa ʾalpa, dā šataya mêma, dūti killayū ʾišata, dāti šarapat ḫaṭṭa, dā miḫḫaṣa kalba, dā naṯaka šurānna, dā laḥama gādiya, dā qanaya ʾabî bi naṣpi kaspi, ʾaḥḥadu gādiyu, ʾaḥḥadu gādiyu		וָמַעֲי קֻדְשֻׁ מֻבַרֻּכֻ הֻוַ, וָטַבַחֲ מוֹתַ, דָא טַבַחֲ שַׁחִיטַ, דָא טַבַחֲ אַלְפַ, דָא שַׁתַיַ מֵימַ, דוּתִ כִלַיוּ אִשַׁתַ, דָתִ שַׂרַפַת חַטַ, דָא מִחֲצַ כַלְבַ, דָא נַתַּכַ שֻׁרָנַּ, דָא לַחַמַ גָדִיַ, דָא קַנַיַ אַבִי בִנַצְפִ כַסְפִ, אַחֲּדֻ גָדִיֻ אַחֲּדֻ גָדִיֻ
il.lik.ma ^{d}qá.aš.dum lu.ú ka.rib, iṭ.ṭab.aḫ ^{lú}NAM.BAD, ša iṭ.bu.ḫu ^{lú}GIR.LA, ša iṭ.bu.ḫu GUD, ša iš.tu.ú me.e, ša u.ni.iḫ.ḫu IZI, ša u.kab.bi.bu ^{giš}ḫa.aṭ.am, ša im.ḫa.ṣu UR.GI, ša iš.šu.ku SA.A, ša i.ku.lu MÁŠ.za.am, ša a.bi iš.ša.a.mu.šu, AŠ zu.uz.i.in, MÁŠ.zu.um 1, MÁŠ.zu.um 1		אִלְּכְמַה קַשְׁדֻם לוּא כַּרִב, שׁוּא אִטַּבַּח מוּתַם, שַׁאִטְבֻּחוּ טָאבִחַם, שַׁאִטְבֻּחוּ אַלְפַם, שַׁאִשְׁתוּא מֵי, שַׁאֻנַחוּ אִשָׁאתַם, שַׁאֻכַבִּבוּ חַטַּם, שַׁאִמְחַצוּ כַלְבַם, שַׁאִשְׁכוּ שֻׁרָאנַם, שַׁאִיכֻלוּ כִזַּם, שַׁאַבִי אִשָׁאמֻשׁוּ, אִנַה זוּזִין, כִּזֻּם אִשְׁתֵין, כִּזֻּם אִשְׁתֵין
ꜥḥꜥ.n jj ḏsr nṯr ꜥꜣ, ḫr ḫdb ꜣḫ nj mwt, ntj dn.n mḥwnw, ntj rḫs.n jḥ, ntj zwr.n mw, ntj jhm.n sḏt, ntt ꜣm.n ḫt, ntj sḫ.n ṯzm, ntj pzḥ.n mjw, ntj wnm.n jb, ntj jn.n, jt(j).j m dbnwy, jb wꜥ sp sn		אחאן יאי צסר נטר אע, כ֯ר כ֯דב עד֯ ני מות, נתי דנן מחונו, נתי רכ֯סן יח, נ֯תי זורן מ֯ו, נתי יהמן סצת, נתת עמן כ֯ת, נתי סכ֯ן טזם, נתי פזחן מיו, נתי ונמן יב, נתי ינן, יתיי אם דבנוי, יב וע (— ב׳ פעמי׳),

Hints:

- Many of the words in Akkadian are Sumerograms, which means their Latin-script transcription is totallly unlike their pronunciation. The Hebrew script records the pronunciation. Find places where the two differ.
- Ugaritic is the most closely related to Hebrew, but has a totally different vowel system.
- Nobody can agree on the vowel system for Sabaean and Egyptian. But Sabaean isn’t written in heiroglyphics.`

Section 3: Dead Languages NOT from the Ancient Near East

Guess bank: Gothic, Old English, Old Norse, Renaissance Latin

ond cōm sē hālga God, ond ofsnāþ þone ǣrendgāst dēaþes, þe ofsnāþ þone flǣsċmangere, þe ofsnāþ þæt hrīþer, þe dranc þæt pæter, þe cpencte þæt fȳr, þe bærnde þone stæf, þe slōg þone hund, þe bāt þone catt, þe ǣt þæt tiċċen, þe bohte hit mīn fæder piþ tpām sċillingum, ān tiċċen, ān tiċċen.	ᚩᚾᛞ· ᚳᚩᛗ· ᛋᛖ· ᚻᚪᛚᚷᚪ· ᚷᚩᛞ: ᚩᚾᛞ· ᚩᚠᛋᚾᚪᚦ· ᚦᚩᚾᛖ· ᚫᚱᛖᚾᛞᚷᚪᛋᛏ· ᛞᛠᚦᛖᛋ: ᚦᛖ· ᚩᚠᛋᚾᚪᚦ· ᚦᚩᚾᛖ· ᚠᛚᚫᛋᚳᛗᚪᛝᛖᚱᛖ: ᚦᛖ· ᚩᚠᛋᚾᚪᚦ· ᚦᚫᛏ· ᚻᚱᛇᚦᛖᚱ: ᚦᛖ· ᛞᚱᚪᛝᚳ· ᚦᚫᛏ· ᚹᚫᛏᛖᚱ: ᚦᛖ· ᚳᚹᛖᛝᚳᛏᛖ· ᚦᚫᛏ· ᚠᚣᚱ: ᚦᛖ· ᛒᚫᚱᚾᛞᛖ· ᚦᚩᚾᛖ· ᛋᛏᚫᚠ: ᚦᛖ· ᛋᛚᚩᚻ· ᚦᚩᚾᛖ· ᚻᚢᚾᛞ: ᚦᛖ· ᛒᚪᛏ· ᚦᚩᚾᛖ· ᚳᚪᛏᛏ: ᚦᛖ· ᚫᛏ· ᚦᚫᛏ· ᛏᛁᚳᚳᛖᚾ: ᚦᛖ· ᛒᚩᚻᛏᛖ· ᚻᛁᛏ· ᛗᛇᚾ· ᚠᚫᛞᛖᚱ· ᚹᛁᚦ· ᛏᚹᚪᛗ· ᛋᚳᛁᛚᛚᛁᛝᚢᛗ: ᚪᚾ· ᛏᛁᚳᚳᛖᚾ: ᚪᚾ· ᛏᛁᚳᚳᛖᚾ	אֹנד קוֹם סֵי הָאלְגָא גֹד, אֹנדאֹפְסנָאד תֹנֵא אַארֶנדְגָאסט דַאֶדֶס, אֹנד אֹפְסנָאד תֹנֵא פְלַאשְׁמָעֲגֶרֶה, תֶאֹפְסנָאד תַט הרִידֶר, תֶדְרָעֲק תַט גֲטֶר, תֶקְוֶנקְטֶא תַט פֶוִיר, תֶבַּרנדֶא תֹנֵא סטַף, תֶסלוֹח תֹנֵא הֶנד, תֶבָאט תֹנֵא קָאט, תֶאַאט תַט טִקֶן, תֶבֹחטֵי הִט מִין פַדֶר, גֹד טגָאם שִׁלְעֲגוּם, אָן טִקֶן, אָן טִקֶן:
Þá kom hinn heilagr blezadr Guð, ok slátraði engli dauðans, er slátraði slátranum, er slátraði uxanum, er drakk vatnit, er sløkkði eldinn, er brendi keppinn, er sló hundinn, er beit kǫttinn, er át kiðlinginn, er keyptisk af mínn faðir, fyrir tvá penningar, einn kiðlingr, einn kiðlingr.	ᚦᛆ· ᚴᚮᛘ· ᚼᛁᚿᚿ· ᚼᛂᛁᛚᛆᚵᚱ· ᛒᛚᛂᛋᛆᚦᚱ· ᚵᚢᚦ: ᚮᚴ· ᛌᛚᛆᛏᚱᛆᚦᛁ· ᛂᚿᚵᛚᛁ· ᛑᛆᚢᚦᛆᚿᛌ: ᛂᚱ· ᛌᛚᛆᛏᚱᛆᚦᛁ· ᛌᛚᛆᛏᚱᛆᚿᚢᛘ: ᛂᚱ· ᛌᛚᛆᛏᚱᛆᚦᛁ· ᚢᚴᛌᛆᚿᚢᛘ: ᛂᚱ· ᛑᚱᛆᚴᚴ· ᚠᛆᛏᚿᛁᛏ: ᛂᚱ· ᛌᛚᚯᚴᚴᚦᛁ· ᛂᛚᛑᛁᚿᚿ: ᛂᚱ· ᛒᚱᛂᚿᛑᛁ· ᚴᛂᛕᛕᛁᚿᚿ: ᛂᚱ· ᛌᛚᚮ· ᚼᚢᚿᛑᛁᚿᚿ: ᛂᚱ· ᛒᛂᛁᛏ· ᚴᚯᛏᛏᛁᚿᚿ: ᛂᚱ· ᛆᛏ· ᚴᛁᚦᛚᛁᚵᛁᚿᚿ: ᛂᚱ· ᚴᛂᛦᛕᛏᛁᛌᚴ· ᛆᚠ· ᛘᛁᚿᚿ· ᚠᛆᚦᛁᚱ· ᚠᛦᚱᛁᚱ· ᛏᚠᛆ· ᛕᛂᚿᚿᛁᚵᛆᚱ: ᛂᛁᚿ· ᚴᛁᚦᛚᛁᚵᚱ: ᛂᛁᚿ· ᚴᛁᚦᛚᛁᚵᚱ:	תאַה קוֹם היןּ העַילאַגר בלייצאַדר גוּדָ, אוֹק־סלאַהטראַדָי איינגלי דאָודאַנס, אייר־סלאַהטראַדָי סלאַהטראַנוּם, אייר־סלאַהטראַדָי אוּקסאַנוּם, אייר־דראַקּ וואַטניט, אייר־סלעָקדָי איילדיןּ, אייר־ברײנדי קייפּיןּ, אייר־סלוֹא הוּנדיןּ, אייר־בעַיט קאָטיןּ, אייר־אַהט קידָלינגיןּ, אייר־קעָופּטיסק אַף מִיאןּ פֿאַדָיר, פֿוִריר טוואַה פיינינגאַר, עַיןּ קידָלינגר, עַיןּ קידָלינגר.
þan qam weihs audahafts gþ, jah ufsnaiþ aggilu dauþaus, saei ufsnaiþ skiljan, saei ufsnaiþ auhsau, saei dragk watō, þatei afƕapida fōn, þatei gatandida hrugga, soei blaggw hund, saei bait kattu, saei ēt gaitein, þatei bauhta atta meins, und twaim skattam, ain gaitein, ain gaitein.	𐌸𐌰𐌽 𐌵𐌰𐌼 𐍅𐌴𐌹𐌷𐍃 𐌰𐌿𐌳𐌰𐌷𐌰𐍆𐍄𐍃 𐌲𐌸· 𐌾𐌰𐌷 𐌿𐍆𐍃𐌽𐌰𐌹𐌸 𐌰𐌲𐌲𐌹𐌻𐌿 𐌳𐌰𐌿𐌸𐌰𐌿𐍃· 𐍃𐌰𐌴𐌹 𐌿𐍆𐍃𐌽𐌰𐌹𐌸 𐍃𐌺𐌹𐌻𐌾𐌰𐌽· 𐍃𐌰𐌴𐌹 𐌿𐍆𐍃𐌽𐌰𐌹𐌸 𐌰𐌿𐌷𐍃𐌰𐌽· 𐍃𐌰𐌴𐌹 𐌳𐍂𐌰𐌲𐌺 𐍅𐌰𐍄𐍉· 𐌸𐌰𐍄𐌴𐌹 𐌰𐍆𐍈𐌰𐍀𐌹𐌳𐌰 𐍆𐍉𐌽· 𐌸𐌰𐍄𐌴𐌹 𐌲𐌰𐍄𐌰𐌽𐌳𐌹𐌳𐌰 𐌷𐍂𐌿𐌲𐌲𐌰· 𐍃𐍉𐌴𐌹 𐌱𐌻𐌰𐌲𐌲𐍅 𐌷𐌿𐌽𐌳· 𐍃𐌰𐌴𐌹 𐌱𐌰𐌹𐍄 𐌺𐌰𐍄𐍄𐌿· 𐍃𐌰𐌴𐌹 𐌴𐍄 𐌲𐌰𐌹𐍄𐌴𐌹𐌽· 𐌸𐌰𐍄𐌴𐌹 𐌱𐌰𐌿𐌷𐍄𐌰 𐌰𐍄𐍄𐌰 𐌼𐌴𐌹𐌽𐍃· 𐌿𐌽𐌳 𐍄𐍅𐌰𐌹𐌼 𐍃𐌺𐌰𐍄𐍄𐌰𐌼· 𐌰𐌹𐌽 𐌲𐌰𐌹𐍄𐌴𐌹𐌽· 𐌰𐌹𐌽 𐌲𐌰𐌹𐍄𐌴𐌹𐌽:	תַאַן קואַם וִיחס אָדַאחאַפֿטס ג״ת, יאַח אוּפסנעתַ אַנגִילוּ דאָתאָס, סאַי אוּפסנעתַ סקיליאַן, סאַי אוּפסנעתַ אָחסאָ, סאַי דראַנק ואַטוֹ, תַאַטי אַפֿחואַפּידאַ פֿוֹן, תַאַטי גאַטאַנדידאַ חרוּנגאַ, סוֹי בלאַנגו הוּנד, סאַי בעט קאַטטוּ, סאַי אייט געטיִן, תַאַטי באָחטאַ אַטטאַ מִינס, אוּנד טועם סקאַטטאַם, ען געטיִן, ען געטיִן
et venit Deus sānctus, benedictus (sit) ille, & mactāvit Angelum mortis, quī mactāverat lanium, quī mactāverat bovem, quī ēbiberat aquās, quæ extīnxerant ignem, quī combusserat baculum, quī percusserat canem, quī momorderat catum, quī comēderat hœdulum, quem ēmerat pater duōbus solidīs, ūnum hœdulum, ūnum hœdulum.	et venit Deus ſanctus, benedictus (ſit) ille, & mactavit Angelum mortis, qui mactaverat lanium, qui mactaverat bovem, qui ebiberat aquas, quæ extinxerant ignem, qui combuſſerat baculum, qui percuſſerat canem, qui momorderat catum, qui comederat hœdulum, quem emerat pater duobus ſolidis, unum hœdulum, unum hœdulum.	אֶט וֶנִט דֶאֻס סַאנְקְטֻס, בֶּנֶדִקְטֻס סִט אִלֶי, אֶט מַקְטַאוִט אַנְגֶלֻם מָרְטִס, קְוִי מַקְטַאוֶרַט לַנְיֻם, קְוִי מַקְטַאוֶרַט בָּוֶם, קְוִי אֵיבִּבֶּרַט אַקְוַאס, קְוֵי אֶקְסְטִינְקְסֶרַאנְט אִגְנֶם, קְוִי קָמְבֻּסֶּרַט בַּקֻלֻם, קְוִי פֶּרְקֻסֶּרַט קַנֶם, קְוִי מָמָרְדֶרַט קַטֻם, קְוִי קָמֵידֶרַט הֵידֻלֻם, קְוֶם אֵימֶרַט פַּטֶר דֻאוֹבֻּס סָלִדִיס, אוּנֻם הֵידֻלֻם, אוּנֻם הֵידֻלֻם:

Hints:

- Latin was only ever written in Latin.
- Gothic was never written in runes, using its own script instead.
- The Modern Icelandic word for a kid goat is “kiðlingur.” Make of that what you will.

Section 4: Judeo-Arabics

Guess bank: Morocco, Tunisia, Damascus, Baghdad

wa-jāʾa al-muqqadas tabāraka huwa, wa-ḏabaḥa li-malak al-mawt, allaḏī ḏabaḥa leḏ-ḏibāḥ, allaḏī ḏabaḥa leṯ-ṯawr, allaḏī šariba lel-māʾ, allaḏī ṭafaʾ len-nūr, allaḏī ḥarraqa lel-ʕaṣā, allaḏī ḍarabat lel-kalb. allaḏī ʕaḍḍa lel-bizzūna, allaḏī akalat lel-jady, allaḏī ištarali abuyi fi ʕabbastayn, wāḥid jady, wāḥid jady.	وجاء المقّدس تباركا هوا، وذبح لملك الموت، الّذي ذبح للدّباح، الّذي ذبح للثّور، الّذي شرب للماى، الّذي طفأ للنور، الّذي حرّق للعصا، الّذي ضربت للكلب، الّذي عضّ للبزّونة، الّذي اكلت للجدي، الّذي اشترالي ابويّ في عبّستين، واحد جدي، واحد جدي.	וַגַאִ אַלְמֻקַּדַס תַבָּארַכַּא הֻוַא וַדַבַּח לִמַלַךְ אַלְמַוְת אַלַּדִי דַבַּח לִלדֻּבָּאח אַלַּדִי דַבַּח לְלתַּוּר אַלַּדִי שַׁרִבַ לְלְמַאְ׳ אַלַּדִי טַפַא לְלנּוּר אַלַּדִי חַרַּק לְלְעַצַא אַלַּדִי צַרַבַּת לְלְכַּלְב אַלַּדִי עַצֹּ לְלְבִּזּוּנַה אַלַּדִי אַכַלַת לְלְגַּדִי אַלַּדִי אִשְׁתַרַאלִי אַבּוּיִי פִי עַבַּסְתַּיְן וָאחִד גַּדִי וָאחִד גַּדִי:
wa-ʾija il-muqaddas mubarak huw, wa-akhad malak ilmot, illaḏi akhad rūḥ i-dabaḥ, illaḏi dabaḥ i-tor, illaḏi šireb il-maye, illaḏi ṭafet i-nar, illaḏi ḥarʾet il-ʕaṣaye, illaḏi darbet il-kaleb, illaḏi ʕad il-iṭa, illaḏi aklet il-jidi, illaḏi štara li abi bi-maṣaritēn, waḥad jidi, waḥad jidi.	وأجى المقّدس مبارك هوا، وأخد ملاك الموت، الّذي اخد روح الديح، الّذي دبح التور، الّذي شرب المية، الّذي طفت النّار، الّذي حرات العصية، الّذي دربت الكلب، الّذي اكلت الجيدي، الّذي شترا لي ابي بمصريتين، واحد جيدي، واحد جيدي.	וַא־אִיגַה אלְמְקַדַּס מְבַארַךְ הוּא. וַא־אַכַד מַלַאךְ אִלְמוֹת. אִלַדִי אַכַד רוּח אִי־דַבַּאח. אִלַדִי דַבַּח אִי־תוֹר. אִלַדִי שִׁירֶב אִל־מַיֶהּ. אִלַדִי טַפֶת אִי־נַאר. אִלַדִי חַרְאֶת אִל־עַצַאיֶהּ. אִלַדִי דַרְבֶּת אִל־כַּלְב. אִלַדִי עַד אִל־אִטַה. אִלַדִי אַכלֶת אִל גִידִי. אִלַדִי שתַרַה לִי אַבִּי בִּמַצַרִיתֵין. וַאחַד גִידִי וַאחַד גִידִי:
ou-zaa ha-qadoous barouḵ hou, ou-dbaḥ malʼaḵ ha-mawet, di dbaḥ ədəbbaaḥ, di dbaḥ əl-toouṛ, di sərəb əl-mouyma, di tfaat əl-ʕouyfya, di ḥraqt əl-ʕəṣäwa, di ḍərbat əl-kəliyyba, di ʕəḍḍət əl-qəṭyouṭa, di klät əzdiwa, di sraali baabaa b-zouz fəlous, waaḥəd əzdiwa, waaḥəd əzdiwa.	وجا هقدوش بروك هوا، وذبح ملاك هموت، دى ذبح الذبّح، دى ذبح التور، دى شرب المويمة، دى طفات العويفية، دى حرقت العصوة، دى ضربت الكليبة، دى عضت القطيطة، دى كلت الجديوة، دى شرالى بابا، بجوج فلوس، وحد الجديوة، وحد الجديوة.	וּזַא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּדְבַח מַלְאַךְ הַמָּוֶת. דִּי דְבַח אדְבָּאח. דִּי דְבַח אלְטוֹר. דִּי סְרְב אלְמוּיְמָא. דִּי טְפַאת אלְעוּיְפְיָא. דִּי חְרְקת אלְעְסָיְוָ׳א. דִּי דְּרְבַּת אלְכְּלִיבָּא. דִּי עְדְּת אלְקְטְיוּטָא. דִּי כְּלְת אזְדִיוַא. דִּי סְרַאלִי בַּאבַּא. בְּזוּז פְלוּס. וַאחְד אזְדִיוַא. וַאחְד אזְדִיוַא:
ou-ja ha-qadoch barouḵ hou ou-dbaḥ melk el-mout, eldi dbaḥ a-dabaḥ, eldi dbaḥ a-taur eldi chrab el-mah, eldi ṭfa a-nar eldi aḥraq el-ʕasa, eldi darbet el-kalba, eldi gedmat el-qattous, eldi klat ejdi, eldi chra li baba b-zouz flous, waḥad gadia, waḥad gadia, eldi chra li baba b-zouz flous.	وجا هقدوش بروخ هوا وذبح ملك الموت، الذي ذبح الذباح، الذي ذبح التور، الذي شرب الماة، الذي طفا النار، الذي احرق العسا، الذي ضربت الكلبة، الذي غدمت القيّوس، الذي كلات اجدي، الذي شرا لي بابا بزوز فلوس، واحد غديا، واحد غديا، الذي شرا لي بابا بزوز فلوس.	וּזָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּדְבַח מֶלְךְ אֶל־מוּת. אֶלְדִי דְבַח אֶלדַבָּאח. אֶלְדִי דְבַח אַלתַּוּר. אֶלְדִי שְׁרַב אֶלְמָאהּ. אֶלְדִי טְפָא אַלנָאר. אֶלְדִי אַחְרַק אֶלְעַסָא. אֶלְדִי דַרְבֶּת אֶלְכַלְבָּהּ. אֶלְדִי גְֶדְמַת אֶלְקַטּוּס. אֶלְדִי כְּלָאת אֶזְדִי. אֶלְדִי שְׁרָא לִי בָּאבָּא בְּזוּז פְלוּס. וַואחַד גַּדְיָא וַואחַד גַּדְיָא. אֶלְדִי שְׁרָא לִי בָּאבָּא בְּזוּז פְלוּס:

Hints:

- Moroccan Arabic merges š and s. Look for a word written with one and not the other.
- Tunisian Arabic transcription norms are heavily influenced by French. Find where “a **ch**ic **ch**ef in a **ch**alet, **J**ean-**J**acques Des**j**ardins, made vel**ou**té with b**ou**illon and r**ou**x.”
- In Damascus, long -a suffixes are raised to -e.
- The currency of the Safavid dynasty, which ruled Baghdad for many years, was named after Shah Abbas I.

Section 5: Judeo-Romance Languages

Guess bank: Papiamentu (Curaçao Creole), Ladino, Judeo-Romanesco, Judeo-Piedmontese, Shuadit (Judeo-Provençal)

benne il cadosc baruḥ u che sciaḥtò il malaḥ amaved, che sciaḥtò il scioḥette, che sciaḥtò il nove, che si bebbe l'acqua, che smorzò il foco, che abbruciò il bastone, che bastonò il cane, che mozzicò la gatta, che si mangiò il capretto, che comprò mio padre per due scude, ah lu capre'! a lu capre'!	בֶּנֵי אִיל קָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְי שַׁחְטוֹ אִיל מַלְאַךְ הַמָּוֶת, קְי שַׁחְטוֹ אִיל שׁוֹחֵטֵי, קְי שַׁחְטוֹ אִל נוֹוֵי, קְי סִי בֶּבֵּי לְאַקְוַה, קְי זְמוֹרְצוֹ אִיל פֿוֹקוֹ, קְי אַבְּרוּצוֹ אִיל בַּאסְטוֹנֵי, קְי בַּאסְטוֹנוֹ אִיל קַאנֵי, קְי מוֹצִיקוֹ לַגַּטַּה, קְי סִי מַאנְיוֹ אִיל קַאפְּרֶטוֹ, קְי קוֹמְפְּרוֹ מִיוֹ פַּאדְרֵי פֵּיר דוּאֵי סְקוּדֵי, אַה לוּ קַאפְּרֵי! אַה לוּ קַאפְּרֵי!
es vengu lou cados barourhou, qu'avé sorhéta lou malarhama, qu'avé sorhéta lou sorhet, qu'avé sorhéta lou biou, qu'avé bégu toute l'aïgue, qu'ave moussa lou fiou, qu'avé brula la vergue, qu'avé pica lou tchin , qu'avé mourdu lou ca, qu'avé mandja lou cabri, qu'avé 'tchéta moun païre un escu, dous escu. Qu'avé 'tchéta moun païre un escu, dous escu… rhaz gadeïa, rhaz gadeïa!	אֶשׁ זֶנְגוּ לוּ־קָדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, קַאזֵי שׁוֹחֵטָה מַלְאַךְ־הַמָּה, קַאזֵי שׁוֹחֵטָה לוּ־שׁוֹחֵט, קַאזֵי שׁוֹחֵטָה לוּבִיבֿ, קַאזֵי בֵּיגוּ טוּטֵי לַאיגֵי, קַאזֵי מוּשָׁה לוּסִיבֿ, קַאזֵי בְּרוּלָה לַזֵרְגֵי, קַאזֵי פִּיקָה לוּוִין, קַאזֵי מוּרְדוּ לוּקָה, קַאזֵי מַאנְגָּה לוּקַאבְּרִי, , קַאזֵי יֵטָה מוּן פַּיירֵי אוּן אֶשְׁקוּ, דוּשׁ אֶשְׁקוּ. קַאזֵי יֵטָה מוּן פַּיירֵי אוּן אֶשְׁקוּ, דוּשׁ אֶשְׁקוּ, חַדֿ גַּדְיָא, חַדֿ גַּדְיָא!
i vino el Santo Bendicho El i degoyo al malah amavet, ke degoyo al shohet, ke degoyo al buey, ke se bevyo la agua, ke amato el fuego, ke kemo el palo, ke aharvo el perro, ke modryo el gato, ke se komio el kavritiko, ke lo merko mi padre por dos levanim, por dos levanim.	אִי בֿינוֹ אֵיל סַאנְטוֹ בֶּינְדִיגֿוֹ אֵיל, אִי דֵיגוֹיוֹ אַל מַלְאַךְ הַמָּוֶת, קֵי דֵיגוֹיוֹ אַל שֿוֹחֵט, קֵי דֵיגוֹיוֹ אַל בּוּאֵיי, קֵי סֵי בֵּיבְֿיוֹ לַה אַגְוָה, קֵי אַמַאטוֹ אֵיל פֿוּאֵיגוֹ, קֵי קֵימוֹ אֵיל פַּאלוֹ, קֵי אַחַארְבֿוֹ אֵיל פֵּירוֹ, קֵי מוֹדְרִיוֹ אֵיל גַּאטוֹ, קֵי סֵי קוֹמְיוֹ אֵיל קַאבְֿרִיטִיקוֹ, קֵי לוֹ מֵירְקוֹ מִי פַּאדְרֵי פּוֹר דוֹס לְבָֿנִים, פּוֹר דוֹס לְבָֿנִים:
lë riva 'l qadòsh barokh ho, ca l'à masà 'l malakh hamavet, ca l'à masà 'l shòchet, ca l'à shachtà 'l bu, ca l'à bevu l'acqua, ca l'à dastisà 'l fu, ca l'à brosà 'l bastoŋ, ca l'à bastonà 'l caŋ, ca l'à mòrdu 'l luu, ca l'à mangià la crava, ca la pasturava, ca l'à rot al bot… ò, che bon vin ca iera 'nt'al me bot! A l'è la crava ca m'l'ha rot e l'à fame sautò 'l fot!	לְרִיבַה לְקָדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קַלַה מַסַה לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת, קַלַה מַסַה לְשׁוֹחֵט, קַלַה שַׁחְטַה לְבּוֹ, קַלַה בֵּיבוֹ לְאַקְוַה, קַלַה דַסְטִיסַה לְפֿוֹ, קַלַה בְּרוּסַה לְבַּסְטוּן, קַלַה בַּסְטוּנַה לְקַאן, קַלַה מוֹרְדוֹ לְלוֹא, קַלַה מַנְגַּה לַקְרַאבַה קַלַה פַּאסְטוֹרַאבַה קַלַה רוּט אַלְבּוּט, אוֹ, קֵי בּוּן בִּין קַא יֵירַה נְטַאל מֵי בּוּט! אַלֵי לַקְרַאבַה קַמְלַה רוּט אֵי לַא פַּאמֵי סַאוּטוֹ לְפֿוּט!
awor e Santu sea bendishoná a bin, i a matá e angel di morto, ku a matá e karniseru, ku a matá e bue, ku a bebe e awa, ku a paga e kandela, ku a kimá e palu, ku a dal e kachó, ku a kou e pushi, ku a kome e kabritu, ku mi tata a kumprá pa dos florin, un kabritu, un kabritu.	אַוֹור אֵי סַאנטוּ סֵיאַה בֵּינדִישֿוֹנַה אַה בִּיע, אִי אַה מַאטַה אֵי אַנחֵיל דִי מוֹרטוֹ, קוּ אַה מַאטַה אֵי קַארנִיסֵירוּ, קוּ אַה מַאטַה אֵי בוּאֵ, קוּ אַה בֵּיבֵּי אֵי אַוַה, קוּ פַּאגַה אֵי קַאנדֵילַה, קוּ אַה קִימַה אֵי פַּאלוּ, קוּ אַה דַאל אֵי קַאגֿוֹ, קוּ אַה קַווֹ אֵי פוּשִֿי, קוּ אַה קוֹמֵי אֵי קַאבּרִיטוּ, קוּ מִי טַאטַה אַה קוּמפּרַה, פַּה דוֹס פֿלוֹרִיע, אוּע קַאבּרִיטוּ, אוּע קַאבּרִיטוּ.

Hints:

- Judeo-Provençal went through some crazy sound shifts, with ז as /v/ and word-final or intervocalic דֿ as /z/.
- Judeo-Romanesco is the closest normative Italian, but the *o* → *uo* shift of normative Italian never happened to it. And, of course, plenty of loanwords.
- In Curaçao, the official currency is the guilder, which is called a "florin" in the local dialect.
- Ladino uses a unique diacritic, the varika, which looks like a háček.
- In Piedmontese, <o> = /u/ while <u> = /y/ (like German ü). I invented a way to mark the front rounded vowel for it. (Judeo-Provençal also distinguishes /u/ <ou> and /y/ <u>, but unlike Judeo-Piedmontese, there's a decently sized corpus of written Judeo-Provençal texts so we know that scribes didn't distinguish the two.)

Section 6: Modern West Germanic Languages

Guess bank: Litvish, Poylish, Old Western Yiddish, Modern English, Dutch

Da komm unser lieber Herr Gott, und schecht dem Malach haMawes, der da hat geschecht den Schochet, der da hat geschect den Ochsen, der da hat getrunken das Wässerlein, die da hat verlässt die Feuerlein, die da hat verbrennt die Stecklein, die da hat geslagen die Hündlein, die da hat gebissen die Kätzlein, die da hat gegessen die Zicklein, da hat gekauft mein Väterlein um zwei Pfening — ein Zicklein, ein Zicklein.	דא קאם אונזר ליבר הער גאט, אונ׳ שעכט דען מלאך המות, דער דא האט גישעכט דען שוחט, דער דא האט גישעכט דען אקסין, דער דא האט גיטרונקן דש וואשרליין דו דא האט פ̄רלעשט דו פ̄ייארליין דו דא האט פ̄רברענט דו שטעקליין דו דא האט גישלאגין דו הינטליין דו דא האט גביסן דו קעצליין דו דא האט גיגעשין דו ציקליין דא האט גיקויפ̄ט מיין פ̄עטרליין אום צווייא פפענינג איין ציקליין איין ציקליין:
Gekimen Got in geshokhtn deym malkhemuves, vus hot geshokhtn deym shoykhet, vus hot geshokhtn deym oks, vus hot osgetrinken dus vaser, vus hot ferlushn deym shtekn, vus hot geshlugn deym hint, vus hot gebisn di kats, vus hot afgegesn dus tsigele, khad gadyu, khad gadyu.	געקומען גאָט און גע׳שחט׳ן דעם מלאך המות וואָס האָט גע׳שחט׳ן דעם שוחט, וואָס האָט גע׳שחט׳ן דעם אָקס, וואָס האָט אויסגעטרונקען דאָס וואַסער, וואָס האָט פערלאָשען דאָס פייער, וואָס האָט פערברענט דעם שטעקען, וואָס האָט געשלאָגען דעם הונד, וואָס האָט געביסען די קאַץ, וואָס האָט אויפגעגעסען דאָס ציגעלע, חד גדיא, חד גדיא!
toen kwam de heilige gezegende God, en slachtte de Engel des Doods, die de slager slachtte, die de os slachtte, die het water dronk, dat het vuur bluste, dat de stok verbrandde, die de hond sloeg, die de kat beet, die het geitje at, dat vader had gekocht voor twee gilden. Één geitje, één geitje.	טוּן קְווַאם דְהֱילִגֶה גֱזֱיגֱנְדֶה גוֹט, אֶן סְלַכְטֶה דְאֱעֶל דֶסְדוֹאץ, דִי דְסְלָגֶר סְלֶכְטֶה, דִי דְאוֹס סְלֶכְטֶה, דִי הֶטְוָוטֶר דְרוֹנְק, דָט הֶטְבָוָאר בְּלֻוסְטֶה, דָט דְסְטוֹק בֶּרְבְּרָנְדֶה, דִי דְהוֹנד סְלוּךְ, דִי דְקָט בֵּיט, דִי הֶטְגֶיטְשֶׁה אָט, דַט פָֿדֶר הָט גֶקוֹכְט בּוּר טְוֵוי גְלְדֶה. אֵין גֶיטְשֶׁה, אֵין גֶיטְשֶׁה.
then came the Holy Blessed One, and slaughtered the angel of death, who slaughtered the slaughterer, who slaughtered the ox, which drank the water, which quenched the fire, which burned the stick, which beat the dog, which bit the cat, which ate the kid-goat that my father bought for two coins, one kid-goat, one kid-goat.	דֶן קֵיים דְהוֹלִי בְּלֶסֶד וָאן, נְסְלָאטרד דְאֵינְגֿל אָבְדֶת, הוּ סְלָאטרד דְאָקְס, וִיךְ דְרַאנְק דְוָאטר, וִיךְ קְוֶנְצְט דְפַיר, וִיךְ בּרְנְד דְסְטִק, וִיךְ בִּיט דְדָאג, וִיךְ בִּט דְקַאט, וִיךְ אֵיט דְקִדְגוֹט דַט מַי פַדר בָאט פְּרְטוּ קוֹינְס, וָאן קִדְגוֹט, וָאן קִדְגוֹט.
Iz gekumen der Ribeyney sel Eylom, un hot avekgeharget dem malekh hamaves, vos hot tsugenumen dem seykhes, vos hot gesokhtn dem oks, vos hot getrunken di di vaser, vos hot eysgelosn dem fayer, vos hot farbrent dem stekn, vos hot geslogn dem hunt, vos hot gebisn di kats, vos hot fartsukt di tsigele, vos der tate hot gekeyft far tsvey gildn, khad gadyo, khad gadyo.	איז געקומען דער רבונו של עולם, און האָט אַוועֶקגעֶהַרְגעֶט דעם מלאך המות, וואָס האָט צוגענומען דעם שוחט, וואָס האָט געשאָכטן דעם אָקס, וואָס האָט געטרונקען די וואַסער, וואָס האָט אויסגעלאָשן דעם פייַער, וואָס האָט פאַרברענט דעם שטעקן, וואָס האָט געשלאָגן דעם הונט, וואָס האָט געביסן די קאַץ , וואָס האָט פאַרצוקט די ציגעלע, וואָס דער טאַטע האָט געקויפט פאַר צוויי גילדן, חד גדיא, חד גדיא.

Hints:

- Old Western Yiddish is the closest to German. That is reflected in the transcription.
- Litvak dialects were referred to as “sabesdiker losn.” In Poland, they called it a kiggle.
- In Dutch, G is a fricative. At the end of words, Dutch consonants are unvoiced.
- If you can’t find the English I can’t help you.

Section 7: Other African Languages

Guess bank: Gə’əz, Judeo-Tamazight (Berber), Luganda

yuškad ṛəḅḅi inɣa lmut tənɣa lḥəzzan iɣərs wăɣwi iswa aman səxsit laʕfit təẓdər tquṛăidit tut taidit təbbi tabusi təssa ikru, isɣayt ḅḅă ssin iqaridən, yan ikru yan ikru.

ⵢⵓⵛⴽⴰⴷ ⵕⴻⴱⴱⵉ ⵉⵏⵖⴰ ⵍⵎⵓⵜ ⵜⴻⵏⵖⴰ ⵍⵃⴻⵣⵣⴰⵏ ⵉⵖⴻⵔⵙ ⵡⴰⵅⵯⵉ ⵉⵙⵡⴰ ⴰⵎⴰⵏ ⵙⴻⵅⵙⵉⵜ ⵍⴰⵄⴼⵉⵜ ⵜⴻⵥⴷⴻⵔ ⵜⵇⵓⵕⴰⵉⴷⵉⵜ ⵜⵓⵜ ⵜⴰⵉⴷⵉⵜ ⵜⴻⴱⴱⵉ ⵜⴰⴱⵓⵙⵉ ⵜⴻⵙⵙⴰ ⵉⴽⵔⵓ ⵉⵙⵖⴰⵢⵜ ⴱⴱⴰ ⵙⵙⵉⵏ ⵉⵇⴰⵔⵉⴷⴻⵏ ⵢⴰⵏ ⵉⴽⵔⵓ ⵢⴰⵏ ⵉⴽⵔⵓ

יוּשכַּד רְ֯בִּי יִנגַא לְמוּת תְנגַא לחְזַן יִגְרס וָגוִי יִשׁוַא אַמַן סְכַּסִין לַעְפִית תְזֹדְר תַקוּרָ֯אִית תוּת תַאִידִית תְבִּי תַבוּסִי תְשַׁא יִכְּרוּ יִסְגַית בָּא שִׁין יִקַרִידְן, יַאן יִכְּרוּ יַאן יִכְּרוּ:

Era Katonda Omutukuvu yazze, natta Malayika w’okufa, eyatta omubaazi, ey’asala ente, ey’anywa amazzi, agazikiza omuliro, ogwayokya omuggo, ogwakuba embwa, eyaluma kkapa, eyalya omwana gw’embuzi, kitange gweyagula siringi bbiri, omwana gw’embuzi gumu,, omwana gw’embuzi gumu.

אֶרַה קַטֹנְדָה אֹמֻטֻקֻבַ יַזֶּי, נַטַּה מַלַיִקַה ווֹקֻפַה, אֶיַטַּה אֹמֻבָּאזִי, אֶיַסַלַח אֶנְטֶי, אֶיַנְוָה אַמַזִּי, אַגַזִקִזַה אֹמֻלִרוֹ, אֹגְוָאיֹקְיָה אֹמֻגּוֹ, אֹגְוָאקֻבַּה אֵימְבְּוָה, אֶיַלֻמַה קַּפַּה, אֶיַלְיָה אוֹמְוַנַה גְוֶימְבֻּזִי,, קִטַנְגֶּי גְוֶייַגֻלַה סִרִנְגִּי בִּרִי,, אוֹמְוַנַה גְוֶימְבֻּזִי גֻּמוּ,, אוֹמְוַנַה גְוֶימְבֻּזִי גֻּמוּ.

wä-boʾä ʾƎgziʾäbḥer Buruk Wəʾətu, wä-ṭäbḥä mälʾakä mot, zu-ṭäbḥä märaqəḥä, zu-ṭäbḥä lahmä, zu-sätyä mayä, zu-ʾäṭfəʾä ʾəsatä, zu-ʾäwʿäyät bäträ, zu-zäbäṭa lä-kälbä, zu-ḥekä lä-dəmmätä, zu-bälʕa maḥsəʾä ṭäli, zu-täśayäṭä ʾäba bä-kəlʾettu bərurat, ʾäḥädu maḥsəʾ ṭäli, ʾäḥädu maḥsəʾ ṭäl.

ወቦአ፡ እግዚአብሔር፡ ቡሩክ፡ ውእቱ፤ ወጠብሐ፡ መልአከ፡ ሞት፤ ዘጠብሐ፡ መራቅሐ፤ ዘጠብሐ፡ ላህመ፤ ዘሰትየ፡ ማየ፤ ዘአጥፍአ፡ እሳተ፤ ዘአውዐየት፡ በትረ፤ ዘዘበጣ፡ ለከልበ፤ ዘሔካ፡ ለድመተ፤ ዘበልዐ፡ ማሕስአ፡ ጠሊ፤ ዘተሣየጠ፡ አባ፡ በክልኤቱ፡ ብሩራት፤ አሐዱ፡ ማሕስእ፡ ጠሊ፤ አሐዱ፡ ማሕስእ፡ ጠሊ።

וַבוֹאַה אֶגְזִאַבְחֵר בֻּרֻךְ וֶאֶתוּ, וַטַבְחַה מַלְאָכַה מוֹת, זוּ־טַבְחַה מַרָקֶחַה, זוּ־טַבְחַה לָהְמַה, זוּ־סַתְיַה מָיַה, זוּ־אַטְפֶּאַה אֶסַתַה, זוּ־אַוְעַיַת בַּתְרַה, זוּ־זַבַטָא לַכַּלְבַה, זוּ־חֵכַּה לַדֶמַּתַה, זוּ־בַלְעָא מַחְסֶאַה טַלִי, זוּ־תַשָׂיַטַה אַבָא בַּכֶּלְאֵתוּ בֶּרֻרַת, אַחַדוּ מַחְסֶא טַלִי, אַחַדוּ מַחְסֶא טַלִי:

Hints:

- Gə’əz is written in its own script, while Tamazight can be written in Tifinagh. So which is Luganda?
- In Judeo-Tamazight, community leaders aren’t called rabbis, because the term is used for God.
- Gə’əz is a Semitic language, so it has a lot of roots in common with Hebrew. But be careful because Tamazight is in the same language family, and Luganda has a not-insignificant Arabic influence.

Section 8: Other (Non-Indo-European) Languages

Guess bank: Krymchak (Judeo-Crimean Tatar), Čveneburuli (Judeo-Georgian), Guaraní

ha upéi katu ou Tupã ojehovasáva ha ojuka pe ñemano ojukava'ekue pe so'oñemuha, ojukava'ekue pe guéi, ho'uva'ekue pe y, ombogueva'ekue pe tata, ohapyva'ekue pe yvyra'i, oinupãva'ekue pe jagua, oisu'uva'ekue pe mbarakaja, ho'uva'ekue pe kavara ra'y, ojoguava'ekue che ru mokõi pláta rehe, peteĩ kavara ra'y, peteĩ kavara ra'y.

חַאוּפֵּיי קַטוּ אוֹאוּ טוּפָּן אוֹיֵיחוֹבַסַבַה, חַאוֹיוּקַה פֵּיְנֵימַנוֹ, אוֹיוּקַבַאֵיקְוֵי פֵּיסוֹאוֹנֵימוּחַה, אוֹיוּקַבַאֵיקְוֵי פֵּיוֵיי, חוֹאוּבַאֵיקְוֵי פֵּיאוְ, אוֹמְבוֹוֵיבַאֵיקְוֵי פֵּיטַטַה, אוֹחַפּוּבַאֵיקְוֵי פֵּיאוּבוּרַאִי, אוֹינוּפַּבַאֵיקְוֵי פֵּיַיוַה, אוֹיְסוּאוּבַאֵיקְוֵי פֵּימְבַרַקַיַה, חוֹאוּבַאֵיקְוֵי פֵּיקַבַרַה רַאוְ, אוֹיוֹוַבַאֵיקְוֵי שֵׁי רוּ מוֹקוֹי פְּלַטַה רֵיהֵי , פֵּיטֵיין קַבַרַה רַאוְ, פֵּיטֵיין קַבַרַה רַאוְ:

daa gelecek dir aQadöş Baruh U, da soyacaq dir malahamavetni, ki soydı şöhetni, ki soydı ögüzni, ki içti suvni, ki söndürdı ol otnı, ki yaqti tayahni, ki urdu köpekni, ki dişledi mışıqnı, ki aşağan edı ulaqni, ki satın aldı atam eki aqçağa. Bir ulaq, bir ulaq.

даа геледжек дир аКъадёш Барух У, даа сойаджакъ дир малахамаветни, ки сойды шёхетни, ки сойды огюзни, ки ичти сувни, ки сёндюрдыолотны, ки йакъти тайахни, ки урду кёпекни, ки дишледи мышыкъны, ки ашагъан эды улакъни, ки сатын алды атам эки акъчагъа. Бир улакъ, бир улакъ.

דָא גֵלֵגֶּב דִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דָא סוֹיָיגָק דִיר מַלְאַךְ־הַמָּוֶת־נִי, כִּי סוֹיְידִי שׁוֹחֵט־נִי, כִּי סוֹיְידִי אוֹגוּז־נִי, כִּי אִיצְטִי סוּבּ־נִי, כִּי סוֹנְדוּרְדִי אוֹט־נִי, כִּי יַקְטִי טָאיָיךְ־נִי, כִּי אוּרְדוּ כוֹפֵּכ־נִי, כִּי דִישְׁלֵדִי מִישִׁיק־נִי, כִּי אָשָׁאגָ'ן אֵדִי אוּלָק־נִי, כִּי סַטִין אַלְדִי אַטָאם אֶכִּי אַקְצָאיָא.. בִּיר אוּלָק, בִּיר אוּלָק:

da mobrdzanda aḳadoš baruxu da daḳla malax amaveti, rom daḳla šoxeṭi, rom daḳla xari, rom dalia çq̇ali, rom çaakro cecxli, rom daçva joxi, rom cema dzaγli, rom uḳbina ḳaṭas, rom shečama tiḳani, rom iq̇ida mamačemma or abazad, erti tiḳani, erti tiḳani!

და მობრძანდა აკადოშ ბარუხუ და დაკლა მალახ ამავეთი, რომ დაკლა შოხეტი, რომ დაკლა ხარი, რომ დალია წყალი, რომ ჩააქრო ცეცხლი, რომ დაწვა ჯოხი, რომ ცემა ძაღლი, რომ უკბინა კატას, რომ შეჭამა თიკანი, რომ იყიდა მამაჩემმა ორ აბაზად, ერთი თიკანი, ერთი თიკანი!

דַּמוֹבְּרְדְזַנְדַה הַקַּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דַּדַקְלַה מַלְאַךְ הַמָּוֶתִי, רוֹם דַקְלַה כַּרִי, רוֹם דַלְיַה צְעַלִי, רוֹם טְשַׁאַכְּרוֹ צֶצְכְלִי, רוֹם דַצְבַה דְשׁוֹכִי, רוֹם צֶמַה דְזַגְלִי. רוֹם אוּקְבִינַה קַטַס, רוֹם שֶׁטְשַׁמַה תִיקַנִי, רוֹם אִיעִידַה מַמַטְשֶׁמַּה אוֹר אַבַּזַד, אֶרְתִי תִיקַנִי אֶרְתִי תִיקַנִי:

Hints:

- The haggadah *tavsili* (translation) of the Georgian Jews mentions R. Elq̇azar ben Q̇azaria.
- Crimea is currently (as of 2025 — next year in Ukraine!) under Russian occupation.

Section 9: Other (Indo-European) Languages

Guess bank: Colloquial Welsh, Yevanic (Judeo-Greek), Bukhori (Judeo-Tajik), Judeo-Persian,

ve biyomad ha-Qodösh Borukh Hu ve bikhusht be malakh ha-movet, onchi bikhusht be shöhet, onchi zobeh khord be on gov, onchi binöshid be ob, onchi khomösh khard be otash, onchi bisözond be aso, onchi bizad be on sag, onchi bigozid be pishok, onchi bikhörd be buzghola, onchi bikharid padar be du tanga. Jon buzghola, jon buzghola.

Ве биёмад ҳа-Қодӯш Борух Ҳу ве бихушт ве малах ҳа-моветончи бихушт бе шоҳет,ончи зобеҳ хорд бе он гов,ончи бинӯшид бе об,ончи хомӯш хард бе оташ,ончи бисӯзонд бе асо,ончи бизад бе он саг,ончи бигозид бе пишок,ончи бихӯрд бе бузғола,ончи бихарид падар бе ду танга. Ҷон бузғола, ҷон бузғола.

וְבִיאָמַד מַלְאַךְ הַמָּוֶת וְבִיכוּשְׁת בְּשׁוֹחֵט, אָנְגִ׳י זַבְח כַּרְד בְּאָן גָּאו, אָנְגִ׳י בִּינוֹשִׁיד בְּאָב, אָנְגִ׳י כָאמוּשׁ כַּרְד בְּאָתַשׁ, אָנְגִ׳י בִּיסוֹזָנְד בְּעַצָא, אָנְגִ׳י בִּיזַר בְּאָן סַג, אָנְגִ׳י בִּיגַזִיד בְּפִּישַׁךְ, אָנְגִ׳י בִּכוֹרְד בְּבוּזְגָאלַה, אָנְגִ׳י בִּיכַרִיד פַּדַר בְּדוּ תַנְגַה. גָאן בּוּזְגָאלַה גָאן בּוּזְגָאלַה.

kai írthe aKantosi Mparouchou, kai ésfaxe to thanatou, pou ésfaxe ton chasápi, pou ésfaxe tin ageláda, pou ípie to neró, pou ésvine ti fotiá, pou ékaige to xýlo, pou várese to skýlo, pou éfage ti gáta, pou éfage to katsíki, pou m'agóras' o patéras mou me dyo áspra, éna katsíki, éna katsíki.

Και ήρθε ακαντόση Μπαρουχού, και έσφαξε το θάνατου, που έσφαξε τον χασάπη, που έσφαξε την αγελάδα, που ήπιε το νερό, που έσβηνε τη φωτιά, που έκαιγε το ξύλο, που βάρεσε το σκύλο, που έφαγε τη γάτα, που έφαγε το κατσίκι, που μ'αγόρασ' ο πατέρας μου, με δυο άσπρα, ένα κατσίκι, ένα κατσίκι.

קֵאִירְתֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, קֵסְפַּכְּסֵי טוֹ תַנַטוּ, פּוּאֵסְפַּכְּסֵי טוֹנְכַּסַפִּי, פּוּאֵסְפַּכְּסֵי טִינַגֵּלַדַה, פּוּאִיפִּיֵי טוֹנֵרוֹ, פּוּאֵסְבִינֵי טִיפוֹטִיַה, פּוּאֵקַיְגֵי טוֹקְסִילוֹ, פּוּבָרֵסֵי טוֹסְקִילוֹ, פּוּאֵפַגֵּי טִיגַטַה, פּוּאֵפַגֵּי טוֹקַצִיקִי, פּוּמַגּוֹרַס אוֹפַּטֵרַסְמוּ מֵדִיוֹ אַסְפְּרַה, אֵנַה קַצִיקִי, אֵנַה קַצִיקִי.

Bale morghak, bale, âshofteh morghak, bale. Ha-ghâdosh Barûkh Hû âmad-o, shehitâ kard malakh hamâwvet. Kudâm malakh hamâwvet? Malakh hamâwvet-i-ke shehitâ kard mollâh. Kudâm mollâh? Hamân mollâh-i-ke shehitâ kard gâv. Kudâm gâv? Hamân gâv-i-ke khord âb. Kudâm âb? Hamân âb-i-ke khâmûsh kard âtash. Kudâm âtash? Hamân âtash-i-ke sûzând chûb. Kudâm chûb? Hamân chûb-i-ke khord bar sar-e sag. Kudâm sag? Hamân ***sag-e-pedar sag*** *ke khord gurba. Kudâm gurba? Hamân gurba-i-ke khord morghak. Kudâm morghak? Hamân morghak-i-ke babâm khareed, do abbâsi!*

بلی مرغک، بلی، آشفته مرغک، بلی. هقادوش باروخ هو آمد و، شحیطا کرد ملخ هماوت. کدام ملخ هماوت؟ ملخ هماوت که شحیطه کرد ملا. کدام ملا؟ همان ملا که شحیطه کرد گاو. کدام گاو؟ همان گاو که خورد آب. کدام آب؟ همان آب که خاموش کرد آتش. کدام آتش؟ همان آتش که سوزاند چوب. کدام چوب؟ همان چوب که خورد بر سرِ سگ. کدام سگ؟ همان سگ پدر سگ که خورد گربه. کدام گربه؟ همان گربه که خورد مرغک. کدام مرغک؟ همان مرغک که بابام خرید، دو عباسی!

בַּלֵי מוֹרְגַךְ, בַּלֵי, אָשׁוּפְתֶה מוֹרְגַךְ, בַּלֵי. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַדוֹ, שְׁחִיטָה כַּרְד מַלְאַךְ הַמָּוֶת. כֻּדָאם מַלְאַךְ הַמָּוֶת? מַלְאַךְ הַמָּוֶת׳ כֶּה שְׁחִיטָה כַּרְד מוֹלָה. כֻּדָאם מוֹלָה? הַמָאן מוֹלָה׳ כֶּה שְׁחִיטָה כַּרְד גָאו. כֻּדָאם גָאו? הַמָאן גָאו׳ כֶּה כוֹרד אָב. כֻּדָאם אָב? הַמָאן אָב׳ כֶּה כָאמוּשׁ כַּרְד אָתַשׁ. כֻּדָאם אָתַשׁ? הַמָאן אָתַשׁ׳ כֶּה סוּזָאנְד צוּב. כֻּדָאם צוּב? הַמָאן צוּב׳ כֶּה כוֹרד בַּר סַר׳ סַג. כֻּדָאם סַג? הַמָאן סַג־פֶּדַר־סַג כֶּה כוֹרד גֻּרְבַּה. כֻּדָאם גֻּרְבַּה? הַמָאן גֻּרְבַּה׳ כֶּה כוֹרד מוֹרְגַךְ. כֻּדָאם מוֹרְגַךְ? הַמָאן מוֹרְגַךְ׳ כֶּה בָּאבָּאם כַּרִיד, דוֹ עַבָּאסִי!

A daeth y Duw sanctaidd bendigedig, a lladdodd angel angau, a laddodd y cigydd, a laddodd yr ych, a yfodd y dŵr, a ddiffoddodd y tân, a losgodd y ffon, a drawodd y ci, a frathodd y gath, a fwytodd y gafr bach, a brynodd 'nhad â dwy geiniog; un gafr bach, un gafr bach.

אַדֵית אֶדּו סַעקְטַיד בֶּנדִגֶדִיג אַשַׁדָּד אַעֶל אַעִי אַה לַדָּד אֶקִגֶד אַה לַדָּד אֶר אִיךְ אַה אֶבָד אֶדוּר אַה דִפַּדָד אֶטַאן אַה לָסְגָד אֶפּוֹן אַה דרַוָד אֶקִי אַ בּרַתָד אֶגַאת אַה בֵּיטָד אֶגַבּר בַּאךְ, אַה בּרְנָד נַאד אַדֵי גֵינְיָג, אִין גַבּר בַּאךְ, אִין גַבּר בַּאךְ.

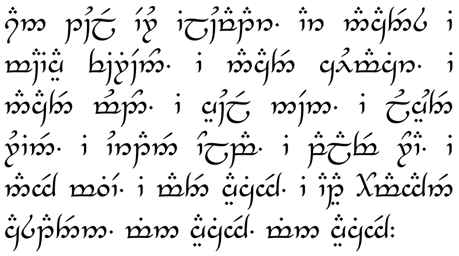
Hints:

- Tajikistan was part of the Soviet Union for years.
- In modern Greek, μπ mp = /b/ while β = /v/ — thus the second eltter of the alphabet isn't *beta*, but *vita*.
- Techically, the Judeo-Persian version is about a small bird, not a goat, but it's the same song. The Persian word for bird is *morgh.*
- Welsh has been written in Latin script since before English existed.

Section 10: Conlangs

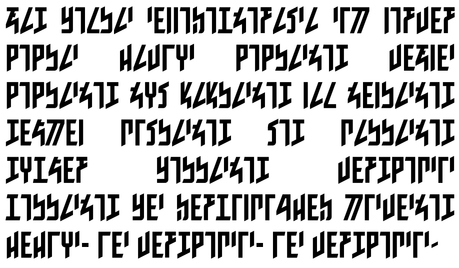
Guess bank: Esperanto, Valyrian, Klingon, Quenya, Na’vi

san túlë Eru Ilúvatar, ar nacantes i máiya fíriéno, i nacantë cuimacir, i nacantë mundo, i yúlë nén, i luyuntë ruinë, i urtanë olba, i palampë roa, i nancë miuë, i mantë yacincë, i atya homancanë castanten, min yacincë, min yacincë.

סַן טוּלֶי אֶרֻא אִלוּבָֿטַר אַרְנַקַנְטֶס אִימַיַה פִֿרִיֵנוּ, אִי־נַקַנְטֶי קֻאִמַקִר, אִי־נַקַנְטֶי מֻנְדוֹ, אִי־יוּלֶי נֵין, אִי־לֻיֻנְטֶי רֻאִנֶי, אִי־אֻרְטַנֶי אוֹלְבַה, אִי־פַלַמְפֶּי רוֹאַה, אִי־נַנְקֶי מִיֻאֶי, אִי־מַנְטֶי יַקִנְקֶי, אִי־אַטְיַה הוֹמַנְקַנֶי קַסְטַנְטֶן, מִן יַקִנְקֶי, מִן יַקִנְקֶי:

ngugh cholpu’ ’aqqoDoSboruQ’u ’ej qortar HoHpu’ vutwI’ HoHpu’bogh tangqa’ HoHpu’bogh bIQ tlhutlhpu’bogh qul baqpu’bogh ghanjaq meQpu’bogh Qogh muppu’bogh ghISnar choppu’bogh targhHom’e’ Soppu’bogh cha’ DarSeqmeyvaD je’ta’bogh vavwI’, wa’ targhHom’e’, wa’ targhHom’e’.

עֻג טָלְפֶּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶז קָרְתַר חָחְפֶּא בֻּתְוִיא חָחְפֶּאבָג תַעְקַא חָחְפֶּאבָג בִּד צֻצְפֶּאבָג קֻל בַקְפֶּאבָג גַנְזַק מֶכְפֶּאבָג כָּג מֻפֶּאבָג גִשְׁנַר טָפֶּאבָג תַרְגְחָמְאֶא שָׁפֶּאבָג טַא דַרְשֶׁקְמֵיבַֿד זֶאתַאבָג בַבְֿוִא, וַא תַרְגְחָמְאֶא, וַא תַרְגְחָמְאֶא:

pār mastas Jaes Vōskāje, se morghon hēdas, lua hēdi hēdes, lua vandis hēdes, lua iēdri mōzutes, lua perzi sēntes, lua tāemītsos ozzāltes, lua jaos hīltes, lua kēli angotes, lua hobrītsos iprattes, lua gēliapusso lantossi sindites ñuha kepa, mēre hobrītsos, mēre hobrītsos.

פַּאר מַסְטַס יַאֶס ווֹאסְכַּאיֶע סֶע מוֹרְגֿוֹן הֵיידַס, לוּאַה הֵיידִי הֵיידֶעס, לוּאַה וַנְדִס הֵיידֶעס, לוּאַה אִיֵיידְרִי מוֹאזוּטֶס, לוּאַה פֶּרְזִי סֵיינְטֶס, לוּאַה טַאעֶמִיטְסוֹס אוֹזַאלְטֶס, לוּאַה יַאֹס הִילְטֶס, לוּאַה כֵּיילִי אַנגוֹטֶעס, לוּאַה הוֹבְרִיטְסוֹס אִפְּרַטֶּעס, לוּאַה גֵיילִאַפֻּסוֹ לַנְטוֹסִי סִנְדִטֶעס נִיוּהַה כֶּעפַּה, מֵייֶרֶע הוֹבְרִיטְסוֹס, מֵייֶרֶע הוֹבְרִיטְסוֹס:

tsakrr za’u Nawma Sa’nok, ulte tspang tìreat titerkupä, a tspang taronyut, a tspang talioangit, a näk payit, a tong txepit, a nekx vultsyìpit, a takuk nantangit, a frip ritit, a yom fwampoptsyìpit, a kolanom oeyä sempulil metolaryoa;, ’awa fwampoptsyìp, ’awa fwampoptsyìp.

צָכּר זָאוּ נָוְמָה סָאנוֹךְ, אוּלְתֶה צְבָע תִירֶאָת תִתֶרכוּבַה, אָה צְבָע תָרוֹנְיוּת, אָה צְבָע תָלִיאוֹאָעִית, אָה נַד בָּיִת, אָה תוֹע טֶבִית, אָה נֶק בּוּלְצִיבִית, אָה תָכוּד נָנְתָעִית, אָה פְּרִב רִיתִית, אָה יוֹם פְּוָמְבוֹבְצִיבִית, אָה כוֹלָנוֹם אוֹאֶיַה סֶמְבוּלִל מֶתוֹלַרְיוֹאָה, אָוָה פְּוָמְבוֹבְצִיב, אָוָה פְּוָמְבוֹבְצִיב:

kaj la Plej Sankta, Benata estu Li, venis, kaj mortigis la anĝelon de la morto, kiu mortigis la buĉiston, kiu mortigis la bovon, kiu trinkis la akvon, kiu estingis la fajron, kiu bruligis la bastonon, kiu bategis la hundon, kiu mordis la katon, kiu formanĝis la kapridon, kiun mia patro aĉetis kontraŭ du zuzoj; unu kaprido, unu kaprid’.

קַיְ לַאֵ פּלֵיְ סַאנקטַאֵ, בענאַטַא עסטו לי, בֿעניס, קיו מאָרטיגיס לַאֵ אַנגֿעלאָן דע לַאֵ מאָרטאָ, קיו מאָרטיגיס לַאֵ בּוּצֿיסטאָן, קיו מאָרטיגיס לַאֵ באָבֿאָן, קיו טרינקיס לַאֵ אַקבֿאָן, קיו עסטינגיס לַאֵ פֿײַראָן, קיו בּרוליגיס לַאֵ באַסטאָנאָן, קיו באַטעגיס לַאֵ הונדאָן, קיו מאָרדיס לַאֵ קאַטאָן, קיו פֿאָרמאַנגֿיס לַאֵ קאַפּרידאָן, קיון מיאַ פּאַטראָ אַצֿעטיס קאָנטרוַ דו זוזוי; אונו קאַפּרידאָ, אונו קאַפּריד׳:

Hints:

- Klingon and Quenya have “native” scripts. One of ‘em looks like an elf wrote it. The other looks like someone who would stab you with an impractical two-handled battle-ax wrote it. Take that as you will.
- Valyrian has a “native” script too, but it’s apparently a complex logographic thing that David J. Peterson is still working on, and certainly doesn’t have any font support.
- Na’vi doesn’t have a native script, as the Na’vi are not a literate society. But it sure has a font.
- The author Bill Bryson described Esperanto as looking “faintly like a cross between Spanish and Martian."

Fun note: Since Klingon and Na’vi are both spoken on other planets, they don’t have words for the same wildife as us.
So the translation of the Klingon here is: *At that time came ’aqqoDoSboruQ’u, and killed Kortar, who killed the chef, who killed the tanka, that drank the water, that ended the fire, that burned the mace, that struck the korg, that bit the Grishnar-cat, that ate the little targ, that my father had bought for two darsek. One little targ, one little targ.*
And the translation of the Na’vi is: *Then came the Great Mother, and killed the spirit of death, that killed the hunter, that had killed the sturmbeest, that had drunk the water, that had quenched the fire, that had burned the stick, that had struck the viperwolf, that had bitten the stingbat, that had eaten the little tapirus, that my father had acquired for two dollars. One little tapirus, one little tapirus.*

Now that we’ve done that, let’s read another passage from Daniel Handler (aka Lemony Snicket)’s commentary on the Haggadah. As someone who is so into Aristotelian first-cause theology that I insist on translating the divine name as CAUSE, I think you’ll see why I love this one.

Someone's father purchases a goat, and this goat starts a cavalcade of anguish and gluttony, with animals, objects, people, and supernatural beings all dragged into an all-consuming whirlpool of the song. The entire universe changes, and it is all because of one goat, and it has been this way since the beginning of time, and every story that has ever been told. In the story of Passover, for example, if Moshe had not been rescued from his basket in the reeds, the Jewish people might still be slaves in Egypt, so the infant Moshe can be said to be the goat. If your parents had never met, then there might be an uglier, crueller person sitting at the Passover table, instead of your own charming self, so your parents are goats.

Every person in the world, and every action each person takes, is a goat, accumulating cats and dogs and staffs and fires and all of the joy and terror that makes up the stuff of the universe. You are a goat, and when you wake up in the morning, that is a goat, and eating breakfast is a goat, and all the goats all over the world are goating and goating and goating, all the time wondering if the goat they are and the goats their goating are the right goat or the wrong goat, which is why the world often seems as stubborn as a goat, as ravenous as a goat, as loud as a goat, as grumpy as a goat, as quick and jumpy and frisky and soft and woolly and horny and taily as a goat ~ until the world itself seems to be a goat, made up of countless other goats, and watched over by some enormous, all-seeing goat who created all this goating in its image.

Now I’m going to teach you all the melody my family uses for Chad Gadya, and we’ll be singing the whole thing. It’s a call and response, so you’ll catch on fast.

That my father bought for two coins,	***D-zabbin abba bi-trei zuzei,***	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:
And then came the cat,	***V-ata shunra,***	וַאֲתָא שׁוּנְרָא,
And ate the kid-goat,	*v-akhla l-gadya,*	וְאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:
And then came the dog,	***V-ata khalba,***	וַאֲתָא כַלְבָּא,
And bit the cat,	*v-nashakh l-shunra,*	וְנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the stick,	***V-ata ḥutra,***	וַאֲתָא חוּטְרָא,
And beat the dog,	*v-hikka l-khalba,*	וְהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the fire,	***V-ata nura,***	וַאֲתָא נוּרָא,
And burned the stick,	*v-saraf l-ḥutra,*	וְשָׂרַף לְחוּטְרָא,
That beat the dog,	*d-hikka l-khalba,*	דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the water,	***V-ata mayya,***	וַאֲתָא מַיָּא,
And quenched the fire,	*v-khava l-nura,*	וְכָבָא לְנוּרָא,
That burned the stick,	*d-saraf l-ḥutra,*	דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
That beat the dog,	*d-hikka l-khalba,*	דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the ox,	***V-ata tora,***	וַאֲתָא תוֹרָא,
And drank the water,	*v-shata l-mayya,*	וְשָׁתָה לְמַיָּא,
That quenched the fire,	*d-khava l-nura,*	דְּכָבָא לְנוּרָא,
That burned the stick,	*d-saraf l-ḥutra,*	דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
That beat the dog,	*d-hikka l-khalba,*	דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the slaughterer,	***V-ata shoḥet,***	**וַאֲתָא שׁוֹחֵט,**
And slaughtered the ox,	*v-shaḥat l-tora,*	וְשָׁחַט לְתוֹרָא,
That drank the water,	*d-shata l-mayya,*	דְּשָׁתָה לְמַיָּא,
That quenched the fire,	*d-khava l-nura,*	דְּכָבָא לְנוּרָא,
That burned the stick,	*d-saraf l-ḥutra,*	דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
That beat the dog,	*d-hikka l-khalba,*	דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:
And then came the angel of death,	***V-ata mal'akh ha-mávet,***	**וַאֲתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת,**
And slaughtered the slaughterer,	*v-shaḥat l-shoḥet,*	וְשָׁחַט לְשׁוֹחֵט,
That slaughtered the ox,	*d-shaḥat l-tora,*	דְּשָׁחַט לְתוֹרָא,
That drank the water,	*d-shata l-mayya,*	דְּשָׁתָה לְמַיָּא,
That quenched the fire,	*d-khava l-nura,*	דְּכָבָא לְנוּרָא,
That burned the stick,	*d-saraf l-ḥutra,*	דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
That beat the dog,	*d-hikka l-khalba,*	דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the Holy Blessed One,	***v-ata ha-Qadosh Barukh Hu,***	וַאֲתָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,
And slaughtered the angel of death,	*v-shaḥat l-mal'akh ha-mávet,*	וְשָׁחַט לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת,
That slaughtered the slaughterer,	*d-shaḥat l-shoḥet,*	דְּשָׁחַט לְשׁוֹחֵט,
That slaughtered the ox,	*d-shaḥat l-tora,*	דְּשָׁחַט לְתוֹרָא,
That drank the water,	*d-shata l-mayya,*	דְּשָׁתָה לְמַיָּא,
That quenched the fire,	*d-khava l-nura,*	דְּכָבָא לְנוּרָא,
That burned the stick,	*d-saraf l-ḥutra,*	דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
That beat the dog,	*d-hikka l-khalba,*	דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
That bit the cat,	*d-nashakh l-shunra,*	דְּנָשַׁךְ לְשׁוּנְרָא,
That ate the kid-goat,	*d-akhla l-gadya,*	דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
That my father bought for two coins,	*d-zabbin abba bi-trei zuzei,*	דְּזַבִּין אַבָּא בִּתְרֵי זוּזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	*ḥad gadya, ḥad gadya!*	חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

Gantwerk family tune:

Shir l-Leil Pésaḥ

This *piyyut*, by the great Yemenite paytan Shalom Shabazi, is sung in many Yemenite communities after the Seder.

Give thanks to God, who saves THEIR loved ones on this day, a day of good tidings for the Jews!	*Tənu toda la-El go'el yədidim* *b-yom zeh yom bəsora la-yəhudim.*	תְּנוּ־תוֹדָה לָאֵל גּוֹאֵל יְדִידִים בְּיוֹם זֶה יוֹם בְּשׂוֹרָה לַיְּהוּדִים:
And grant a new song to God on this day, when the royalty left the slave-house.	*v-shir ḥadash la-El havu b-yom bo* *məlakhim yatzə'u mi-beit ʕavadim.*	וְשִׁיר חָדָשׁ לָאֵל הָבוּ בְּיוֹם בּוֹ מְלָכִים יָצְאוּ מִבֵּית עֲבָדִים:
On this day the fathers of God's community were redeemed, and on it the bound will yet be redeemed.	*b-yom zeh nig'alu avot ʕadat El* *u-vo tihye l-higga'el ʕaggidim.*	בְּיוֹם־זֶה נִגְאֲלוּ אֲבוֹת עֲדַת־אֵל וּבוֹ תִּהְיֶה לְהִגָּאֵל עֲגִידִים:
On this night the Egyptians were given over to death, and on it the captives captured the captors.	*B-leil zeh nimsəru mitzrim la-mavet* *u-vo ha-lokhədim shávu ləkhudim.*	בְּלֵיל־זֶה נִמְסְרוּ מִצְרִים לַמָּוֶת וּבוֹ הַלּוֹכְדִים שָׁבוּ לְכוּדִים:
On this night was the plague of the firstborn, and on it with plunder the troops went out.	*B-leil zeh hayta makkat bəkhorot* *u-vo ʕim ha-shvi yatzə'u gədudim.*	בְּלֵיל־זֶה הָיְתָה מַכַּת בְּכוֹרוֹת וּבוֹ עִם־הַשְּׁבִי יָצְאוּ גְּדוּדִים:
On this day the smug ones wrapped sackcloth, while the downtrodden hearts wrapped joy.	*b-yom zeh ha-səmeḥim ḥagru saq* *u-vo gil ḥagru libbot mərudim.*	בְּיוֹם־זֶה הַשְּׂמֵחִים חָגְרוּ שַׂק וּבוֹ גִּיל חָגְרוּ לִבּוֹת מְרוּדִים:
ON this day, they ate *matza* and roast meat, and for God's rescue they assembled.	*B-leil zeh 'akhlu matza v-tzali* *hayotam ʕal yəshuʕot El vəʕudim.*	בְּלֵיל־זֶה אָכְלוּ מַצָּה וְצָלִי הֱיוֹתָם עַל־יְשׁוּעוֹת אֵל וְעוּדִים:
On this day their ears heard tidings, and the enemy's ears were full of sounds of terror.	*B-leil zeh shamʕa 'oznam bəsorot* *v-'oznei tzar məle'ot qol pəḥadim.*	בְּלֵיל־זֶה שָׁמְעָה אָזְנָם בְּשׂוֹרוֹת וְאָזְנֵי־צַר מְלֵאוֹת קוֹל פְּחָדִים:
The ONE who redeemed THEIR prisoners on this *Pesaḥ* and quieted the people sated with wandering.	*'asher ga'al b-fesaḥ zeh 'asirav* *v-hishqit ʕam 'asher sav-ʕu nədudim.*	אֲשֶׁר־גָּאַל בְּפֶסַח־זֶה אֲסִירָיו וְהִשְׁקִט עַם אֲשֶׁר־שָׂבְעוּ נְדֻדִים:
May THEY again lift THEIR right hand for the poor, who themselves are robbed by the hand of every stressor,	*Yəmino yaḥsof shenit l-dallim* *'asher hémma b-yad kol tzar shərudim.*	יְמִינוֹ יַחְשֹׂף שֵׁנִית לְדַלִּים אֲשֶׁר הֵמָּה בְּיַד כָּל־צָר שְׁרוּדִים:
and may THEY dress the noble daughter [Israel] in embroideries, and bind for her myriads of sacrifices at the place,	*U-vat nadiv yəhi malbish rəqamot* *v-yíqshor lah maqom ʕola rəvivim.*	וּבַת־נָדִיב יְהִי מַלְבִּישׁ רְקָמוֹת וְיִקְשֹׁר־לָהּ מָקוֹם עוֹלָה רְבִיבִים:
and build the city of THEIR praise for THEIR people, and settle them in joy, the one who settles the alone ones!	*v-yivne ʕir təhillato l-ʕammo* *v-yoshivem b-gil moshiv yəḥidim.*	וְיִבְנֶה עִיר תְּהִלָּתוֹ לְעַמּוֹ בְּגִיל מוֹשִׁיב יְחִידִים:

Some have the custom to read Song of Songs in its entirety after the *seder*. I've included it below, along with both the traditional chapter divisions and my improved system, *Pəraqim Ḥadashim Asher l-Yiṣḥaq.* No pressure if you want to leave — it's long and we've done a lot. If you'd like to read a taste, after the song is printed the abbreviated form recited in some Ḥasidic communities.

לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחֲדָא שֵׁם יו״ד הֵ״א בְּוָא״ו הֵ״א בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים לְשׁוֹרֵר בְּקוֹל נָעִים שִׁיר הַשִּׁירִים לְתַקֵּן אֶת־שָׁרְשׁוֹ בְּמָקוֹם עֶלְיוֹן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ: וִיהִי ׀ נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ:

שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה: אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשֱּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים:

לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: עַד־שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: צְרוֹר הַמֹּר ׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר ׀ דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: Isaac's Chapter 2 הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רחיטנו רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים: Trad!Chapter 2 אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַ͏ִם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ:

קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ: הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ: הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ

וְהַגְּפָנִים ׀ סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לכי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ׃ Isaac's Chapter 3 יוֹנָתִי
בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב
וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה׃ אֶחֱזוּ־
לָנוּ שֻׁעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר׃ דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה
בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים
עַל־הָרֵי בָתֶר׃ Trad!Chapter 3 עַל־
מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה
בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו׃ מְצָאוּנִי
הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם׃ כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי
אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֶדֶר הוֹרָתִי׃
הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ
אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי
זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת רוֹכֵל׃ הִנֵּה
מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל׃ כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי
מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת׃ אַפִּרְיוֹן
עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן׃ עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן
תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ צְאֶנָה ׀ וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה
שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ Chapter 4 (both) הִנָּךְ
יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר
גִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃
כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ כְּמִגְדַּל
דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי
עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר
הַמּוֹר וְאֶל־גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה׃ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ׃ אִתִּי
מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי ׀ מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת
אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי באחד בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק

מִצַּוְּרֹנָֽיִךְ׃ מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכׇּל־בְּשָׂמִֽים׃
נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנֽוֹן׃ גַּן ׀
נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתֽוּם׃ שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים
עִם־נְרָדִֽים׃ נֵרְדְּ ׀ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כׇּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כׇּל־רָאשֵׁי
בְשָׂמִֽים׃ מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־לְבָנֽוֹן׃ עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי
יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָֽיו׃ Trad!Chapter 5 בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי
מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ
דּוֹדִֽים׃ Isaac’s Chapter 5 אֲנִי
יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל
קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָֽיְלָה׃ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתׇּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה
אֲטַנְּפֵֽם׃ דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָֽיו׃ קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי
נָֽטְפוּ־מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעֽוּל׃ פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר
נַפְשִׁי יָֽצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָֽנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים
הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמֽוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם
בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם אִם־תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָֽנִי׃ מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד
הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּֽנוּ׃ דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָֽה׃ רֹאשׁוֹ
כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵֽב׃ עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב
יֹשְׁבוֹת עַל־מִלֵּֽאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר
עֹבֵֽר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִֽים׃ שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי
שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִֽים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים
זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלָֽ͏ִם׃ Trad!Chapter 6 אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה
דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּֽךְ׃ דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרֻגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּֽים׃ אֲנִי
לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּֽים׃ Isaac’s Chapter 6 יָפָה
אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלָ͏ִם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלֽוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי
שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָֽעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָֽד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה
שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶֽם׃ כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵֽךְ׃ שִׁשִּׁים הֵמָּה

מְלָכ֔וֹת וּשְׁמֹנִ֖ים פִּֽילַגְשִׁ֑ים וַעֲלָמ֖וֹת אֵ֥ין מִסְפָּֽר׃ אַחַ֥ת הִיא֙ יוֹנָתִ֣י תַמָּתִ֔י אַחַ֥ת הִיא֙ לְאִמָּ֔הּ
בָּרָ֥ה הִ֖יא לְיֽוֹלַדְתָּ֑הּ רָא֤וּהָ בָנוֹת֙ וַֽיְאַשְּׁר֔וּהָ מְלָכ֥וֹת וּפִֽילַגְשִׁ֖ים וַֽיְהַלְלֽוּהָ׃ מִי־
זֹ֥את הַנִּשְׁקָפָ֖ה כְּמוֹ־שָׁ֑חַר יָפָ֣ה כַלְּבָנָ֗ה בָּרָה֙ כַּֽחַמָּ֔ה אֲיֻמָּ֖ה כַּנִּדְגָּלֽוֹת׃ אֶל־
גִּנַּ֤ת אֱגוֹז֙ יָרַ֔דְתִּי לִרְא֖וֹת בְּאִבֵּ֣י הַנָּ֑חַל לִרְאוֹת֙ הֲפָֽרְחָ֣ה הַגֶּ֔פֶן הֵנֵ֖צוּ הָרִמֹּנִֽים׃ לֹ֣א יָדַ֔עְתִּי
נַפְשִׁ֣י שָׂמַ֔תְנִי מַרְכְּב֖וֹת עַמִּ֥י נָדִֽיב׃ Trad!Chapter 7 שׁ֤וּבִי שׁ֙וּבִי֙ הַשּׁ֣וּלַמִּ֔ית שׁ֥וּבִי שׁ֖וּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּ֑ךְ
מַֽה־תֶּחֱזוּ֙ בַּשּׁ֣וּלַמִּ֔ית כִּמְחֹלַ֖ת הַֽמַּחֲנָֽיִם׃ מַה־יָּפ֧וּ פְעָמַ֛יִךְ בַּנְּעָלִ֖ים בַּת־נָדִ֑יב חַמּוּקֵ֣י יְרֵכַ֔יִךְ
כְּמ֣וֹ חֲלָאִ֔ים מַעֲשֵׂ֖ה יְדֵ֥י אָמָּֽן׃ שָׁרְרֵךְ֙ אַגַּ֣ן הַסַּ֔הַר אַל־יֶחְסַ֖ר הַמָּ֑זֶג בִּטְנֵךְ֙ עֲרֵמַ֣ת חִטִּ֔ים
סוּגָ֖ה בַּשּׁוֹשַׁנִּֽים׃ שְׁנֵ֥י שָׁדַ֛יִךְ כִּשְׁנֵ֥י עֳפָרִ֖ים תָּאֳמֵ֥י צְבִיָּֽה׃ צַוָּארֵ֖ךְ כְּמִגְדַּ֣ל הַשֵּׁ֑ן עֵינַ֜יִךְ
בְּרֵכ֣וֹת בְּחֶשְׁבּ֗וֹן עַל־שַׁ֙עַר֙ בַּת־רַבִּ֔ים אַפֵּךְ֙ כְּמִגְדַּ֣ל הַלְּבָנ֔וֹן צוֹפֶ֖ה פְּנֵ֥י דַמָּֽשֶׂק׃ רֹאשֵׁ֤ךְ
עָלַ֙יִךְ֙ כַּכַּרְמֶ֔ל וְדַלַּ֥ת רֹאשֵׁ֖ךְ כָּאַרְגָּמָ֑ן מֶ֖לֶךְ אָס֥וּר בָּרְהָטִֽים׃ מַה־יָּפִית֙ וּמַה־נָּעַ֔מְתְּ אַהֲבָ֖ה
בַּתַּעֲנוּגִֽים׃ זֹ֤את קוֹמָתֵךְ֙ דָּֽמְתָ֣ה לְתָמָ֔ר וְשָׁדַ֖יִךְ לְאַשְׁכֹּלֽוֹת׃ אָמַ֙רְתִּי֙ אֶעֱלֶ֣ה בְתָמָ֔ר אֹחֲזָ֖ה
בְּסַנְסִנָּ֑יו וְיִֽהְיוּ־נָ֤א שָׁדַ֙יִךְ֙ כְּאֶשְׁכְּל֣וֹת הַגֶּ֔פֶן וְרֵ֥יחַ אַפֵּ֖ךְ כַּתַּפּוּחִֽים׃ וְחִכֵּ֕ךְ כְּיֵ֥ין הַטּ֛וֹב הוֹלֵ֥ךְ
לְדוֹדִ֖י לְמֵישָׁרִ֑ים דּוֹבֵ֖ב שִׂפְתֵ֥י יְשֵׁנִֽים׃ אֲנִ֣י לְדוֹדִ֔י וְעָלַ֖י תְּשׁוּקָתֽוֹ׃ Isaac’s Chapter 7 לְכָ֤ה
-דוֹדִי֙ נֵצֵ֣א הַשָּׂדֶ֔ה נָלִ֖ינָה בַּכְּפָרִֽים׃ נַשְׁכִּ֙ימָה֙ לַכְּרָמִ֔ים נִרְאֶ֞ה אִם־פָּֽרְחָ֤ה הַגֶּ֙פֶן֙ פִּתַּ֣ח
הַסְּמָדַ֔ר הֵנֵ֖צוּ הָרִמּוֹנִ֑ים שָׁ֛ם אֶתֵּ֥ן אֶת־דֹּדַ֖י לָֽךְ׃ הַֽדּוּדָאִ֣ים נָֽתְנוּ־רֵ֗יחַ וְעַל־פְּתָחֵ֙ינוּ֙
כָּל־מְגָדִ֔ים חֲדָשִׁ֖ים גַּם־יְשָׁנִ֑ים דּוֹדִ֖י צָפַ֥נְתִּי לָֽךְ׃ Trad!Chapter 8 מִ֤י יִתֶּנְךָ֙ כְּאָ֣ח לִ֔י יוֹנֵ֖ק שְׁדֵ֣י
אִמִּ֑י אֶמְצָאֲךָ֤ בַחוּץ֙ אֶשָּׁ֣קְךָ֔ גַּ֖ם לֹא־יָב֥וּזוּ לִֽי׃ אֶנְהָֽגְךָ֗ אֲבִיאֲךָ֛ אֶל־בֵּ֥ית אִמִּ֖י תְּלַמְּדֵ֑נִי אַשְׁקְךָ֙
מִיַּ֣יִן הָרֶ֔קַח מֵעֲסִ֖יס רִמֹּנִֽי׃ שְׂמֹאלוֹ֙ תַּ֣חַת רֹאשִׁ֔י וִימִינ֖וֹ תְּחַבְּקֵֽנִי׃ הִשְׁבַּ֥עְתִּי אֶתְכֶ֖ם בְּנ֣וֹת
יְרוּשָׁלָ֑ם מַה־תָּעִ֧ירוּ ׀ וּמַה־תְּעֹֽרְר֛וּ אֶת־הָאַהֲבָ֖ה עַ֥ד שֶׁתֶּחְפָּֽץ׃ מִ֣י
זֹ֗את עֹלָה֙ מִן־הַמִּדְבָּ֔ר מִתְרַפֶּ֖קֶת עַל־דּוֹדָ֑הּ תַּ֤חַת הַתַּפּ֙וּחַ֙ עֽוֹרַרְתִּ֔יךָ שָׁ֚מָּה חִבְּלַ֣תְךָ אִמֶּ֔ךָ
שָׁ֖מָּה חִבְּלָ֥ה יְלָדַֽתְךָ׃ שִׂימֵ֨נִי כַֽחוֹתָ֜ם עַל־לִבֶּ֗ךָ כַּֽחוֹתָם֙ עַל־זְרוֹעֶ֔ךָ כִּֽי־עַזָּ֤ה כַמָּ֙וֶת֙ אַהֲבָ֔ה
קָשָׁ֥ה כִשְׁא֖וֹל קִנְאָ֑ה רְשָׁפֶ֕יהָ רִשְׁפֵּ֕י אֵ֖שׁ שַׁלְהֶ֥בֶתְיָֽה׃ מַ֣יִם רַבִּ֗ים לֹ֤א יֽוּכְלוּ֙ לְכַבּ֣וֹת
אֶת־הָ֣אַהֲבָ֔ה וּנְהָר֖וֹת לֹ֣א יִשְׁטְפ֑וּהָ אִם־יִתֵּ֨ן אִ֜ישׁ אֶת־כָּל־ה֤וֹן בֵּיתוֹ֙ בָּאַהֲבָ֔ה בּ֖וֹז יָב֥וּזוּ
לֽוֹ׃ אָח֥וֹת
לָ֙נוּ֙ קְטַנָּ֔ה וְשָׁדַ֖יִם אֵ֣ין לָ֑הּ מַֽה־נַּעֲשֶׂה֙ לַאֲחֹתֵ֔נוּ בַּיּ֖וֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּֽהּ׃ אִם־חוֹמָ֣ה הִ֔יא נִבְנֶ֥ה
עָלֶ֖יהָ טִ֣ירַת כָּ֑סֶף וְאִם־דֶּ֣לֶת הִ֔יא נָצ֥וּר עָלֶ֖יהָ ל֥וּחַ אָֽרֶז׃ אֲנִ֣י חוֹמָ֔ה וְשָׁדַ֖י כַּמִּגְדָּל֑וֹת אָ֛ז

הָיִ֥יתִי בְעֵינָ֖יו כְּמוֹצְאֵ֥ת שָׁלֽוֹם׃

כֶּ֣רֶם הָיָ֤ה לִשְׁלֹמֹה֙ בְּבַ֣עַל הָמ֔וֹן נָתַ֥ן אֶת־הַכֶּ֖רֶם לַנֹּטְרִ֑ים אִ֛ישׁ יָבִ֥א בְּפִרְי֖וֹ אֶ֥לֶף כָּֽסֶף׃ כַּרְמִ֥י שֶׁלִּ֖י לְפָנָ֑י הָאֶ֤לֶף לְךָ֙ שְׁלֹמֹ֔ה וּמָאתַ֖יִם לְנֹטְרִ֥ים אֶת־פִּרְיֽוֹ׃ הַיּוֹשֶׁ֣בֶת בַּגַּנִּ֗ים חֲבֵרִ֛ים מַקְשִׁיבִ֥ים לְקוֹלֵ֖ךְ הַשְׁמִיעִֽנִי׃ בְּרַ֣ח ׀ דּוֹדִ֗י וּֽדְמֵה־לְךָ֤ לִצְבִי֙ א֚וֹ לְעֹ֣פֶר הָֽאַיָּלִ֔ים עַ֖ל הָרֵ֥י בְשָׂמִֽים׃

Some repeat the second-to-last verse:

הַיּוֹשֶׁ֣בֶת בַּגַּנִּ֗ים חֲבֵרִ֛ים מַקְשִׁיבִ֥ים לְקוֹלֵ֖ךְ הַשְׁמִיעִֽנִי׃

Abbreviated Form:

יִשָּׁקֵ֙נִי֙ מִנְּשִׁיק֣וֹת פִּ֔יהוּ כִּֽי־טוֹבִ֥ים דֹּדֶ֖יךָ מִיָּֽיִן׃

ע֤וּרִי צָפוֹן֙ וּב֣וֹאִי תֵימָ֔ן הָפִ֥יחִי גַנִּ֖י יִזְּל֣וּ בְשָׂמָ֑יו יָבֹ֤א דוֹדִי֙ לְגַנּ֔וֹ וְיֹאכַ֖ל פְּרִ֥י מְגָדָֽיו׃

ק֣וֹל דּוֹדִ֔י הִנֵּה־זֶ֖ה בָּ֑א מְדַלֵּג֙ עַל־הֶ֣הָרִ֔ים מְקַפֵּ֖ץ עַל־הַגְּבָעֽוֹת׃

בָּ֣אתִי לְגַנִּי֮ אֲחֹתִ֣י כַלָּה֒ אָרִ֤יתִי מוֹרִי֙ עִם־בְּשָׂמִ֔י אָכַ֤לְתִּי יַעְרִי֙ עִם־דִּבְשִׁ֔י שָׁתִ֥יתִי יֵינִ֖י עִם־חֲלָבִ֑י אִכְל֣וּ רֵעִ֔ים שְׁת֥וּ וְשִׁכְר֖וּ דּוֹדִֽים׃

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים יְהִי־רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יהוה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר קָרָאנוּ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ קָדָשִׁים וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתָיו וְצֵרוּפָיו וּרְמָזָיו וְסוֹדוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים וְהַנּוֹרָאִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ: שֶׁתְּהֵא שָׁעָה־זוֹ שְׁעַת רַחֲמִים שְׁעַת הַקְשָׁבָה שְׁעַת הַאֲזָנָה וְנִקְרָאֲךָ וְתַעֲנֵנוּ נַעְתִּיר לְךָ וְהֵעָתֵר לָנוּ: וְתִהְיֶה עוֹלָה לְפָנֶיךָ קְרִיאַת שִׁיר הַשִּׁירִים כְּאִלּוּ הִשַּׂגְנוּ כָּל־הַסּוֹדוֹת הַנִּפְלָאִים וְהַנּוֹרָאִים אֲשֶׁר־הֵם חֲתוּמִים וּסְתוּמִים־בּוֹ בְּכָל־תְּנָאָיו: וְנִזְכֶּה לְמָקוֹם שֶׁהַנְּפָשׁוֹת הָרוּחוֹת וְהַנְּשָׁמוֹת נֶחֱצָבוֹת מִשָּׁם וּכְאִלּוּ עָשִׂינוּ כָּל־מַה שֶּׁמֻּטָּל עָלֵינוּ לְהַשִּׂיג בֵּין בְּגִלְגּוּל זֶה בֵּין בְּגִלְגּוּלִים אֲחֵרִים וְלִהְיוֹת מִן־הָעוֹלִים וְהַזּוֹכִים לָעוֹלָם הַבָּא עִם־שְׁאָר צַדִּיקִים וַחֲסִידִים: וּמַלֵּא | כָּל־מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה לַעֲבוֹדָתֶךָ וְתִהְיֶה עִם־לְבָבֵנוּ וְאִמְרֵי פִינוּ בְּעֵת מַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְעִם־יָדֵינוּ בְּעֵת מַעְבָּדֵנוּ וְתִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה וְהַרְוָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ: וּמֵעָפָר עָנְיֵנוּ תְּקִימֵנוּ וּמֵאַשְׁפּוֹת דַּלּוּתֵנוּ תְּרוֹמְמֵנוּ וְתָשִׁיב שְׁכִינָתְךָ לְעִיר קָדְשֶׁךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן: